Universitäts- und Landesbibliothek Bonn

... tractatum de instructione seu directione simplicium confessorum

Antoninus <Florentinus>

[Löwen], 1487

Tractatus de septem sacramentis ecclesie. sumptus ex scriptis beati Thome de Aquino ac. Petri de Tharenthasia qui per modum questionu[m] discipuli. ac magistri responsionum de cuiuslibet sacrame[n]ti ...

urn:nbn:de:hbz:5:1-38672

Visual Library

Tractatus de septem sacramentis ecclesie·sumptus ex scriptis beati Thome de Aquino ac Petri de Tharentbasia qui per modum questionū discipuli·ac magistri responsionum de cuiuslibet sacramēti efficacia·ordinate loquitur ꝛ succincte· In quo petr9 sub cuiusdam discipuli nomine querit·ꝛ p Gregorium eidē ut a magistri uicem gerēte respōdet·Et prīo de sacramēto baptismi·Incipit feliciter·

Baptismus· Ca· primum·

Petrus·Quero· a Ex quib9 ostituitur baptismi sacramētū?Grego·Ex verbis ꝛ rebus sicut ꝛ quodcunq; aliud sacramentuz·Petr9 q̄ uerba q̄ res?G·Res dicuntur elementū·Verbū inuocatio trinitatis·Elementū ē materia·Verba sunt forma sacramēti·P·Qđ elemētū?G·Baptism9 est ablutio ī aq̄·iō aqua est proprie materia sacramēti nō uinum non oleum nō aluus liquor·P·Nonne ī omni aqua?G. b Non sed in sola aqua naturali fit baptism9·Naturali dico nō mutata vt vrina que poti9 humor est q̄ aq̄ naturalis·aqua rosacea ꝛ hmōi nō naturales sz poti9 humor est q̄ aqua naturalis·Tamē·ex balneo lixiuio vl aqua decoctiōis carnū ꝛ hmōi bene pōt fieri baptism9 qz ī eis non mutat natura aq̄·Similiter ex rore collecto fit baptism9·qz licet generet ex uaporibus ꝛ humoribus terre·tū per uirtutem nature que fortior ē arte resolui in naturā aque qđ ars nō pōt facere·ꝛ sic ōnis aq̄ naturalis uniuersaliter ē materia sacramenti

baptismi·ꝓ. c ¶ Quare magis ex aqua q̄ ex alio e
lemento?ℊ·Dicitur ī·iiii·sententiarum·Cum dicaz cau
sas·quia sicut aqua mundat sordes exteriꝰ ita bap /
tismus pc̄m̄ interius vniuersaliter Item sicut aqua p
frigiditatem mitigat calorem·ita baptismus concupis
centie fomitem· Item propter communitatem aque ꝛ
eius habundantiam ne propter carentiaz materie pos
set quis excusare se nō posse baptisari·ꝓ·Dic de for
ma baptismi·Gregorius· d Verba de essentia forme
baptismi sine quibus baptismus non fieret hec sunt·
Baptiso te in noīe patris ꝛ filii ꝛ spiritussancti Ego
sufficienter intelligit̄ in uerbo prime persone ꝛ sic ab
solute ego non est de essentia forme ut ꝓferat̄ sufficiat
q̄ intelligat̄· Amē· qō plures dicūt in fine non ē de es
sentia forme· ly ego ponitur ab ecclesia propter exp̄s
sionē persone baptisantis·scz ministri·ly amen ponit̄
ad certitudinem baptismi· Unde cum ego nec amē nō
sint de essentia forme sacramenti si quis omitteret non
propter hoc impediretur sacramentum quin fieret· sz
quia ecclesia instituit peccaret·qui scienter omitteret·
Dicat ergo sic baptisans· Ego baptiso te in nomine
patris ꝛ filii ꝛ spiritussancti amen·ꝓ e ¶ Nunquid
bene dicitur ego baptiso me· sicut dicitur baptiso te
Gregoriꝰ· Non·quia sicut nullꝰ potest se generare ita
nec regenerare·cum baptismus sit quedam generatio
spiritualis·Ideo·ꝛc̄·ꝓ· f ¶ Nunquid bene dicitur
baptiso te in nominibus?ℊ·Non·quia uirtus diuina
que operatur in baptismo pertinet ad diuinam essen
tiam que ē vna in triꝰ personis· Ideo ad denotādū
vnitatē eēntie dr̄ ī nomine ꝛ nō ī nomiꝰ·ꝓ· g Nū

quid pōt baptisari ī nomine genitoris ⁊ geniti ⁊ Fla/
minis? G. Nō. qz solum ex illis fit baptism9 q̄ signifi
cant ꝓprietates relatiuas psonarum. Hec autem sig/
nificant pater ⁊ filius ⁊ spūssanctus. sed genitor ⁊ ge
genitus ⁊ flamen non significant proprietates relati/
uas personaꝝ. Sed dicunt actus nocionales ipsaruꝫ
personarum ⁊ significant magis q̄z ipas psonas. ⁊ iō
earum nomine non fit baptismus. sed potius in nōie
patris ⁊ filii ⁊ spūssancti. ℟. b ¶ Hunquid fit bap
tismus dicendo in nomine patria ⁊ filia ⁊ spūssancta
sicut dicunt layci. G. Attende q̄ uariatur forma bap/
tismi quinq̄ modis. ℟ Primo modo uariando formaꝫ
⁊ hoc dupliciter vl̄ circa significationem uerborum. si
cut dictum est in nomine genitoris. ⁊c̄. ⁊ sic nō ē bap
tismus. Alio modo variat̄ circa uoces solum. manente
eadem significaciōe ⁊ modo significandi. ⁊ sic ī diuer/
sis linguis fit baptismus. sicut in latino greco gallico
sermone ⁊ sic talis uariatio non obest. Similiter vari/
ando circa uoces manente eadem significatione ⁊ hoc
ex mera simplicitate. sicut layci qui nesciunt verba la
tina formare. ut in nomine patria Sed ponēdo ntm̄
vl̄ gtm̄ ꝓ dctō non ipediret̄ baptism9. Sec9 esset si in
telligēs ex intenciōe ⁊ nouum ritum uellet īducere. tūc
enim peccaret ⁊ baptismum īpediret. Secundo muta
tur forma corrumpendo uel diminuendo. sc̄z subtrabē
do aliquid quod sit de substantia forme ut si dimitta
tur ly baptiso uel ly te vel aliqō triū nōinū psonaruꝫ
⁊ sic non fit baptismus. Verumtamē si necessitate mor
tis imminente una personarum solum nominetur et
puer decedat ātec̄z alie persone nominēt̄ ut sic dicēdo

baptiſo te in nomine patris ⁊ tunc puer decedat ante
q̄z dicatur ⁊ filii·¶Die credendum eſt q̄ ſummus ſacer/
dos ſuppleat defectū·¶Si tamen puer ſuperuiueret ſine
dubio puer baptiſandus eſſet eo q̄ eccleſia tres expri
mit perſonas·¶Si uero ſubtrahatur aliqd uel diminui
tur qđ non ſit de eſſentia forme abſolute·ſed ſoluz ex
inſtitutione eccleſie·ſicut ly ego vel ly amen·non impe
ditur baptiſmus peccaret tamen qui hoc ſcienter face
ret·Tercio impeditur baptiſm⁹ addendo ſcz quando
additio corrumpit ⁊ eſt contra reuerentiam perſonaꝝ
ut dicendo baptiſo te in nomine patris maioris ⁊ fi/
lii minoris quia perſone ſunt coequales·¶Si uero ad/
ditio non corrumpit ſenſum nec eſt contra reuerentiaz
perſonaꝝ·baptiſmum non impedit ſiue fiat a parte ā
te·ut dicendo baptiſo te in nomine patris omnipotē
tis ⁊ filu vnigeniti ⁊ ſpirituſſancti paracliti·¶Siue eti/
am fiat a parte poſt ut dicendo·baptiſo te in nomine
patris ⁊ filu ⁊ ſpūſſancti·⁊ beate Marie virginis ⁊ be
ati Nicolai·uel hmōi nō īpeditur baptiſmus·¶Et hoc
intelligitur quando ille qui addit non intendit facere
nouum ritū·nec hoc faciat ex malicia·ſz ex mera ſim/
plicitate·¶Simil⁹ q̄ nō intendit nec credit q̄ baptiſm⁹
efficatiam habeat ex inuocatione beate Marie vl̄ be
ati Nicolai vl̄ hmōi·ſed ſoluz ex inuocatione trinita/
tis ⁊ ſolum q̄ oratio beate virginis vl̄ beati Nicolai
proſit baptiſato ad ſui baptiſmi ꝺſeruationez·¶Quar
to impedit baptiſm⁹ trāſponendo·ſ·lr̄as uel ſillabas
quibus ſenſ⁹ corrumpitur·¶Si uero trāſponat ſicut ly
bapti:ſo p⁹ li te nō īpedit baptiſm⁹ licet pecz hoc fa
ciēs·¶Quito īpedit baptiſm⁹ iterpolando quādo fit

interpolatio uerborū ⁊ operum qđ qdē non pertinet ad sacramentum ut dicendo. baptiso te in nomine patris ⁊ tunc aliquis operetur per magnum tempus. vel aliud dicatur in medio. ut baptiso te in nomine p̄ris ⁊ tunc aliquid operetur. uade fac ignem uł aliquid huiusmodi. Talis distinctio corrūpit baptismum. Si vero propter hoc fiat modica interpolatio sicut screādo vel sternutando non corrumpitur baptismus. Igit̄ ex omnibus premissis colligo q̄ forma baptismi hec est. Ego baptiso te in nomine patris ⁊ filii ⁊ spiritus/ sancti Amen. Ca. ·ii·

SUfficit mihi de prima parte questionis mee. Nunc mihi de secunda respondeas s. quomodo baptismus fiat. Gre. a Quia de ritu ⁊ modo baptisandi queris. dico q̄ dupliciter fit bap/tismus secundum usum diuersarum ecclesiarum. Ꝙndoq̄ datur per immersionem. ita q̄ totus puer immergitur in aqua. quandoq̄ etiā datur per aspersionem quādo puer aqua aspergitur ⁊ super caput eius aqua funditur que corpus tangit uł lauat uł aspergit Ps. b Dunquid hec īmersio uł aspersio vna tātū fit uel plures. G. Secū dū ꝺsuetudinē diuersaq̄ ecclesiaruq̄ qnq̄ fit trina īmersio uł aspersio. qnq̄ unica. ⁊ in his ꝺsuetudo ecclesiaq̄ ē seruanda. Ps. c In locis vbi ecclesia ꝺsueuit trinā aspersiōeq̄ ł īmersionē facere si solum una fieret. nunqd eēt baptism⁹? G. Sic. sz pec caret sic faciēs. ecclesie mādatū trāsgrediēdo nisi simplicitas eum excusaret. Ps. d Que pars corporis debet aspergi vel ummergi? Gregorius. Caput quia in eo omnes sensus uigent. ⁊ ī eo ē prīcipiū uite

animalis·℔·ꝛ si caput benri non posset nunquit de/
beat alia pars q̃ haberi potest aspergi l̃ imergi· ut p̃
de pueris ĩ uteris maternis·quorũ sola manus apparet
ꝛ de periclitatione timetur ⁊G·℣n tali casu debeat as/
pergi ul̃ imergi pars que apparet ꝛ pie credendũ est q̃
deus supplet defectũ ℟i tamen puer post viuus habe
atur debet baptisari dicẽdo sic ℣on intendo tere bap
tisare sed si baptisatus non fueris ego baptiso te i no
mine patris ꝛ filii ꝛ spũssancti amen ꝛ hoc est securius
q̃ aliter nõ intelligeretur baptismus pfici·℣gitur bap
tismus p ĩmersionẽ trinaz ul̃ vnicam habz fieri sicut ec
clesia in q̃ habitas consuevit ℔· ℭDe tercia parte
mihi respondeas·s·quãdo dandus est baptismus uel
statim ul̃ differendus ⁊G·℣n adult⁹ nõ ẽstatim dãd⁹
sed in aliquo tempore differendus quia ꝓbandi sunt
si exfide accedunt vel resiliant a ꝓposito ꝛ cõtumeliã
faciant sacramento·℟ueris uero propter periculum
mortis est statim dandus· nec est differend⁹· quia nõ
potest eis aliter subueniri·℔· ℭCuibus est dand⁹
an omnibus indifferenter pueris sit ministrandum⁹⁊G
℟ueris iudeorum ꝛ gentilium non est inuitis parenti
bus aut eis nescientibus baptismus ministrãdus·max
ime a tempore quo carent usu rationis secundum ius
naturale in tali tempore si sint sub parentum cura ꝛ tu
tela qui possit eos inducere ad relinquenduz quod ig
norantes susceperunt quod uerteretur ĩ fidei detrimẽ/
tũ ℔· ℭQuid faciẽdũ ẽ de ĩfantib⁹·quos meretri
ces relinquunt in forib⁹ ecclesiarum ꝛ in biuis de q̃b⁹
dubitat ã fuerit baptisati⁹⁊G·De hmõi ĩfantib⁹ quos

statim natos reperimus ⁊ nescimus an fuerīt baptisati consulitur vt sub conditiōe baptisentʼ sub hac forma Si tu fuisti baptisatus. ego te rebaptisare non inten / do. sed si non fueris baptisatus. ego baptiso te in no mine patris ⁊ filii ⁊ spiritussancti amen. quia ī tali u / su non dicimus baptismum iterari. quia non dicitʼ ite ratum quod prius noscitur esse factum. ℔. ¶ Quid Faciēdū ē de pueris quos obstetrices ad tēplū deferūt ⁊ in necessitate ab eis asserunt baptisatos. ℣. Eodem modo sicut de predictis facias ⁊ eos sub conditione baptises. nec mulieris uerbis assenties. quia cum igna re sint. creditur sp eas uerba baptismi corrupte ꝓtu / lisse aut immersionem seu aspersionem modo debito nō fecisse. ⁊ ideo pueros sic baptisatos non ē eos re / baptisare. sed potiꝰ ⁊ tutiꝰ sue saluti succurrere.

Ca. iii. ℔.

DE ultima parte mee questionis mihi respon / deas. ſ. a quibus baptismus debeat ministra ri. ℣. ¶ Cuilibet naturam humanam ha / bēti ꝯgruit hoc sacramentū ministrare. qꝛ sicut elemen tū generale quo sacramentū baptismi efficitʼ ꝓpter hu iusmōi cōmunionē vt nullꝰ possit de non suscipiēdo baptismū excusari. sic ōnis homo siue masculus siue fe mina in necessitate pōt baptismū ministrare ut nullus possit etiam propter defectum ministri excusari. ℔. Si omnis homo est minister huius sacramenti. quare sacerdotibꝰ pueri deferūtʼ ℣. Sacramētoꝝ sacerdos minister ē principalis. ⁊ ideo prīo ⁊ prīcipaliter ad ipm ptinꝫ huiꝰ sacramēti ministratio. ⁊ qꝛ cessante necitate

boc sacramentum cum solennitate debet fieri scz cū be/
nedictione aque ⁊ huiusmodi que licet non sint de es/
sentia sacramenti huius sunt tamen de honestate ⁊ cō
gruentia Et quia hoc ad sacerdotem pertinet·ideo ꝓ
mo nisi necessitas occurrat debent pueri ad baptisan/
dum ad sacerdotem offerri·⁊ a sacerdote baptisari·
sed necessitate urgente ⁊ sacerdote absente possūt pu
eri a clericis uel laycis uel mulieribus baptisari ⁊ ad
hoc faciendum a sacerdotibus sunt generaliter īstru/
endi ℣·℟one ꝙ matre pariente nullus fuerit presens
nisi pater nunquid potest pater filiū baptisare ut ius
petendi debitum matrimonii non perdat?℣·Dican
da necessitate vbi per alium q̄z per patrem uel per ma/
trem puero subueniri non potest licitum est parentib9
suos filios baptisare·nec propter hoc a iure debito
matrimonii priuarentur·etiam ambo si uterq; eorū te/
merarie faceret ⁊ proprium filium baptisaret un9 ⁊ al/
ter susciperet·℣·Nunquid possunt duo homines v/
num puerum baptisare quorum vnus uerba proferat
alter immergat uel aspergat·uerbigra·Duo sunt quo
rum unus est mancus ⁊ manus non habet sed loq̄ po
test·Alter uero loqui non potest sed manus habet i ca
su necessitatis puero eis presentato· nunquid potest
mancus proferre uerba ⁊ mutus mergere uel asperge/
re ⁊ eoz̄ opatiōe sit puer baptisatus?℣·Nota ꝙ oz̄ i
baptismo ꝙ sil' occurrāt i actiōe baptisandi ex eodez̄
uerbū ꝓlatū cū opatiōe elemēti Aliter falsa eēt orō q̄
uirtutē baptismi exprimit·ut dicēdo baptiso oportz̄
ꝙ ille q̄ baptisat loquat' ⁊ ꝙ uerbū ei9 accedat ad ele
mētū ut fiat sacramētū aliter falsa esset ei9 orō·Nū si

mancus qui ĩmergere non potest dicat baptiso te men
citur quia non immergit ymo mutus· ꝙ ideo non bap
tisat· ꝙ ideo necessarium est ꝙ ab eodem ꝓferant uer /
ba simul cum aque immersione uel aspersione· ℔. c·
¶ Quia dixisti ꝙ omnis homo potest baptismũ mi /
nistrare· quero an heretici· scismatici· pagani iudei· in /
fideles possint ministrare sacramentum baptismi? ℟.
Dico ꝙ sic dum tamen habeat intentiõnẽ vniuersalem
Faciendi quod facit ecclesia absolute· nec obest baptis
mum suscipienti ab eis ignoranter· ℔. d ¶ Et quid
prodest baptismus ficte accidentibus in adultis? ℟.
Si quis fictus accedit ad baptismum non intendens
aliud ibi recipere· nisi solum id quod facit ecclesia· sa /
cramentum· i· ablutionem ꝙ caracterem recipit sed re /
cedente fictione non potest esse rebaptisand9 cũ bap /
tismus iterari nõ possit Sed conteri debet de fictiõe·
ꝙ tunc suscipit graciam ꝙ uirtutem obtinet sacramenti
℔. e ¶ Ad quid ualet illa gracia que in baptismo
confertur? ℟. Hominem a culpa ꝙ pena totaliter ab /
soluit· que ante baptismum gesserat· Verum quia ĩ p
uulis est originale peccatum ꝙ non actuale cum usu ra
tionis careant· ipsos a peccato originali purgat a pe
na absoluit· que pro eo debetur ¶ Adulti uero qui non
solum contrahunt originale peccatuz sed actuale· eos
ab utroqꝫ absoluit ꝙ a pena q̃ ꝓ utroqꝫ debetur·

Capitulum· ·uiii· ·℔·

¶ Quoꝫ sit necc̃riũ ꝙ semp aliq ad leuandum pu
erum accedãt· ¶ Vñqd põt unꝰ ꝙ idẽ pu
erũ de sacro fonte leuare ꝙ baptisare? ℟. Di /
co ꝙ cessante necc̃itate· optz ꝙ plures accedãt ꝙ patrini

dicunt· quia baptisans est sicut pater spiritualis ꝙ iō sicut in generatione naturali requiritur pater· ita ꝙ in spirituali regeneratione· Vnde sicut mater ad puerū fungit' officio nutricis· sic suscipiēs puerū officio nutricis spiritualis ꝙ tenet' spiritualiter nutrire ꝙ erudire· ¶ In summa tamen necessitate vbi plures haberi nō possunt· ¶ Ille idem qui mergit seu aspergit in baptisando ꝙ suscipit· ꝙ utroq; officio fungit'· ℔· g ¶ Quot ad suscipiendum puerum de sacro fonte sufficiunt? ℭ Vnus solus· sed quandoq; duo ad significandum vnionem diuinitatis ꝙ humanitatis in xp̄o· ꝙ quandoq; tres ad plus admittūt' propter trinitatis representationē nec plures q̄ tres recipias· quia multa cognoui matrimonia· propter hm̄oi cognationis multidinē impediri sicut alibi respondendum est· ℔· h ¶ Ergo consanguinei plures possunt interesse? ℭ· Omnes consanguinei in gradu attinentie pueri baptisati ꝙ eiꝰ parentum· pro unica persona reputantur· Et ideo quando dicitur q̄ solum tres admittant' ad suscipiendum puerum· ubi intelligit' de illis personis que nihil attinent puero· nec eius parentibus· ꝙ int̄ quas posset matrimonium copulari· ℔· i ¶ Quot annorum debent ee puerum de sacro fonte leuantes ꝙ suscipientes? ℭ· Adulte etatis· ꝙ tot annorum q̄ memores possint esse factorū ꝙ ideo pueros non admittas· quia suos filios docere nescirent· ꝙ etiā propter ip̄orum labilez memoriam· quia postmodum immemores facti sui· possent filiolas suas ducere in uxores· ℔· k ¶ Si sacerdos ex improuidentia sua baptisaret puerum masculum quem femineum credit esse· nunquid puer ē ſbap

tisandus? G. Hō. qz baptismus nullum sexum sibi ap
propriat sed naturam humanam Vnde prima inten
tio ministri est hominē baptisare ꝛ per accns virum ꝓ
feminam. Ideo si masculum baptisaret quē credit esse
feminā ꝓ econtra. non ē rebaptisandꝰ puer sz nomē ē
appropriandum. quod suo sexui ogruit. vt si dictum
ē ꝓ fuerit Johānes dicatur Johāneta. ꝛ sic de aliis. P
Q Quid si mulier mortua fuerit ꝛ infans credatur
viuere? G. Si ostiterit eē mortuam. statim aperienda ē
ꝛ puer extrahatur ab ea ꝛ baptisetur si uiuꝰ inueniat
P. Si puer inueniatur mortuus. nunquid cum matre ē
sepeliendus? G. De hoc sunt diuerse opiniones q̄ tan
guntur in decretis d. i. super illud. Ecclesie in qua' mor
tuorum. Tene in summa qꝺ de illo puero faciendum ē
acsi de pagano quia ex quo habuit animam separatā
ab anima matris non debet sepeliri cum matre. Aliter
esset si operiretur viuendo habuisse animam. tunc essꝫ
et portio matris ꝛ cum matre tanq̄ eius vasculum se/
peliendus. P. m Q Quia baptismum multa p̄cedūt
multa sequuntur. dic que precedunt? G. Exorcismus
qui est illa adiuratio que habet fieri anteq̄ baptismꝰ
administretur ꝛ ibi fiunt plura. Primum est exsuffla/
tio ad repellendum uirtutem demonis. Secundum be
nedictio cum manus ipositione. ad precludendum vi
am dyabolo expulso ne redeat. Tercium est auriuꝫ ex
sputo limitio propter fidei receptionem Quartum est
salis in ore appositio propter doctrine fidei confessi/
onem. Quintum olei sancti ante ꝛ retro inunctio ꝓp
ter aptitudinem eius ad pugnam ctra demones. Sex
tum est aqua benedicta ctra dyabolicas ipugnatiōes

T

exteriores ⁊ hec que dicta sunt ad exorcismū pertinent
Ad catheciſmū uero ptinet fidei inſtructio de qua dēnt
inſtrui ad baptiſmū veniētes Iō puulis dicitur·Credis
in deū ⁊c ⁊ ꝓ puero patrini reſpōdent·Credo·i·opam
dabo vt tu puer credas ⁊ ſufficit ꝓ puulis qui vſum
rōis nō habēt· Adulti uero dēnt pro ſe ipis reſpōdere
hec duo ſunt ſcz exorciſmus ⁊ catheciſmus que baptiſ
mū ꝓcedunt·Tria baptiſmū ſequūt·Criſmatis iunctio
in capite que ſignificat acceſſū ſanctiſpūs· Secundum
alba veſtis in ſignū innocentie ⁊ puritatis · Tertiū can
dela ardens in ſignū luminis ⁊ cognitionis quā debet
habere in bonis ſectandis ⁊ malis vitandis ℔·Dunc
ne hec neceſſaria puero i neceſſitate a laycis baptiſato
℣ Non·ſed cū ſic a laycis in neceſſitate baptiſatus ad
ſacerdotem affert ſufficūt ea que baptiſmū ſequūtur
·ſ·linito criſmatis ⁊c·Exorciſmus vt dictū eſt ordina
tur ad demonis expulſionē·⁊ catheciſmus ad fidei in
formationez ℔ inſtructionē·℔er baptiſmum autē dya
bolus eiicit ⁊ patrini in fide firmi ſunt·⁊ iam pro pue
ro ſpoſponderūt·℔ ℣ Quid debet aut quis ꝓcede
re?℣·In adult catheciſmus·quia prius debēt in fide
informari in puulis·non quia nondum habent vſum
rōnis ſecūdum vſum eccleſie·debet ꝓcedere exorciſmus
ad replelendū dyabolicam ptātem·ne inſidientur vite
eorum ne recipiant ſacramentum ⁊ ſufficit patrino/
rum eorum pro ipſis fidei confeſſio ⁊ hec de baptiſ/
mo ſufficiant·

¶ Cofirmatio·

De aliis sacramentis ⁊ maxime de his q̄ caract
erem imprimūt doce. G. Tria sunt sacramēta
que caracterem imprimūt. ⁊ ideo non sunt ite
rabilia. s. baptismus ofirmatio ⁊ ordo. Et licet confir
matio ad episcopos pertineat cū doceo te aliqua de
hmōi. Sue materia que forma. ⁊c. Materia sacramen/
ti confirmationis est oleum oliuaz ⁊ balsamum simℓ
mixtum ⁊ vocatur crisma quod a solis epis ofecratur
anno quolibet renouat. vetus ocrematur. Forma hu
ius sacramenti est. Ego consigno te signo crucis ⁊ con
firmo te crismate salutis in nomine patris ⁊ filii ⁊ spi
ritusſancti. Solis episcopis pertinet hoc sacramētum
ministrare. eo ꝙ sunt ī gradu celsiori ⁊ ad eos pertinz
asscribere fideles ad pugnam spiritualem. ad quā eli/
gunt ofirmati. Sicut ad reges ⁊ duces pertinet eligere
uel asscribere ad pugnam corporalē papa tamē de ple
nitudine potestatis potest committere sacerdoti ꝙ sa/
cramentū ofirmationis ⁊ minores ordines conferat.
Ad omnes autem utriusq; sexus pertinet sacramentuz
ofirmationis suscipere qui usum rationis habent. qz
ad statum milicie spiritualis omnes xp̄iani debēt mit
ti. nomenq; xp̄i confidenter ⁊ audacter ofiteri. Hoc sa/
cramentū querāt omnes xp̄iani ne contemnere uideān
tur ieiunium ⁊ confessionem recipiant Fronte confert
quia ibi est locus euidentior ut confirmatus xp̄ianus
plena fronte confiteatur deum ⁊ se esse xp̄ianum non
uerecundetur quia ibi datur spūsſancti robur Debet o
firmatus dum inungit ab episcopo teneri ℓ ab alio o
firmato. siue a uiro siue a muliere. nō ffert. Et iō dī a
ofirmato teneri. ut ab illo doceatur ad pugnā spūalē

ꝛ fidei confessionē. Debꝫ ꝯfirmatꝰ per triduuꝫ deferre ligaturam propter crismatis conseruationem. ꝛ triduane dominice sepulture significationem. ¶ In tercia die sacerdos cum sale ꝛ aqua confirmati frontem debet abluere in piscinā ꝛ sacro loco ligaturā ꝯburrere ꝛ cineres illos operire in terrā cimiterii.

¶ Ordo.

¶ Capitulū. vi. .G.

Sacramentum ordinis ē qdā signaculū ecclesie quo spiritualis potestas traditur ordinato quo suscipiēs ꝯsecratꝰ. ¶ Illa uero q̄ porrigūtur eis qui ordinantꝰ sunt tria. s. patena cū pāno Subdiacono calix. Accolito cereꝰ ꝛ candelabrum Exorciste liber exorcismorū Lectori liber Ostiario claues. Forma uero huiꝰ sacramēti ē verbū epi qđ epꝰ dicit ī illa traditione illaꝝ reꝝ dirigēs ad eos qui ordinantꝰ. Et vtiꝫ epꝰ ī illa forma verbo īparatio dicēdo accipite uel agite. Dñ porrectio reꝝ ē uerbū epi ad eos q ordinantꝰ sunt de essentia sacramēti huiꝰ. s. ordinis. b

Sunt autē septē ordines. ꝛ ordinantꝰ omnes ad sacramentum eucharistie. Quod ordinat ac disponit eos q ad eucharistiam accedunt dignos suscipiēs indignos repellēs. ¶ Primꝰ ordo dicitur exorcista. qꝛ potestatē repellit demonū ab energuminis. ¶ Secūdꝰ dicitur ostiarius qui indignos expellit a seruitio fidelium ꝛ introducit dignos. ¶ Tercius dicitur lector. qui p̄ sacre scripture lectionem illuminat intellectum fidelium. ¶ Quartus accolitus qui deferendo cereos deuotionem excitat fidelium. ꝛ isti quatuor nō ordinantur ad

tam sacra sicut alii·nec istis supradictis continentia ē annexa· ¶ Tres autem sacri dicunt· quia referunt ad sa/ cramenti eucaristie consecrationem· ¶ Primus eorum dicitur subdiaconatus· qui uasa dominici corporis ⁊ sanguinis portat· ⁊ ideo subdiaconus de manu episco pi accipit calicem·sed uacuum· ¶ Unde subdiaconus disponit eucaristie· ¶ Secundus ordo est dyaconat9 qui in omnibus dispensat sacerdoti ⁊ ministrat· Ter cius ē presbiterat9 qui eucaristiam ꝺsecrat· Sic ī euca/ ristia isti tres se hñt·subdiaconus ordinat ⁊ offert dia cono·diaconus presbitero·presbiter deo· Et istis trib9 ꝺtinētia ppetua est annexa· ℔· c ¶ Quomodo põt eē unū sacramētū cū sint septem ordines? ℔· Sacramē tū ordinis dicitur unu3 unitate perfectiōis sicut finis sicut dicitur domus una ad quam edificandam multa concurrunt· Sic omnes ordines ordinant ad ultimum unum actum qui dicitur eucaristia·tamen non dicitur unum unitate indiuisibilitatis vl̄ continuitatis cū u/ nus ordo põt esse cum alio· ℔· d ¶ Ūquid ī quo libet illorum septem ordinum imprimitur caracter? ℔ Etiam singulis ordinibus singule caracteres īprimun tur ⁊ distinguuntur inter se·sicut ordines distinguunt ⁊ ad ultimum caracterem·s·presbiteratus uniuntur ⁊ ī primitur caracter in quolibet ordine in traditione in strumenti apti ad illum ordinem qui recipit cuz debi ta forma uerborum que ab episcopo ꝓferuntur ī tra ditione illius instrumēti sicut caracter ostiarii ī tradi/ tione clauium ecclesie·⁊ sic de aliis· De dyaconatu ve ro ⁊ presbiteratu licet per manus impositionem detur plenitudo gratie ad amministrationem sacramentoꝝ

ſicut ſacerdoti tanq̃ principali ꝛ dyacono tãq̃ minis
tro·cũ caracter ĩprimitur in traditiõe rerum ad eos p
tinentium· Vñ q̃uis pricipalis act9 dyaconi ſit por/
tare corpus xp̃i cum patena ꝛ ſanguinem miniſtrare
cum calice·tamẽ in ſua ordinatione non põt imprimi
p traditionem uaſorũ tãtuz cũ hec dent dyaconõ·nec
per traditionem materie·ſ·corporis ꝛ ſanguis xp̃i·qz
non decet q9 ei tradet ſanguis in calice ꝛ corpus xp̃i
in patena cum ſacerdoti qui eſt pricipalis ſolum tra/
dat panis in patena ꝛ uinum in calice·ꝛ nõ corp9 et
ſanguis· Ideo quantum ad actum ſecundarium q eſt
legere euangelium dicitur caracter imprimi in tradi
one libri euangeliorum dicit caracter imprimi in tra/
ditione panis in patena ꝛ uini in calice cũ debita for
ma uerborum ep̃i·qz pricipalis ptãs ſacerdotis ẽ con
ſecrare corpus xp̃i uerum ꝛ ſanguinẽ ꝛ hãc poteſtatez
tunc dedit xp̃s ante paſſionem ſuã cum dixit· Hoc fa
cite in meam ꝺmemorationẽ· Sed ſecundarius actus
ſacerdotis ẽ ſoluere ꝛ ligare fideles ꝛ diſponere ad eu
cariſtie ſuſceptionem cuiuſmõi poteſtatẽ accipit p ma
nus impoſitionem tamẽ dicit ep̃s· Accipite ſpiritum
ſanctum quorum remiſeritis·ꝛc̃ ꝛ hoc ptinet ad cor/
pus xp̃i miſticum· Et quia ſacramentum ordis prius
reſpicit corp9 xp̃i uerum q̃z miſticum· Ideo dicitur ca
racter imprimi in rerum traditione cum forma uerbo
rum epiſcopi ex quibus ſacramentum eucariſtie con/
ficitur ſcilicet ex pane in patena ꝛ uino in calice· Simi
liter in unctione manuum ſacerdotum non imprimi/
tur caracter·ſed ſolum fit inunctio manuum ſacerdo/
tum ut corpus xp̃i tangant ſicut calix inungitur ut

contineat sanguinem ⁊ patena ut tangat corpus xp̃i. In uestimentis sacris caracter nō imprimit̃ sz solum sig̃nat̃ ex eis ydoneitas q̃ i sacerdote ⁊ ministris eccle sie debet eē. ℔. ℭ De uestimētis aliquid dicas. ℌ. Ornatus uestimentoꝝ exterior significat ornatum ite riorem moꝝ quem habere debēt illi qui ad dīna trac tanda accedūt. Quedā enim uestes requirunt̃ in supe rioribus ministris que non in inferioribus. quedam sunt communes omnibus ⁊ sunt tres uestes. s. alba. to tum corpus cooperiens significās puritatē vite. Amic tus humeros tegēs ⁊ signatur per eum fortitudo bo / noꝝ opeꝝ maxime ad diuina officia exequēda Cin / gulum qđ significat repressionē criminis. Subdyaco nus hec habz ⁊ p̄ter ista adhuc hz duo. s. manipuluz quasi sudarium ad extergendū omnē lippitudinē ocu loꝝ. i. omnem negligentiā circa diuina misteria eo q̄ prio ad sacra tractāda admittunt̃. Habēt etiā tunicā strictā per quā tunicam doctrina apostolica in legen / do textum signatur. Dyaconus uero super hec habet stolam a sinistro humero in dextrum tendentē ad sig nificandū fortitudinē in tolerātiā aduersoꝝ. habz eti am dalmaticam largā ad significandū largitatez i dis pensatiōe sacramentoꝝ quia dyacon9 primo dispen sator sacramentorum ponitur. quia sanguinē xp̃i dis / pēsat. in dispēsatione autem largitas requiritur. Sa / cerdotibus vero in utroq̄ lateris humero ponit̃ sto / la ut ostendatur q̄ plena potestas dispensandi sacra menta sibi datur. vel per eam significantur arma iusti tie a dextris ⁊ a sinistris in susceptione aduersorum ⁊

prosperorum·⁊ ideo stola descendit usq; ad inferio/
ra· Super hec additur casula rotunda·ad significādū
caritatem que est suprema omnium uirtutum quia cō
secrat sacramentū caritatis·s·eucaristiam·⁊ In episcopis
superadduntur plura·s· calige·ad designandum recti
tudinem gressuum·i·affectionum·Sandalia·ad signā
dum contemptum terrenorum·Subcinctoriū quo sto
la ligatur cum alba significat amorem castitatis ꝓ ho/
nestatis. Tunica talaris perseuerantiam in aggressiōe
arduorum in bonis ⁊ paribꝫ· Dalmatica signat largi
tatem in operibꝫ misericordie respectu indigētiū Anu
lus signat desponsationem ecclesie·⁊ Per crotbecas sig
natur cautela in operibus·⁊ Per mitram signat scientia
⁊ doctrina utriusq; testamēti veteris s· ⁊ noui· vnde
duo cornua habet·Baculus signat curam pastoralē
quia debet colligere uagos ꝙ signat in cuuitate ba/
culi·sustentare infirmos qō designat stipes baculi pū/
gere lentes quod signat stimulus in pede baculi ver/
sus·Collige sustenta·stimula uaga morbida lenta·Ꝛ
vlterius archiepiscopi habent palliū in signum priui
legiate potestatis·quia archiepiscopus est princeps
episcoporum subditorum·Vnde ⁊ palliū signat cor/
quem auream quā solebāt legittime cercantes accipere
·⁊. ℙ Dunquid corona est ordo? ℟·Non·sed est
signū distictim mīstroꝝ eccle dei a plebe cōi dei·Sili
ter per tonsuram clericalem deputat quis ad cultū di
uinū·nō ad sacra tractanda·Ꝛ ad diuas laudes canē
das· Vñ cōsura fit in modum corone·quia reges sunt
scilicet se ⁊ alios regentes ⁊ in deo regnum habent·qui
a seruire deo regnare est·ad cuius seruitium sunt depu

tati. In ratione capillorum significatur renũciatio ter
renorum superfluorum. quia talis ratio dominice par
tis hereditatem constituit ꝙ se heredẽ dei fecit. Fit ra/
sio in superiori parte capitis quia talis semper ocu/
los ad deum habere debet. ꝓ. g Dunquid epis/
copatus est ordo? ꝟ. Scito ꝙ ordo dupliciter sumit̃
Uno modo secundum respectum ad corpus xp̃i ver̃
sꝫ ad cõsecrationem corporis hostie. ꝙ sic ordo ẽ sa/
cramentum. Et isto modo episcopat9 non ẽ ordo. qz
episcopatus non habet superiorem potestatẽ a sacer/
dote quantum ad consecrationem corporaliter. Alio
modo sumitur ordo secundum ꝙ est quoddam serui/
tium respectu quarumcunq; actionũ sacramẽti. ꝙ sic cũ
episcopus habet potestatẽ respectu corporis mistici
quod est ecclesia in actibus ad sacrum principium p/
tinentibus. Sic isto modo episcopat9 dicitur ordo o
muniter. nec est sacramẽtum sic licet sacramentale. Un/
de episcopat9 dependet ab ordine sacerdotali ꝙ epis/
copalis potestas presupponit ordinem sacerdotalem
quia nullus potest episcopalem potestatẽ recipere. ni
si prius fuerit ordinatus in sacerdotem. quia potestas
episcopalis non tantum est potestas iurisdictiõis sꝫ
etiam ordinis ꝑut ordo scõo mõ sumit̃. ꝓ. h Dũ/
quid alii sacerdotes q̃ episcopi possunt ordines cõ/
ferre? ꝟ. Collatio ordinuꝫ põt alicui cõuenire dupli
citer. Aut de iure communi rõne sue ordinarie ptãtis. ꝙ
sic soli episcopi possunt quoslibet ordines ꝟferre qz
ad eos solũ ptinet ministros i eccl'a ordinare l' istitue
re Un̄ peccarẽt episcopi si scienter idignos ꝑmouerẽt
Alio mõ collatio ordinũ ꝟuenit alicui ex indulgentia

generali vel spāli· rōne commissionis domini pape ꝙ sic alii ab epīs possunt minores ordines ꝺferre. nō tñ maiores· ℔· ¶ Dunquid non baptisat9 nō confirmatus posset sacros ordines suscipere? ℭ· De necessitate sacramentuz ordinis presupponit sacramētū baptismi· Non baptisatus non promouet in sacerdotem nec sacerdos esset nec eucaristiam posset cōsecrare· nec absoluere in foro penitentiali· ꝙ secundū canones deberet talis baptisari· ꝙ iterum ordinari· ꝙ etiam si ante baptismū ꝓmouet in episcopū· episcopus non esset· Etiam si aliquos ordinaret ordines nō reciperēt· Q̄ tum ad sacramētum ꝺfirmationis scias ꝙ de necessitate sacramentū ordinis non presupponit sacramentū ꝺfirmationis· Verumtamē de congruitate presupponit quia cōgruū est ꝙ ille qui accedit ad sacros ordines suscipiendos· habeat omnem illam perfectionē q̄ requritur ad fidei confirmationem p quā aliquis est ydoneus ad executionē ordinis· Hoc ăt fit p sacramentū confirmationis· ꝙ sic caracter sacramēti ordinis p̄supponit caracterē sacramēti baptismi·

Ca· ·vii· ·℔·

Quot sunt q̄ impediunt simpliciter susceptionem ordinum· ℭ· Quedam sunt que simpliciter impediunt susceptionem ordinum ꝙ quedaz sunt que impediunt executionē ꝙ non ordinis susceptionem· Primum quidem qnod impedit ordis susceptionem est sexus femineus· quia simplicicer femina ordines suscipere non potest· cum sit solum ymago uiri· vir autem ymago dei· Vt dicit ℟postolus prima ad corin· xi· Et licz in abbatia dicatur subdyaconissa

ꝫ hmõi hoc non est ratione ordinis. sed quia habꝫ of
ficium legendi omelias in matutinis. Sunt autẽ plu/
ra que non impediunt susceptionem ordinis sed ma/
gis executionem. ¶ Quorum prim ẽ. defectꝰ cognitiõis
ꝫ discretionis. ut sunt pueri amentes. vsu rationis ca
rentes ¶ Vnde licet possint ordines suscipere priuan
tur tñ executiõe. quia ad executionem ordinis requiri
tur discretio. Vnde in quibusdã ordinibꝰ reqrit̃ etas
discretiõis ex honestate ogrui. sicut in duobꝰ primis
minoribꝰ. sed adulta etas requiritur in aliis de neces/
sitate precepti in nullo tamen requiritur de necassita /
te sacramenti. qꝛ ī sacramento ofert̃ potestas q̃ põt a
licui competere q̃uis non sit ydoneus ad exequẽduꝫ
ñb ifantia usq; ad. xii. ānũ põt qs mĩores suscipe. ñ
xii. usq; ad. xxi. ānũ pñt duo ultimi minores suscipe
ñ. xxi. põt subdiaconatꝰ. ñ. xxx. presbiteratꝰ. Siliter
potest ꝫ episcopatus recipi. Verumtamen propter ne
cessitatem ecclesie ꝫ ydoneitatem persone põt tempus
ordinum anticipari ex dispensatione episcopi Etiaꝫ
quatuor primi ordines eodem die traduntur. Tempꝰ
uero episcopatus non potest nisi ex dispẽsatione do
mini pape. n ¶ Secundo seruitus impedit ordinẽ
sacrum q̃tum ad executionem quia seruus non põt se
alteri mancipare absq; licentia domini cuius est seruꝰ
ꝫ per ordinem habet mancipari diuino officio. Ve /
rumtam ẽ si seruꝰ ordinetur caracterem suscipit ꝫ or /
dinem cum libertas non sit de essentia ordinis ꝫ exe/
cutione caret. Vnde si seruus ordinetur domino nesci
ente. ℓ nõ ofsentiente redigetur in pristinam seruitutem
nõ obstante q; sacꝛ ordinẽ susceperit. Tercio. o

homicidium impedit sacrum ordinem non de necessi/
tate sacramenti sed de ratione precepti quia contrari
atur sacramento eucaristie propter horrorem effusi/
onis. Unde ofulens homicidium fieri quoquo irregu
laris efficitur & licet in iudicio non peccet. Verumtame
si homicida non consentiēs homicidio susceperit sacm
ordiuē ordinem & caracterē suscipit sz executiōe caret
Si uero aliquis hominē interficit casualiter dās ope/
ram rei licite & adhibens omnem diligentiā nec homi
cida iudicatur nec irregularis nec phibet a susceptio
ne ordinum. Ille tamē qui casualiter hominez occidit
dans operam rei licite etiā si debitam diligentiā adhi
buerit siue se defendendo siue alio mō irregularis effi
citur & phibetur a susceptione ordinū. p Quarto
impedit a susceptione ordinum illegittime natq non de
ratione sacramenti sz de necessitate precepti ppter ho
nestatē sacramēti ad quā sequitur claritas fame & ori/
ginis que uiciatur ex uiciosa origine. Verumtamē ut
prius si suscipit ordines illegittime natus caracterem
suscipit ordinis sed executiōe caret. nisi fuerit cum eo
dispensatum. Quia uero in quolibet ordine ostituitur
quis dux aliorum in req diuinis. Ideo de rōne pcepti
& nō de necessitate sacramenti requiritur in ordinato bo
nitas vl sanctitas vite. Unde & si malus cum conscientia
peccati mortalis ad ordines accedit tanq presumptu
osus mortaliter peccat nihilominus tamen ordinez sus
cipit nec propter hoc requiritur q ille qui ordinatur
sit uirgo. quia uirginitas non requiritur in susceptione
ordinis. qm a in susceptione ordinis non consecratur
quis in sponsum ecclesie sed magis in ministerium

sponsi eccl'e·s·xpi·¶n uelatiõe ãt uirginũ requirit' vir/
ginitas. qz per hoc designat' integritas spũalis matri
monii eccl'e ad xpm·quia xps elegit sibi ecclesiam nõ
habẽtẽ maculã aut rugã·zc· ¶Vñ ad cor·Despõdi uos
vni viro.zc ¶Vñ licet aliqua corrupta z violata a vi/
ris·si nõ consenserit z violat' tamẽ nõ perdit quo ad
deum virginitatis gloriam·¶Quinto ipedit ordinis
susceptionem matrimonium non de necessitate sacra/
menti sed de ratione precepti·quia si coniunct9 mulie
ri ordinẽ suscipiat·caracterẽ suscipit·sed caret executi·
one quia sacramẽto ordinis est annexa continẽtia·uir
ãt potestatẽ sui corporis non habet sed mulier·¶De
o tenet' semper debitũ vxori sue reddere.¶Priuatur tñ
iure suo petendi ab ea·Si uero uir ex consensu mulie/
ris ad ordines accedat z ordinem z executionez ordi
nis suscipit·tunc z mulier tenet' uouere ppetuã otinen
tiam·z hoc tenetur in ecclesia occidentali·Secus tamẽ
est in ecclesia orientali propter grecos·de quo pleni9
in ca·de matrimonio· r¶Sexto ipedit bigamia or
dinis susceptionẽ·quia per bigamiam significatio cõ/
iunctionis xpi z ecclesie delet'·¶Ideo bigam9 sacros or
dines non potest suscipere·sed est irregularis de ratio
ne precepti·non de necessitate sacramenti·quia si acce/
dit caracterem suscipit z ordines sed caret executione·
papa tamen ex plenitudine sue potestatis potest cum
bigamis dispensare·episcopi quantũ ad minores or/
dines possunt dispensare·¶s ¶Bigamia quot
modis contrabitur et quomodo?G·Bigamia cõtrabi
tur ex carnis diuisione ex matrimonio pcedẽte vt cum

aliquis ducit corruptam ꝛ eam cognoscit·ꝛ inde ē ꝙ si aliqnis cognoscit plures mulieres fornicario concubitu·siue in matrimonio siue extra matrimonium·non efficitur irregularis·Similiter si ducat uxorem quā p/us cognouerat dum tamen ab eo corrupta non fuerit nō efficitur irregularis·Similiter si corrupta fuerit ab alio ꝛ eam cognoscat concubitu fornicario·dum tn̄ eā in uxorem non ducat non efficitur irregularis·Si ta/mē corruptam duxerit ꝛ eam cognouerit bigam9 effi/cit' ꝛ irregularis·¶Et scias ꝙ cōtrahitur bigamia sex modis·Uno modo qn̄ bēt plures uxores legittimas ꝛ eas carnaliter cognouerit si tamen eas duxerit ī ux/ores diuersis temporib9 ꝛ pria decedat anteq̄ secūdā cognouerit·non propter hoc efficitur bigam9 nec irre/gularis·Similiter si religionē ingress9 ē añq̄ secundaz cognouerit·¶Secundus modus quādo diuersis tēpo ribus habet duas uxores·unam de iure ꝛ aliaz de facto ꝛ ambas cognouerit·Tercio9 modus est qn̄ hz plu/res uxores simul ꝛ ambas cognoscat·Quarto9 quādo habet uiduam a priori marito cognitam ꝛ eā cognos/cit·Quinto9 quando duxit in uxorem·corruptam pri/us ab alio ꝛ eam cognoscit·Sextus quando propā uxorem cognoscit postq̄ adulterata est cum alio·c

¶Septimo uacuum membri ꝛ defectus impedit ordi/nis susceptionez·etiam si talis sit defectus ꝙ maculaz notabilem inferat per quam obscuretur fama ꝛ clari/tas persone ut est abscisio nasi·manus·uel huiusmodi tamen si accedat ad ordines caracterem suscipit·hz exe/cutione caret·¶Octaua impedit suscipere ordines

furtiue uel plures vna die hic priuatur executione li/
cet ordines recipiat. ¶ Nō indiget dispensatione ꝙ si pri
us lata fuerit excommunicatio solus papa potest cū
eo dispensare. ¶ Si uero lata non fuerit pōt cū eis epis/
copus dispensare. ꝙ maxime in minoribus ordinib9.
vt̄ si claustrum intrauerit. ¶ Si uero aliquis promoue
atur ad ordines per saltum. sicut accipiendo sacerdo
tium ante dyaconatum. ꝙ sic de aliis. si hoc ex malicia
fecerit deponi debet cui⁹ caracterez ordinis suscepit
¶ Si autem hoc ignoranter fecerit debet sibi imponi
penitentia ab episcopo ꝙ iterū caret executiōe ordis
quem per saltum accepit. donec p̄termissum recipiat.
x ¶ Nono. illi qui ab episcopis hereticis ꝓmouē/
tur. cui⁹ recipiāt ordinem non tamē executionez. Nō
episcopi scismatici hereticī. degradati ꝙ ab ecclesia ab
scisi qui secundum formam ecclesie consecrati sunt. ue/
ra sacramenta conferunt. quia in consecratione epis/
copi datur eis potestas que in perpetuum manet i eo
cui⁹ non i̇primatur caracter. quod patet quia quā/
do reconsiliantur ab ecclesia non iterum ꝺsecrantur. et
ideo potestatem conferendi non amittunt. ¶ Verumta/
men gratiam que confertur cuz illis non conferunt eis
qui ab ipsis sacramenta recipiunt non propter ineffi
catiam sacramentorum que conferunt sed propter pec
catum recipientium scienter sacramenta ab eis ꝙ prop
ter ecclesie probibitionem. ꝙ iō executionem ordis nō
recipiūt. ¶ In ōmibus igit̄ precedentib9 teneas ꝙ si ali/
qs ipedit9 i̇pedimēt̄ p̄dctis ad ordies accedat. sac̄mē
tū r̄cipit sz nō executiōez ordis excepto prio i̇pedimē
to de sexu femineo qz mulier nec acracterem r̄cipit nec

ordinis executionem. ℟. ℣ ¶ Nunquid ministrans ordinem susceptuz scienter in pcō mortali peccat? ℞ Sic cessante necessitate quia otra legem diuinam agit que dicit. Nō iustū ē iuste exequens. Talis aūt pcōr iustum ordinem iniuste exequitur ꝛ ideo peccat mort aliter. Verūtamen ī casu necessitatis liceret. Sicut layco in casu necessitatis baptisare. Sic lz alicui ordiato suū ordinē ministrare cuz ꝓpposito emēdationis. Et scias ꝙ quādiu minister pcōr ab eccl̄ia sustinetur subditus eius potest ab eo sacramenta suscipe ꝛ quātum ad hoc est ei obligatus in tēpore necessitatis preter necessitatē nō debet ab eo suscipe sacramētū nec eū ad ministrādū inducere qz sic̄ diuerz eū ad peccādū. ℟. ℣ ¶ Nūqd ordiatꝰ tenet dicere horas canōicas ꝛ officiū diurnū. ℞ Ita tamen scias ꝙ ad horas diurnas aliquis tenetur duplici ratione. Primo propter officium susceptum cui diuinum officium est annexum ad referēdum deo gratias cū ordinatum ad suum officiū ordinauit. Secunda ratio est propter beneficium susceptum. quia de altari uiuens altari debet seruire ꝛ qui ob pigriciā dimittit peccat.

¶ Eucharistia.

Ca. viii. ℟.

Quia sacramentum eucharistie sequitur sacramentū ordinis cū ordo ad ip̄m ordinet. Dice quid dicitur eucharistia. Et ex quibꝰ hoc sacramētum conficitur. Gregoriꝰ. Eucharistia dicitur bona gracia. ab eu quod est bonum ꝛ caris quod est gratia. quia in eucharistia totiꝰ gratie plenitudo continet. s. dei filiꝰ ī sacramēto altaris Et sicut sacrāmta

alia ex materia ꝙ forma constituunt sic sacramentū eu/
caristie·ꝓ·Dic que sit materia·G· a ¶ Panis ꝙ vi
num· quia virtute verborum que sunt forma huiꝰ sa/
cramenti transsubstantiatur panis in corpus xp̄i ꝙ vi
num in sanguinez·ꝓ· b ¶ De quo pane fit sacramē
tum?G·De pane triticio vel frumento solummodo·
eo ꝙ xp̄s grano frumenti se comparauit·nam de pa/
ne alterius grani non fit sacramentuz·i·siliginis·ordei
auene ꝙ hmōi·Verumtamen licet aliquantulū de gra
nis hmōi misceretur frumento dum tamen speciē fru/
menti non mutat nō impedit quin de illo pane possit
sacramētum celebrari· ℞lioquin·ꝛc̄ ꝓ ¶ Est ne panis
azimus vel fermentatus?G·Devtroq; celebrat secum
dum ꝯsuetudinem diuersaꝝ ecclesiarum·Ecclesia enim
romana ex azimo cōficit·quia ex tali pane creditur o
fecisse xp̄us qz prima die azimoꝝ· Ecclesia vero oriē
talis conficit ex fermentato ad extricationem hereſis
nazareoruz qui euangelia ī legalia miscebant·Consue
tudo nostra·s·latinoruz rōnabiliter est·ꝓ· c ¶ Qua
re requiritur vinum ad celebrandum hoc sacramen/
tum?G regorius· ℞d designandum efficaciam huius
sacramenti que est letitia spiritualis ·quia vinum le/
tificat cor hominis·Petr9·De quo vino?G·De vino
viti quia ex hoc vino xp̄s cōsecrauit· Dñ dixit· ℞m
modo nō bibam de genimine vitis huiꝰ· Similr xp̄s
se viti comparauit·Ego sum iquit vitis vera ꝛc̄·ꝓ·
d De quo vino nō celebrat?G De vino piroꝝ malo
granatoꝝ et hmōi quia non dicit ꝓprie vinum·sed
magis humor est·Nec ex acetoso qz ē corruptuz vinum
Ex acetoso tamen aliquantulum ꝙ nō toto corrupto

bene posset confici. Similiter nec ex agresta ꝓ seruisia. aut musto non conficitur quia licet sit in uia ut fiat vinum. nōdum tamē adhuc est vinum. Ex musto tm̄ necessitate posset quia speciem vini habet. Prohibet̄ tamen ne ex musto puro statim ex vua in calice expressō celebretur propter eius impuritatem. ℙ. ℭ Quid quid miscetur aqua? ℊ. Duplici de causa primo ad memoriam xp̄i passionis. quia cum sanguine aqua fluxit de latere xp̄i. Ad designandum vnionē populi fidelis ad xp̄m. quia per aquam xp̄ianus populus designat̄. Secunda cā propter institutionē sacramenti quia probabiliter creditur ꝙ xp̄s hoc sacramentum instituerit in uino ⁊ aqua permixto secundum morem illius terre. Vnde prouer. ix. Bibite uinū quod miscui vobis. Et sufficit ꝙ alius q̄ sacerdos aquam cum vino in calice ponat ut dyaconus ex precepto sacerdotis eo ꝙ sacerdos est medius inter deum ⁊ populū. ⁊ iō apposito aque in dolio vl̄ in uase a clerico non sufficit propter consecrationem. ℙ. ℭ Nec impeditur celebratio sac̄mēti. ēt si aq̄ nō ip̄onit̄ cū vino qz aq̄ pmixtio cū vino nō ē de essentia sac̄mēti qz sine aqua possz sacrementum confici. Peccat tamē qui sciēter aquā apponere dimittit. Et tm̄ aque apponatur ꝙ statim a qua in vinū conuertat̄. ℙ. Que sunt uerba q̄b9 fit trās substantiatio panis in corpus ⁊ vini in sanguinē? ℊ. Duuus sacramenti sunt due forme. vna super panem alia super vinum. Que super panem fit hec est. ℊ Hoc est enim corpus meum. Illa autem verba que sequuntur sz̄ Accipite. ⁊c. nō sunt de forme essentia Et si sacerdos non plus diceret sup panē cum intentione

ficiendi tamen consecratum esset·q̄uis peccaret trās/
grediendo ecclesie ꝺstitutionem· Forma super vinum
qua transsubstantiat hec est· Hic est enim calix sangui
nis mei noui ⁊ eterni testamēti ministeriū fidei·q̄ ꝓ uo
bis ⁊ ꝓ mltis effundet in remissi·pec· Et scias ꝙ de is/
tis uerbis ista tm̄ sunt de essentia forme·s· Hic est ca/
lix sanguinis mei· Alia uerba per se non sunt de essenti
a sacramenti·sed quedam illorum declarant usum sac̄
menti·s·illa accipite ⁊ mād̄ucate·⁊ quedam efficaciam
sacramenti·ut noui ⁊ eterni testamenti· Hec dictio enī
non ē de essentia forme sed de ꝺstitutiōe eccl'e· Vnde
si aliquis eam dimitteret conficeret·nec sacramentū i/
pediret sed peccaꝛ· Nō etiam ꝙ calix ibi ponitur
methaphorice ⁊ similitudinarie ꝓ passione Item nō
ta ꝙ cum corpꝰ humanum non sit sine sanguīe nec san
guis sine corpore· Ideo in consecratiōe prīo fit cōuer
sio in corpus ⁊ ex naturali communicantia in animaꝫ
⁊ corpus ⁊ alia que sequuntur humanum sanguinem
P. b Si sacerdos consecraret corpus ⁊ nō sangui
nem nunquid eēt ibi uer̄ corpus xp̄i consecratum? G
Immo corpus xp̄i est ibi sub illis specieb9 uirtute uer
borum que ad consecrationem pertinēt·licet nūq̄ san
guis consecret'· Vnde errauerunt quidam ⁊ in heresim
lapsi sunt dicentes·ꝙ una forma expectat aliam ⁊ ꝙ
non est ibi corpus donec post prolationem verborū
sanguis est·hoc enim esset ydolatrare·quia sicut sacer
dos eleuando hostiam·corpus xp̄i non indicaret po
pulo sed solum panem quod est erroneum dicere· qui
a ibi est verum corpus xp̄i·Petrus. i Cum in sa/
cramento sit verum corpus ⁊ verus sanguis xp̄i quō

manent illa accidentia que videmus ⁊ sentimus sicut albedo dulcedo magnum paruum ⁊ hmõi. ℣. Illa accidentia que vides ⁊ sentis virtute diuina per se manent que prius erãt in subiecto panis ⁊ uini ⁊ sine subiecto sunt ⁊ post consecrationẽ uirtutẽ eandem retinẽt virtute diuina quam prius habebant in subiecto. quia ⁊ franguntur ⁊ putrifiunt ⁊ corrumpunt. Dñ fractio illa quam sacerdos facit non est in corpore xpi. sz in speciebꝫ ⁊ ex eis uermes generant. ℟ ℣. Quid de uermibus ex eis generatis faciendum est. ℣. Cõburi debent ⁊ cineres in piscinam reponi. Similiter ⁊ alia animalia ut mures ibi capte sunt comburende. ⁊ illõ quod de hostia sacerdos potest capere debet sumere ⁊ si potest absq; periculo. Si uero non possit tũc sunt partes hostie cum omni reuerentia seruande. Et eodez mõ faciendum est de hostia masticata ab infirmo ⁊ p uomitũ reiecta. quia q̃diu manẽt spẽs. manẽt sub ipsis corpus xpi. iõ si possunt sumi sine periculo sumẽde sunt ⁊ sacerdos assumens multuz meret. Si uero nõ possunt sumi sine periculo ut dictũ ẽ seruãde sunt.

Ca. ix. ℟.

Nunc mihi de ministro huius sacramenti dic. ℣. Sacerdos est minister huius sacramenti. ad ipsum solũ pertinz celebratio. huiꝰ sacramenti. ℟. Nunquid ieiunꝰ ⁊ confessꝰ. ℣. Nec ieiunuz nec alia preparatio. requirit de necessitate sacramẽti. sed sola ordis sacerdotal' susceptio. qz heretici. scismatici degradati. excõicati. ℟ Prãsi ⁊ nõ confessi pñt hoc sacrãmẽtũ conficere q̃uis peccarẽt mãdatũ eccl'e trãsgredi

endo ¶ Propter reuerentiam tamen sacramenti ecclesia instituit vt ieiuni confessi ⁊ contriti accedāt ne in dā/nationem eorum assumerent sacramentum ℌ. m

¶ Nonquid sacerdos post potationem aque uel susceptionem medicine potest celebrare cum ab eccl'ia reputetur ieiunus? G. ¶ Vt dictum ē ⁊ tum est de necessitate sacramenti quantum vero ad reuerentiam sacramenti et institutionē eccl'ie non pōt ¶ Est tamen duplex ieiu/nium ſ. eccl'ie quod habet fieri propter carnis mortificationem ⁊ illud non solutur propter sumptionem aque vel medicine ⁊ hoc ieiunium nō requiritur in celebrando. ¶ Aliud ieiunium nature ſ. quod dicit priua/tōnem vnuscuiusq; rei aque ſ. vl' medicine ita q; nihil in corpore suscipiatur tale ieiuniū requirit' et incipit hoc ieiunium in media nocte quia tunc dies naturalis incipit. ¶ Vnde si sacerdos assumpsit post mediam noctem aquam vel medicinā dēt in crastino a celebratione cessare ⁊ alio a susceptione nisi infirmitas excuset corpus xp̄i in infirmitate suscipientem. ¶ Si vero ante mediam noctez potest i crastino celebrare. ¶ Nec refert si post illam sumptionem dormiret uel non quia solū dormitio est propter sedatōnez perturbationum mētis nec requiritur ad consecrationem ℌ. n

¶ Reliquie ciborum inter dentes remanentes et non ex/posito transglutite soluunt ieiuniū nature nec impediunt celebrationem. ¶ Similiter nec aqua modica nec vinum quibus os abluitur per mōm saliue transglutita non impediunt celebrationem quia hmōi saliue con/mmunicato vitari non potes. ¶ Sacerdos cū con/scīa peccati celebrās ℓ sumēs ⁊ accedēs ad eucaristiam

Si mortale est peccatum peccat mortr. iudicium sibi manducat ꝙ bibit non diiudicãs corpus domini. In confessus ergo non accedat si copiam habet sacerdotis. si non peniteat et ī necessitate celebret in spe ofessionis citioris tamen poterit. ℭ. p ¶Non simulet celebrationē sacerdos propter ɔscientiam peccati sui q̄ a grauius peccaret q̄ in uere celebrando. Deciperet ēi populum fidelē in ostēdendo panem purum ꝓ corpore xp̄i. ¶Itē post celebrationē nō simulet se talis suscipe. sz in veritate suscipiat ꝙ omunicet verum corpus sumēdo. Necesse enim est ut quotiēscūq̄ celebrat sacerdos sumat etiã sacramentum. ꝙ rō est. quia nō solum eucaristia est sacramentum. sed etiam sacrificium. Offereus ergo sacerdos debet eē huius sacrificii primus particeps ꝙ offerat ꝓ populo ꝙ hoc precipitur in decretis di. ii. Relatum.

¶De pollutiõe nocturna.
Capitulũ. .x. .75.

Quid de sacerdote nocturna pollutiõe macu/latũ? ℭ. r ¶Pollutio pluribus de causis procedit. ¶Primo ex causa extrinseca ut ex illusione demonum que illusio quandoq̄ prouenit ex defectu ꝙ negligẽtia preparationis ad deuotionem ꝙ orationē. ꝙ talis negligẽtia quãdoq̄ est vẽialis q̄ñq̄ mortalis ꝑm ꝙ maior locus dat dyabolo ꝙ pro tali defectu quem sacerdos scit ex sua negligẽtia processisse. tenetur a celebratiõe cessare ꝙ fidel' a cõione ꝙ hoc maxĩe ɔrigit circa festiuitates q̄ ꝑp̄s debz cõicare ꝙ ꝓptꝫ hoc nõ ẽ abstinẽdũ qz tꝫs illusio q̄ñq̄ cessat ꝑ

sumptionē eucaristie. Sicut de quodam legitur in vi
tas patrum qui sic illusus accessit ad eucharistiaz ⁊ cess/
sauit illusio. Quandoqz pollutio consurgit ex causa ī
trīseca spirituali que quandoqz sine peccato fit. vt cuz
aliquis studendo circa peccata carnis ꝑ predicationē/
ea reprobando. uel confessionem alicuius audiendo. ⁊
hoc sine delectatione carnali. sed sola infirmitate car/
nis talis pollutio non impedit. Quandoqz etiam ꝓ
uenit ex causa intrinseca ⁊ cum peccato. s. cū ꝓuenit ex
cogitatione p̄cedenti ⁊ delectatiōe carnali que est pec
catum mortale quando s. sensus habet in hoc. ⁊ tunc
de necessitate non est abstinendum. Quandoqz est pec
catum veniale s. quando non habetur cōsensus. ⁊ tūc
de necessitate non est abstinendum. sed de ogruitate
⁊ honestate sacramenti. Quādoqz etiam prouenit pol
lutio ex nimia sumptione cibi ⁊ potus. ⁊ quādoqz ē
pc̄m mortale quondoqz ueniale secundum speciem
peccati ⁊ sic est abstinendum. Quādoqz ꝓuenit ex so/
la debilitatione nature sicut etiam patiuntur vigilan
tes. Quandoqz ex superfluitate. quia sicut aliqs quā/
doqz patit fluxum sanguinis. ita ⁊ seminis ⁊ tunc qz
non ex uoluntate. sed solum ex corruptiōe nature. nō
est abstinendum. Jn hmōi autem si a peccato mortali
prouenit tunc est abstinendum die sequenti. Si a veni
ali etiam abstinendum non de necessitate. sed de ho/
nestate sacramenti. Aliter esset si sacerdos teneretur po/
pulo ad officiandum propter scandalum. Ꝑ. r
Dunquid sine indumentis potest sacerdos celebrare?
S. Qz̄tum ad uirtutem sacramenti potest sine uestibus
sacris celebrare. quia solū ad huiusmodi sacramentū

requiritur ordo sacerdotalis ⁊ non aliō. ¶ Sed propter
honestatē ⁊ institutiōem eccl'e q̄runt' uestes. ⁊ si sa
cerdos sine illis celebraret. licet conficeret tn̄ mortali/
ter peccaret transgrediendo mandatū ecclesie. ⁊ ēpo re
mittēdꝰ eēt absoluendꝰ. ℣. ¶ Ūquid plures mis
sas posset sacerdos in una die celebrare? ℟. ℣ossz de
virtute ordinis sed de rōne p̄cepti sufficit vnam cele/
brare. ¶ In necessitate vero pmitt' duas ī vna die cele
brare. ¶ Pro precio tamen nō lz bis. l' ꝓ elemosinis in
crādis q̄ tūc eēt damnabile. ¶ Tres nullo tpe lz. nisi in
die natalis domini. tunc enim pmitt' cuilibz sacerdo
ti tres dicere missas. ¶ Ideo non sumat perceptiōez iter
duas missas quia non ieunus secundam adiret. ¶ In p
ma missa sanguinem lingua l' labiis lambat ⁊ ut pla/
cet vino uel aqua abluat ⁊ illam ablutionē usq̄ ad p/
ceptionē secunde misse seruet ⁊ tūc assumat. uel in pis/
cina honesta ⁊ ꝯsueta ponat. ℣. De defectibꝰ q̄ pos/
sunt accidere tam circa sacerdotem q̄ circa sacramētuz
dic mihi? ℟. ¶ Circa sacerdotē potest accidere de
fectus. si eum contingeret mori ante consecrationem. l'
graui infirmitate impediri alius sacerdos suppleat de
fectum. ¶ Si uero post consecrationē uel ipsa imperfec
ta. tunc alius impleat ut habet' in decretis causa sept̄i/
ma. ¶ Episcopus nihil contra ordinē. ¶ Vel vt dicit ī
nocentius. ¶ Melius est hostiam consecratam reseruare.
⁊ super hostiam missaz inchoare a capite per aliuz sa
cerdotem. ¶ Si uero nescit' ubi infirmus l' mortuus desi
erit. debet missa a capite per alium inchoari. ¶ Si oblige
rit q̄ sacerdos post consecrationē recordet' se p̄cōrez

vl' ꝺmediſſe uel excõicatiõi ſubiacere cum propoſito confitendi·uel abſolutionem impetrandi·vl' hmõi de/ bet miſſam perficere ꝙ euchariſtiam ſumere·quia nullo mõ licꝫ ſacramẽtũ imperfectum relinquere·ut dicitur ī predicto decreto·¶ Nihil·Quia ubi occurrit difficultas ibi ſemper accipiendum eſt illud in quo minus eſt de periculo·¶ Maius enim periculum eſt relinquere illud quod pertinet ad perfectionem ſacramenti· ¶ Min9 ãt ẽ qõ pertinet ad diſpoſitiõez miniſtri· ¶ Ideo nl'lo mõ ſacerdos debet ſe priuare a ſumptione ſacramenti ꝙ ī perfecte relinquere·ut dicitur ī illo decreto·¶ Nihil ¶ l' lus abſq; parenti prouentu moleſtie miniſter·uel ſacer dos cum ceperit imperfecta officia preſumat omnino relinquere·¶ Si autem hoc temerarie preſumpſerit·excõ municationis ſententiam ſuſtinebit·¶ x ¶ De peri culis que circa ſacramenti ſpecies cadunt quid ſit agẽ dum? doce·G·Circa ſpecierum pericula·¶ Nota q9 ſi a/ ranea uel venenũ ante conſecrationem fuerit illud de/ ponat ꝙ terſo calice vinum ꝙ aquam ſumat· ¶ Si poſt animal uel muſca que in calicem ceciderit· debet capi diligenter ꝙ caute lauari ꝙ locum comburi ꝙ cineres in piſcinam poni· ¶ Si uero poſt conſecrationem ſacer/ dos inuenerit uenenum in calice eſſe·debet totũ ī vaſ/ culo reponi ꝙ cum reliquiis ſeruari· Et ne ſacramentũ relinquat imperfectum·debet ſacerdos aliud vinũ cuꝫ aqua ī calicẽ ponere·ꝙ itez ꝯſecrationẽ reſumere ꝙ ſa/ crificiũ perficere·¶ Si ãt ãte ꝯſecratiõez ſanguis·ꝙ p9 cõ ſecrationẽ corporis aduertat aquam deficere nec cum vino prius mixtam fuiſſe· non debet aquam poſteri9 apponere·cũ aq̃ nõ ſit de neceſſitate ſacm̃enti ut dcm̃ eſt

sed debet sacramentum sic sumere ⁊ totum perficere. Sed de negligentia debet postea confiteri quia aquaz dimisit. ¶ Si uero sacerdos percipiat post uerba cōsecrationis sanguinis xp̄i ⁊ ante eius susceptionez solam aquam in calice posuisse ⁊ nō vinuz. dēt aquā deponere in piscinam ⁊ vinum cum aqua itez in calice ponere. ⁊ a verbis consecrationis sanguinis resumere ⁊ sanguinem consecrare. ⁊ missam perficere. Si āt hoc aduertat post susceptionem sanguinis xp̄i debet aliā hostiam non consecratam ⁊ vinum cum aqua accipere. ⁊ simul corpus cum sanguine consecrare ⁊ non solū vinum sed totum simul vt obseruetur debitus ordo consecrandi eorum que ad celebrationem occurrunt. s. uerba que dicenda sunt. non solum supra sanguinem sed etiā supra corpus xp̄i. sicut illō qō dicitur. Quotquot ex hac altaris participatiōe sacrosanctum filii tui corpus ⁊ sanguinem sumpserimus ⁊c. Et debet iteruz sacerdos hostiam consecratam ⁊ sanguinem xp̄i sumere non obstante q̄ prius aquam sumpserit quam credebat esse sanguinem cum hostia prius consecrata quia preceptum datum q̄ perficiatur sacramentū eucharistie maioris est obligatiōis q̄ preceptū datum q̄ a ieiunis hominibus sumatur. Imperfectum enim sacramentum nullo mō hz p̄teriri. ut dcm̄ ē. p̄. ¶ Quid Faciēdū si aliqd de sanguie stillauerit? G. Lege iura ⁊ i decre. Ju papc de ose. di u. Dicit ci. Si de sāguie p negligētiā aliqd stillauerit i tra. līgua lābat tabula radat. Si nuda terra madefctā igne oburat cineres i piscia. uel itra altare rcōdāt. Sacerdos tūc q̄dragīta

dies peniteat. Si super linteum altaris ⁊ ad aliꝰ stil
la peruenerit quatuor diebus. Si super tercium nouē
diebus. Si usq; ad quartum viginti diebꝰ ⁊ linteami
na qne tetigerunt stilam tribus vicibus minister ablu
at calice suppositꝰ. ⁊ qua ablutionis iuxta altare re /
condatur. Nec sic oportet linteamina cingi sicut qui
dam consulunt sed sufficit trina ablutio. De his qui e/
uomunt sacramentum dicitur in penitentiario Bede.
Si quis per ebrietatem uel voracitatem eucaristiam e
uomerit septem diebus peniteat. Et itez consiliū au /
relianum. ¶ Qui bene non custodierit sacramentum
⁊ mus vel musca vel aliud animal illud comederit qua
draginta diebus peniteat. qui autem illud perdide /
rit in ecclesia uel partes eius ceciderint ⁊ non inuente
fuerint triginta diebus peniteat. Eadem pena uidetur
sacerdos dignus esse. per cuius negligentiaz hostie pu
trifiunt nec periclitantur que putrifactio fit in accidē
tibus ⁊ speciebus ⁊ non in corpore Christi. Si autem
animalia ut uermes inuenta sint comburantur ⁊ cine/
res in piscinam reponantur ⁊ quod sanum est sumat
sacerdos. Penitencia uero que a iure constituitur vt
predictum est potest augeri ⁊ minui consideratis con
ditionibus negotii ⁊ persone ⁊ dicitur illa penitencia
esse in ieiunus. ℔. ℥ ¶ De qua materia debet esse ca
lix ⁊ corporale? de auro uel argento. similiter de stag/
no uel ere non tamen de auricalco propter rubiginem
que prouocat ad uomitum non de vitro propter fra
gilitatē nō de ligno ꝓpter porositatē. Corporale ve
ro de puro līteo de lino eē dēt nō de serico ꝓptꝫ re
ꝑsentatiōez sudarii qꝺ fuit de sindōe mūda ⁊ linea.

De illis qbꝫ ministrādū sit hoc sacramētū.

Ca. ·xi· ·15·

QVibꝫ ministrandum? doce ꝛ quō. G. Fidelibus dēt ministrari corpus xp̄i nō tn̄ sanguis propter periculū effusionis. Fideles uoco uere penitentes ꝛ contritos secundū apparētiam. qz deꝫ solꝫ est cordium scrutator. vn̄ nemini denegare potest eucharistiam tempore ꝛ loco quem ꝛfessū audisti. ꝛtritumqꝫ l' signa contritionis in eo vidisti. Aut ꝓbabiliter ab alis fidelibus didicisti. Ministrāt etiam sine sanguine propter periculū effusionis. 15. b Si solum iustis. ergo non peccatoribus ministrabitur corpus xp̄i. G. Verum est. quia non peccatoribus manifestis ꝛ p iudicium ecclesiasticum ꝺuictis sicut sunt vsurarii manifesti. raptores. histriones ꝛ hmōi. Etiam ipis petentibꝫ nou ē danda eucharistia. G. Si occultꝫ peccator in occulto petierit a te. in secreto debes eum monere. ne in piculo anime sue ī mala ꝺsciētia sacramentum assumat. Sed si desistere noluerit cū xp̄ianus sit ꝛ quod suum est petit. non potes eum ꝓhibere. Et hoc dicit Augustinꝫ. sup illō ad corin. Si is qui inter vos nominat fornicator. ꝛc. Nos a communionē quē/ qꝫ probibere non pōssumus nisi aut sponte confessum aut a iudice ecclesiastico vel seculari cōuictum. Si vero ī publico petierit. ꝛ eius scias consciam eē malam negare ei nullo mō pōt. ne sue cōfessionis ꝓditor eē videris. Debet enim sacerdos in publico monere ne alias ad sacramentum cōionis accedat antequaz de pcō suo exstiterit ꝺtritꝫ ꝛ ꝛfessꝫ. Si postmodum accedat

peccator occultus ꝙ ī publico petat sibi ministres ¶ De
lius est enim sacerdoti ꝙ talis petens peccet mortali
ter ꝙ ei denegando suam confessionem vel oscien tiaz
prodere videatur. ℟. c ¶ Cuiꝙ petenti panez pro
eucaristia. id est hostiam non consecratam pro consec̄
ta ne ministres publice vel priuatī ne ydolatrare fa/
cias sumentem uel circonstantes adorando panem ꝓ
eucaristia. ¶ Item caueas ne cuiꝙ terrore vel fauore
corpus xp̄i ad examinationem tribuas quia hoc essz
temptare deum. ℣. d ¶ Missa qua hora debz cele/
brari? ℟. Dominicis diebꝫ regulariter hora tercia. qz
tūc hora xp̄s līguis iudeoꝝ fuit crucifixꝫ. ¶ In ferus ue
ro hora sexta. quia tunc manibus militum est crucifix/
us. ¶ In temporibus ieiuniorum hora nona. quia tunc
voce magna emisit spiritum. ¶ Misse uero ī aurora pos
sunt dici. quando radii solis videntur splendere. ¶ Dū/
ꝙ vero in nocte celebratur missa. nisi in nocte diei na
talis domini ꝙ ī vigilia pasche quia denocte dicit̄ do
minus nasci ꝙ resurrexisse. ¶ Ante celebrationem dicat sa
cerdos matutinas que pertinēt ad preparationez ꝙ p
mam que pertinet ad inicium diei. quando sol emittit
radios suos super terram. s. in aurora. quando etiam
possunt priuate misse celebrari. ℣. e ¶ Doce me de
bis que fiunt ꝙ dicuntur in celebratione? ℟. Sicut di/
citur in decretis de consecratione. distinctiōe. i. ¶ Jaco/
bus frater domini secundum carnem. i. cognatus ꝙ ba
silius. Cesarien. episcop̄. inuenerunt misse celebratio/
nem. Sed sacramentum eucaristie xp̄s instituit vt dic
tum est. ¶ Et quia in hoc sacramento. totum misterium
nostre salutis comprehendit̄. iō pre ceteris sacrāmēt

cum maiori solennitate agitur. Et quia legitur ecclias
tici. xxiii. Ante orationem prepara animam tuam. ide
o ante ministrationem huius sacramenti debet premit
ti preparatio ad digne agendum que sequunt. ¶Pre/
parationis prima pars est laus dei que fit in ītroitu
misse secundum illud psalmiste. Sacrificiū laudis ho
norifi. Et sumitur ut pluries introitus misse. De ps.
q2 ut dicit Dyonisi9. iii. ca. ecclīastice gerarchie. ¶Psal
mi comprehendunt per modum laudis quicquid ī to
ta scriptura cōtinet. Secunda pars principalis ppa/
rationis ad hoc sacramentum continet commemorati
onem pītis miserie dum misericordia petitur dicēdo
kyriel. ter pro persona patris. ter p persona filii scz
xpel ter kyriel. pro persona spūssancti. contra tripli
cem miseriam. s. ignorātie. culpe. ꝛ pene. Et ad signifi/
candū q ōnes psone sunt eedē in seinuicē. Tercia ps
pparationis ad celebrandū sacramentum istud ome
morat celestem gloriam ad quam tendimus post pī
tem miseriam dicendo Gloria ī excelsis deo. ¶ntermit
titur tamen in officiis luctuosis que pertinent solum
ad officium miserie. ¶Quarta pars continet orōnem
quam facit sacerdos pro populo ut fideles digni sint
tantis misteriis. Et sic predicta quatuor ad prepara/
tionem pertinent. Deinde sequitur ad celebrationem ī
structio populi fidelis ad fidem. que fit p doctrinam
ꝓphetica ꝛ apostolicam ꝛ euangelicam. Et iō pmit
titur lectio ꝛ lectiones prophetarum et apostolorum
ad disponendum populum ad fidem. ¶Et quia ex
ultatio spiritualis ꝛ gemitus consequi debent in po
pulo ex doctrina apostolorum et propbetarum. ideo

post dictas lectiones cantatur in choro graduale qđ
significat profectum spiritualem eterne uite ꝛ alia qđ
significat spiritualem leticiã ꝛ exultationem. Ez trac/
tus in officiis luctuosis cantatur ad significandũ spi/
ritualem gemitum. Post legitur communio ad instru/
endum populum in doctrina xpi que in euangilio o
tinetur. Quo lecto canitur simbolum fides. s. ĩ quo os
tendit populus assentire se per fidem doctrine xpi.
Quod simbolum cantatur in festis sanctoꝝ. qui fidẽ
xpi fundauerunt ꝛ de quibus fit mentio ĩ simbolo. vt
btẽ Marie ꝛ apostolorum aliorum. Deinde populo
preparato ꝛ instructo accedit̃ ad celebratiouem sa/
cramenti. quod quidem offertur ut sacrificium. conse/
cratur ꝛ sumitur ut sacramentũ. Circa quod tria sunt.
qꝝ prio agit̃ oblatio. Secundo oblate materie cõsec̃/
tio. Tercio eusdẽ perceptio. Circa oblationẽ duo agũ
tur. s. laus ppli i cantu offertorii ꝛ orõ sacerdotis petẽ/
tis ut laus ꝛ oblatio sit deo accepta. Circa cõsec̃tiõem
q̃ uirtute dei agit̃. Prio excitat̃ ppls ad deuotionẽ ĩ
pfatione quam dicit sacerdos. quia tunc monet̃ ppls
ut cor habeat sursum ad dominũ. ꝛ iõ finita prefati/
one ex concepta deuotione laudat deitatem cum an/
gelis dicens. Sanctꝰ. ꝛc̃. Laudat humanitatẽ cuꝝ pu
eris hebreorum dicendo. Benedictus qui venit. ꝛc̃.
Deinde sacerdos commemorat secrete illos ꝓ quibꝰ
sacrificiũ offert̃. Et primo pro vniuersali ecclesia. Dei
de pro illis qui sunt in sublimitate constituti secun/
dum consilium apostoli. i. Thimothei secundo Obse
cro primũ fieri obsecrationes ꝛc̃. Spãlit̃ ãt commemo
rat quosdã q offerũt l ꝓ qbꝰ offert̃ hmõi sacrificiuꝝ

Cum dicitur. Memento domine. Secundo omemorat sanctos quorum patrocinia implorat pro predictis. Cum dicit Communicantes. Tercio ocludit petitiõez ut hec oblatio sit salutaris illis pro quib9 offert Cuz dicit. Hanc oblationem. Consequenter accedit sacer/dos ad consecrationẽ ipsius eucaristie. In qua primo petit effectum ipsi9 consecrationis Cum dicit. Quam oblationem tu deus. ꝛc. Hoc autẽ dicendo petit q̃ sit nobis fructuosa. Ideo signanter dicit. Vt nobis cor/pus ꝛ sanguis ꝛc. Et hec signant uerba que sacerdos tunc omemorat dicens. Quam igit oblationem facere digneris. Benedictam p quã bñdicamur. Ascriptaz. i. p quam in celo ascribamur. Ratam per quam viscerib9 xp̃i participes in gloria censeamur. Rõnabilẽ. i. per quam a bestiali sensu exuamur. Acceptabilẽ. i. ut q nobisip̃is displicemus. p hanc acceptabiles sim9. Se cundo pagit sacerdos orõnem per verba saluatoris nostri Ihesu xp̃i. Cum dicit q pridie. ꝛc. Tercio se ex/cusat sacerdos p obediẽtiã ad mãdatum xp̃i cum di cit. Vnde ꝛ memores. Quarto petit ut sacrificiũ sit ac/ceptum. cum ꝺc. Supra que propicio. Et hoc ex de/uotione offerẽtium ipsum sicut sacrificia antiquoruz fuerunt ei accepta ex eorum deuotione. ꝛ cñ istud de/bet ei eẽ magis acceptũ cum sit perfectissimũ. Quinto petit sacerdos a deo hui9 sacrificii ꝛ sacramenti effec tum spiritualem quantum ad duo. prio quantum ad sumentes ipsum sacramentum. cum dicit Supplices te ꝛc. Hec petit sacerdos hoc dicẽdo ut species sacramẽ tales aut corp9 xp̃i aut sanguis sub eisdẽ spẽb9 otẽti

ferantur in celum ꝙ ibi desierint. Sed petit pro corpo
re xp̄i mistico. s. pro ecclesia catholica. que significatur
per uerum corpus xp̄i ꝙ sanguinem xp̄i quo ad orati
ones sacerdotis ꝙ astantis. angelus assistens huic sa/
cramento representet deo. scdm̄ illud apoca. viii. Ascē
dit fumus incensorum de orationibus sanctorū de ma
nu angeli coram domino. Ideo dicit sacerdos. Jube
hec perferri per manus sancti angeli tui in sublime al
tare. t. in conspectu. di. ma. t. Et dicitur sublime altare
ecclesia triumphās in quā trāsferri petim9. l' p angelū
potest intelligi ipe xp̄s qui angelus consilii dicitur q
corpus suum misticum. i. ecclesiam suam deo patri con
iungit ꝙ ecclesie triumphanti que est in celo ꝙ propter
hoc dicitur missa. quia sacerdos per angelum preces
mittit ad deū. Secundo petit sacerdos a deo huius sa
cramenti ꝙ sacrificii effectum quantum ad mortuos q
iam sumere hoc corpus xp̄i nō p̄nt. cum dicit. Nobis
quoq; peccatoribus. Consequenter agitur de sumpti/
one hui9 sacramēti. Prima tamē preparatio ad sump
tionem per tria habet fieri pro populo. Primo per o
rationem communem totius populi que ē oratio do/
minica. cum dicit sacerdos. Pater noster. Secundo p
orationem priuatam cum dicit. Libera nos domine.
ꝙ hāc offert spāliter sacerdos ꝓ pp̄lo. Tercio ꝓparat
populo ad pacē que dat' cum dicitur. Agnus dei cum
eucharistia sit sacramentū pacis ꝙ vnitatis que. s. pax
solum datur cum fit sacrificium pro uiuis presentib9.
In missa uero defunctorum non datur pax. quia non
sunt in perturbatiōe huius mundi. sed quiescunt i do
mino. Similiter nec inter monachos. qz iam mundo

mortui sunt ut habetur super illud decretum di·ti· pa
ce Deinde sequitur perceptio sacramēti ubi primo sa
cerdos sumit eucharistiam deīde dat ceteris qui cum/
municantur et iustū est ut prīo sumat qui aliis sacra/
menta diuina tradit· Prīo dēt esse eorū particeps ut
dicit Dyonisius ī ca. celestis gerarchie Vltimo autē
tota missē celebratio in gratiarū actiōe terminetur po
pulo exultante p sumptione sacramēti huius quod
significatur per cantum post communionem· Tunc sa/
cerdos refert deo gratiarum actionem sicut xp̄s post
cenā cū discipul' celebratā dixit ymnū In fine dyaco
n9 licēciat populū dicēdo· Ite missa ē· s· hostia ad de
um per angelum ergo que dicunt' a choro pertinēt ad
totam eccl'am Sicut introitus ⁊ graduale ⁊ hmōi que
dam inspirantur populo per sacerdotem sicut fides ⁊
gloria celestis· Ideo sacerdos inchoat gloria in excel
sis ⁊ Credo in vnum deum quedam etiam dicunt' po
pulo per ministros sicut doctrina veteris ⁊ noui testa
menti sicut illa que pertinent ad suum officiū sicut do
na ⁊ preces Quedam sacerdos dicit in publico ⁊ hec
pertinent ad sacerdotem ⁊ ad populum simul vt ora/
tiones quedam ad sacerdotem solum vt oblatio ⁊ cō
secratio ⁊ ea que dicit occulte·in signum q̄ circa tem/
pus passionis xp̄i ante missionem spiritussancti ī dis
cipulos xp̄i discipuli confitebantur xp̄m occulte In
his etiam que ad sacerdotem dicuntur in publico ex/
pectat assensum dicentium amen et excitat intentio/
nem populi Et ideo premittit Dominus vobiscum
⁊ in fine per omnia subungit· ¶ Notandum q̄ in
missis solennibus plures debent assistere sacerdoti ut

dicit Gother papa ⁊ habetur in decretis de ofēctiōe di. i. ubi dicitur ꝙ nullus sacerdos presumat celebrare nisi duobus presentibus sibi correspōdentib⁹ ⁊ ipse tercius habeatur ¶ In missis tamē priuatis vnum sufficit habere qui gerat personam totius populi catholici ⁊ eccl'e ex cuius persona respōdet pluries sacerdoti ℟. ¶ Dic mihi de his que in missa fiunt? ℟. Eorum q̄ fiunt ibi quedā pertinent ad reuerētiam sumptionis sacramenti sicut ablucio manuum ⁊ cōueniēs ē non tractare p̄ciosa nisi lotis manibus Similiter ꝓpter significationē ut sc̄z si sit aliquid fetēs in loco ubi fit illō sacramentum per bonum odorem thuris expellatur. Secunda ratio mistica est. sc̄z ad representandū effectum diuine gratie quia sicut xp̄s bono odore est plenus ut a xp̄o deriuatur ad fideles per effectum ecclesie ideo in missa altare vndiq̄ turificatur per quod xp̄s designatur ⁊ postmodum omnes fideles p ordinem ⁊ sic pertinet illud ad corpus xp̄i misticum Sunt ⁊ alie que pertinent ad representandum passionem ut crucis signationes que fiunt in celebratione que designant effectu⁹ ⁊ virtutem crucis ⁊ modum passionis xp̄i ¶ Post consecrationem uero extendit sacerdos brachia sua per quod significat extentionem brachi⁹ xp̄i in cruce Leuat postmodu⁹ manus ad designādum ꝙ oratio eius pro populo dirigitur ad deum ꝙ autem sacerdos quandoq̄ manus iungit ⁊ inclinat se orans suppliciter significat obedientiam ⁊ humilitatē xp̄i ex qua passus est Digitos autem iungit post consecrationē. s. pollicē cū indice q⁹ corpus ofēctū xp̄i tetigerit ut si aliqua pars hostie consecrate abbeserat

digitis ne cadat· ꝙ hoc fit propter reuerentiam sacra/
menti· Quinq; autem uicibus sacerdos se uertit ad po
pulum ad designandum ꝙ xp̃s in die sue resurrectio
nis manifestauit se quinquies· ¶ Salutat autem sacer
dos populum in missa septies·s· quinquies quando
uertit se ad populum· ꝙ bis quando se non vertit· sc̃z
vna uice quando dicit dñs uobiscum ante prefatione
ꝙ alia uice quãdo dicit pax domini sit semper uobis
cum· ad designãdum septiformẽ gratiam spiritussanc
ti· Episcopus autem celebrans in prima salutatione
dicit pax uobis· quia hoc dixit xp̃s post resurrectio/
nem cuius personam representat· ¶ Frangitur autez
hostia consecrata in tres partes· quarum una ponit̃ i
calice que significat corpus xp̃i quod resurrexit ꝙ cor
pus xp̃i misticum quo ad sanctos qui cum corporib9
surrexerũt ut beate uirgis· Pars omesta significat ip/
sum xp̃m ambulantem in terris ꝙ corpus eius mistici
sc̃z fideles in terra qui passionibus terunt̃· Tercia ps
in altari usq; ad finem misse remanẽs significat corp9
xp̃i latens in sepulchro ꝙ corpus eius misticum scili/
cet corpora sanctorum iacẽtia in sepulchris quorũ a/
nime sunt in purgatorio uel in celo ¶ Iste autem mod9
est seruandus Vnam partez hostie usq; ad finẽ misse
non seruamus manet tamen eadem significatio partiu/
um fractio· ꝺseruantur autem hostie consecrate ꝑ in/
firmis vt in decreto· di· i· legitur capi· presbiter de hac
autem triplici fractione Nota versus· Hostia diuidit̃
in partes tincta beatos ꝓ Plane sicca notat viuos ser/
uata sepultos Quidam tamen dicunt ꝙ pars hostie i
calicem missa significat illos qui uiuunt i hoc mũdo

fidelicer·qui sunt participes passionis xp̄i· ¶Pars ex/
tra calicem seruata significat plene beatos in corpore
¶ anima ut beatam ℳariam ¶Pars omesta illos qui ī
sepulchris iacēt ¶ anime eoꝝ sunt in purgatorio l' ī ce
lo ¶Nota etiam q̄ illa fractio non habet fieri in cor
pore xp̄i sed in speciebus ¶ accidentibus per se ma/
nētibus que retinent eandam uirtutem quam pr̄ uir
tute diuina·De hoc dictum est prius ī capitulo octa/
uo ¶Nota q̄ ps in calice missa non debet dari po/
pulo in supplementum communionis·quia panem tīc/
tum non dedit xp̄s discipulis suis nisi iude prodito
ri nec tunc accepit iudas corpus xp̄i sub pane intinc/
to sed simplicem panem quia corpus xp̄i cuꝫ discipu
lis aliis sumpserat prussed in porrectione panis in
cincti expressit Johām euangeliste proditorem suum·
¶Post sumptionem autem corporis ¶ sanguīs xp̄i os
sacerdotis uino abluitur·¶ postea digiti quibus teti/
gerat corpus xp̄i nisi forte si intenderet sacerdos aliā
missaꝫ celebrare ne forte illa vmo pfundēdo os gusta
ret ¶ sic tā ieiunꝰ ¶ idoneus ad secundam celebrationē
non esset ¶Nota quicqd effundat̄ post species l' cuꝫ
ipsis in calicem non conuertitur in species sacramenti
sed potius illa corrumpunt·ideo unum in calicez pꝰ
susceptionem sanguinis nullo modo est sumendum a
sacerdote intendente aliam missam celebrare

Ca. ¶Penitētia

·xxi· ·15·

QVia penitentia ē secunda tabula post naufra
gium· de sacramento penitentie mihi dicas q̄
re dicat̄ secūda tabula· a Et qd sit sac̄mētuꝫ

penitentie· que eius materia ꝙ forma? G· Penitētia dicitur secunda tabula post naufragium·s· secundum metaphoram quia sicut primum remedium trāseuntibus mare est nauis integra ut in ea transeuntes saluent· Secundum remedium post nauem fractam est tabula nauis que adherentes sibi saluat ꝙta specialiter loquendo filiis adam P Primum remedium huius uite est baptismus ad seruandam integritatē· Sed penitentia est secundum remedium que integritatem perditam per mortale peccatum reparat ad salutem ideo dicitur secunda tabula post naufragiū peccati mortalis Est autem penitentia preterita mala deplangere ꝙ iterum plangenda non committere· Est autem sicut in aliis sacramentis materia ꝙ forma in hoc sacramento· Materia autem huius sacramenti·s·penitentie est actus penitentis dolentis de peccatis commissis· Forma vero sunt uerba sacerdotis in absoluendo penitentē ꝓfessum prolata scz Ego absoluo te ꝛc̄ vñ illa uerba que proferuntur scz Misereat tui omnipotēs deus· ꝛc̄ ꝙ illa· Absolutionem ꝙ remissionem· ꝛc̄· nō sunt de essentia forme sacramenti penitentie· sz solum sunt oratiōes ꝙ supplicatiōes ad deum ne impediatur effectus sacramenti ly ego etiam non ponitur necessario sed tantum ad exprimendum intentionem absoluentis· P·

b Q Dunquid requiritur impositio manꝰ super caput penitentis absoluendo eum? G· Dico ꝙ non quia de tali manus impositione non fecit Jhesus mentionem quando dixit Petro ꝙ discipulis Quodcūq; solueritis super terrā ꝛc̄· P· c Q De quibꝰ ꝑctis ē penitentia ꝓpria? G· De mortalibꝰ ꝓpria ꝙ nō ꝓpe nisi

cum committuntur a nostra propria uoluntate. nec ē
etiam contra peccatum originale penitentia sed ma/
gis baptismus. ideo quia non fiterat originale sic nec
baptismus qui datur contra illud ꝙ quia actuale pec/
catum pluries iteratur. ¶ Ideo penitentia est de illo d
¶ Est autem triplex genus penitentie ¶ Est quedaꝫ pe
nitentia que fit in priuato. quomodo sacerdos iniun/
git quolibet die pro peccatis occultis ¶ Est autez pe/
nitentia publica que fit in manifesto. vt perigrinatio
per mundum currendo uel cum baculo cubitali ꝙ bu/
iusmōi. ꝙ hec potest iterari ꝙ a sacerdote potest iniun
gi. ¶ Est autem alia penitentia solennis sic dicta que
in capite ieiunii ℓ quadragesime datur ꝙ iniungit so/
lum ab ep̄o pro enormi crimine quod commouet to/
tam urbem uel alium locum publicum. s. pro paruulo
rum periclitatione cum scandalo populi. ꝙ parentum
incuria nec iteratur hec penitentia propter significati
onem eius quia significat abiectionem primorum pa
rentum a paradiso terrestri. que semel facta fuit. ¶ Hec
iniungitur hec penitentia solennis clericis propter scā
dalum. quia post talem penitentiam non potest quis
ad sacros ordines promoueri ymo infamis efficitur.
Similiter nec iniungit personis ordinatis quia defer
tur ordini non persone. ¶ Et ¶ Quō habēt hec fieri
5. Solenniter penitentes i capite ieiunii ℓ quadragesi
me cum suis presbiteris presentēt se episcopo ciuitatis
uel eius uicario ante fores matricis ecclesie. sacco idu
ti nudis pedibus uultibus dimissis. coma deposita. ꝙ
in ecclesia introductis ep̄s cum clero dicz septē psal. pe
ꝙ postea manū eis ip̄ōit. ꝙ aq̄ bñdctā aspgit. cinerem

capitibus eorum imponit·cilicio colla eorum operit·
ꝛ denunciet eis lachrimabiliter· ꝙ sicut adam eiectus
fuit de paradiso·ꝛ ipsi de ecclesia eiiciuntur· Et tūc iu/
bet episcopus ministris ut eos ab ecclesia expellant·
clero eos prosequente ꝛ cantante illud responsorium·
In sudore uultus tui·ꝛc·ꝛ tunc in cena domini a suis
presbiteris in ecclesiam reducunt·ꝛ erūt usq; ad octa/
uas pasche infra·nec cummunionem nec pacem recipi
unt·ꝛ tunc exibunt de ecclesia ꝛ erunt extra ecclesiā us/
q; ad talez diem sequentē. s·i capite ieiunii anni sequē
tis·ꝛ fiet sicut prius quolibet anno quousq; eis aditꝰ
eccl'e reddat' ꝛ recōcilietur ab eccl'a ꝑm uolūtatē epis/
copi·ad quem solum pertinet reconciliatio· Mulieres
autem comam non deponunt in signum subiectionis
sz solū viri·ꝓ· ¶ Dunquid debet pēitens de quo
libet peccato mortali confiteri? G· Etiā ꝛ oteri ꝛ ofite
ri dum ad cognitionem suam deuenit· De ueniali uero
non sed solum requiritur detestatio peccati ꝛ displicē
tia ꝛ etiam motus deuotionis in deum ꝛ in res sacras
Vnde uenialia peccata remittunt'·primo per sacramē
toz susceptionē·s·eucharistie·extreme vnctionis· ꝛ hu
iusmodi· Secundo uenialia remittunt' ex motu eorum
q ad detestationem ipsoz peccatorum faciunt s·i cō/
fessione generali·contione pectoris·orōne dominica·
Vbi dicit' dimitte nobis debita nostra· Tercio dimit
tunt' uenialia quando aliqua fūt ex deuotiōe dei ꝛ sa
crazz rerum.ut aspersione aque benedicte· bñdictione
episcopali·ꝛ bñdictione sacerdotis in fine misse· ꝛ ex
oīb9 q reuerentiam deo p̄bēt ꝛ reb9 sacris· Et hec itel
ligūt' ī bōine ī quo sunt tm uenialia qz ī eo homine in

quo sunt venialia cum mortali non dimittit mortale
sine ueniali. ℔ g ¶ Dunquid tenet quilibz ad ofitē
dum semel ī anno? ℟. Sic. ⁊ ꝓprio sacerdoti curato. l
alii ex eius mandato. nec potest aliquis prelatus dis
pensare quin homo teneat confiteri peccata mortalia
quia confessio non est solum de iure positiuo sed etiā
de iure diuino. Et bene dico curato proprio tum ꝓp
ter potestatem ⁊ iurisdictionem quam hz curatus sup
parochianum suum. ⁊ eius vultum debz cognoscere. cū
sit redditurus rōem de aīa illius. tum etiam propter
ꝓceptum ecclesie ut habet extra de pe. ⁊ re. Omnis v /
triusq; sexus. b ¶ Quinq; casus sunt in quibus pro
chianus potest ofiteri alii q̄ proprio sacerdoti cura/
to. Prim9 ē si ofitēs ē uagabund9. Secūd9 si domi
alīū mutauit. Terci9 si culpā ī alia prochia omisit.
Quart9 si ofessor ē suspect9 de r̄uelatiōe ofessionū ul
si īcitat peccatricē ad peccādū. Quīt9 ē ī articulo mor
tis. Tūc licz cuilibz sacerdoti quēlibz penitētē absol
uere. i Sacerdos nō dēt audire mulierē cū qua pec
cauerit de pcto ī quo cū ipa peccauit. ſz debz alii sa/
cerdoti r̄mittere. Mulier uero illa si nō obedirz ei. ille
suꝰ sacerdos cū quo peccauit dēt ire ad aliū. nihilo /
min9 ipa dēt ire. tū ꝓpter remedium facile ad pctm.
tum etiam ꝓpter maiorē erubescētiā de hmōi pctō su
o coram alio habendā Tamen si eidem confiteretur ⁊
eam absoluerit ab illo peccato commisso cum ipso ni
hilominus tamen erit absoluta. ℔ Petrus. k
¶ Dunquid confessio habet fieri per interpretem vel
per scripturam? ℟ Gregorius . Per uerba debet

fieri confessio·tam propter erubescentiam q̄ propter maiorem expressionem mentis conceptus. Verumta/ tamen non nuto aut per signum uel scripturam· ꝙ vbi sacerdos non intelligit ydeoma in summa necessitate confiteatur exñs ī tali piculo deo ꝙ layco cū ꝓposito q̄ ofitebit̄ sacerdoti· ℣· Ignorantibus possunt ne a liqua īterrogari? ℟· Potest sed caute ꝙ hoc de peccatis usitatis ꝙ ad propriam personam pertinentib9 a quo libet secundum se· Non a milite de peccatis religioso rum ꝙ hmōi a longe· De peccatis carnis pauca ne de/ lectabilia carnalia nominata mouerent fragilitatē ꝯ fitentis· ℣· ℓ Que sunt circonstantie aggrauantes peccatum ꝙ que sunt interrogande? ℟· Iste· Quis·qd· quibus auxiliis·cur·quō·quando·Quis importat cir constantiam persone ꝙ condicionis·quis fecit· vtrum iuuenis vel senex·clericus uel laycus. solutus uel liga tus· Ibi enim potest aggrauari peccatum ꝙ trabi ī ali am speciem·verbi gr̄a· Soluti cum soluta est fornicati o· Sed cum ligata in matrimonio est adulteriū· Quid importat circonstantiam effectus ut si furatur sacram rem uel non sacram· Vbi circonstantiam sacri loci vel non sacri publici uel priuati· Quibus auxiliis· quib9 instrumentis·ut si percussit pugno uel ferro·Cur· qua intentione percusserit·Causa odii uel rancoris seu cor rectionis uindicte aut rapine· Quomodo dicit mōm uel qualitatem actus ut si percusserit fortiter vl̄ leui/ ter Quando dicit uel importat tempus· ut si tēpore sacro peccatum commisit uel non sacro· Istas oditio/ nes septē potes licite a ofitēte īqrere q̄ ofitēde sunt ꝙ maxie ille q̄ trabunt pc̄m̄ in aliam speciem· sicut in

fornicatione est adulterium si fiat in matrimanio. vel
stuprum ut uirginem deflorare vel incestus ut in cog/
nata sua uel in cognata uxoris sue. vel in furto est sa
crilegium. ¶ In dolo periurium ⁊ hmōi peccata in alīā
speciem peccati trahunt Caueas tamen ne nimis speci
aliter descendas ad particulares circonstantias carna
lium peccatorꝝ. Non nominet ofitens personam cum
qua peccauit ⁊ si nominare nulr prohibeat sed solū o
diciones generales persone cum qua peccauit scz utruz
ligata uel soluta. religiosa uel non. ne propriam perso
nam cognoscat confitens tenetur se accusare ⁊ integrā
ofessionem facere. Et sic integra habetur cum conditi
ones sequentes habet confessio. vū vers⁹. in ¶ Sit
simplex. humilis. ofessio pura. fidelis. ⁊ frequens.
nuda. discreta. libens. verecunda. ¶ Integra. secreta. la/
crimabilis ac scelerata. fortis. ⁊ accusans. ⁊ sit parare
parata. Simplex sine plica. ut nil dicat nisi q̄ pertinz
ad quantitatem peccati ⁊ qualitatem peccatoris. Hu
milis miserum se clamet peccator. Et pura intentione
recta Fidelis vera. Frequens sepe fiat. Nuda sine in/
uolutione uerborum ⁊ ambagum quasi excusantium.
Discreta ut maiora peccata dicat cum maiori ponde/
re. Libens voluntaria. verecūda. erubescēs de pctis
⁊ non se iactando de bonis. ¶ Integra nihil celās. quia
aliter non mereret absolutionem. Non sit sacramentū
unum diuisum vnum peccatum non abluitur ut aliud
maneat. Secreta quantum ad forum penitentie vbi de
occultis conscientie agitur Lacbrimabilis. q̄tum ad
dolorem de peccatis cōmissis. Acelerata ut stati fi/
at ⁊ ꝓpt̄ fcupatiōez gre ⁊ ꝓpt̄ periculū mort̄ q̄ sepe

insperata uenit Tamen de ratione ꝓcepti ad pascha q
libet tenet. Fortis. propter erubescentiam peccati ne
propter hoc confiteri dimittat accusans seipsum nō
alium parare parata ofessori suo omnibus q̄ sunt de
foro penitentie. ℔. De absolutionis bñficio doce. G.
n Quilibet sacerdos potest absoluere ab omni/
bus peccatis in tempore necessitatis quādo. s. de mor
te infirmi ofitētis timet etiā ab ōni uinculo excommu/
nicationis iniungēdo tamen prius ꝙ cum salus ⁊ sani
tas redierit ⁊ necessitas cessauerit ꝙ adibit ep̄m uel ei⁹
penitentiarium pro suscipienda penitentia de maiori
bus peccatis pro quibus erat remittendus Et similit
iudicem pro sententia excommunicationis ad satisfa/
ciendum pro contumatiis ⁊ debitis. Alioquin si neg/
lexerit i pristinam redigatur sententiam scd̄m Bonifa
cium octauum ut habet extra de sententiis ex. c. inter
eos qui a sententia. ℔. o Nunquid potest quili/
bet sacerdos extra necessitatem quemlibet pro quib⁹
cunq̄ peccatis absoluere? G. Nō potest. quia ꝫ potest
as sacerdotalis que ofertur in ordine se extendat q̄/
tum est de se ad omnia peccata remittenda. verumta/
men huiusmodi potestatem sequitur iurisdictio que iu
risdictio a maioribus ad inferiores descendit. On/
de potest superior sibi aliqua reseruare in quibus iu/
dicium inferiori non committit. Sunt autem quīq̄ ca/
sus pro quibus retenti a iure simplex sacerdos remit/
tit ad superiorem. Primus est. qn̄ imponenda ē so
lennis penitentia. Secundus est de excommu
nicatis a iure uel ab homine quos inferior sacerdos
non potest absoluere. Tercius quando inuenit in

penitentie irregularitatem contractam pro cuius dis/
pensatione debet eum ad superiorem remittere. Quar/
tus casus est de incendiariis. Quintus est quando i a
liquo episcopatu est consuetudo q enormia crimina
ad terrorem ad episcopum reseruantur. quia consuetu
do in talibus dat ꝙ aufert potestatem hmõi autẽ cri
mina his uersibus continent. Qui facit incestum. defloꝛ
rans. aut homicida. Transgressor uoti. periurus. sorti
legusq. Sacrilegus. patrum percussor. pzodomita. Et
mentita fides. faciẽs icendia. plis Oppressor. blasphe
mus. hereticus. omnis adulter. Cleri percussor his ad
eat presulem. p Istos casus solent epi retinere i a
liquibus diocesibus tamen propter peccantium multi
tudinẽ ꝙ locorum remotionem ꝙ propter scandali eui/
tationem episcopi aliquos dictoꝝ casuum curatis sa
cerdotibus committunt ꝙ etiam ꝑm consuetudinez lo
corum a quibusdam illorum casuum absoluunt curati
a quibusdam uero non. Nesciunt curati hos casus ꝙ si
absoluunt a casibꝰ epo retentis peccant ꝓpapa sibi de
predictis casibus retinet tres. s. percussorem cleri cum
atroci iniuria Incendiarios ecclesiarum. Falsarios lit
teraꝝ papalium Sequitur expositio dictoꝝ casuum
Incestus concubitus carnalis inter personas eiusdem
sanguinis uel generis ut cum matre uel filia nepte so/
rore matertera ꝙ hmõi ꝙ similiter in tali gradu affini
tatis ex parte uxoris sue usq ad quartum gradũ qui
a prohibitum est. Sicut causatur incestus ex parte vi/
ri. sic potest causari ex parte mulieris. vt si frater pog
natus vel filius mariti cognoscat uxorem vel hmõi.

Deflorans uirginem · quia uirginitas est summe bonū
⁊ angelis comparatur ⁊ ei fructus centesimus attribu
itur · Stuprum dicit' quia extraneum defloratio vir/
ginis stupendum peccatum est · Raptus ad stupri ma
culam refertur · i · violentus actus opprimens virginē
Homicida voluntarius ut in capiendo · iuuādo ōsiliū
⁊ auxilium prebendo debitam diligentiam non adhi
bendo prohibens non remouendo · rei illicite ex q̄ ho
micidium sequitur operam dando · Trāsgressor uoti
extra causam necessitatis Periurus coram iudice vel
pluribus ex quo scandalum oritur · Sortilegium diui
natores carminatores uel carminatrices demonū auxi
lium inuocantes ⁊ eis reuerētiam facientes Sacrileg⁹
auferendo rem sacram de loco sacro non sacra de non
sacro ⁊ ad hunc casum refert' uiolatio ecclesiaꝝ vel lo
corum sacrorum ut inde uiolenter aliquid extrabēdo
Crimen fornicationis in loco sacro agendo vel per
seminis effusionem Nonialem uel mulierē benedictā
carnaliter cognoscendo similiter sacrilegium omittitur
cum patre filiam cognoscendo · Parētuꝫ percussor uo
luntarie ratione vindicte ꝑ iniurie ꝑ faciendo aliquid
illicitū ex quo sequitur parentum percussio Sodomi
ta hominis cū homine Mulieris cū muliere ꝑ hominis
cum muliere extra vas debitū uel cum bruto ad hunc
casum refertur omnis molliciei carnis procuratio per
tactum Mentita fides cum intentione decipiendi vel
damnum inferendi vt in seruis apparet qui res domi/
norum suorum seruare debent · Et similiter ubi alte/
ri preiudicium generatur · vt in debitoribus appa/
ret · nisi cum fidei promisse potest subueniri querendo

soluendi dilatationem Ad hunc casum potest referri ō
ne periurium pernicioſum faciens incendia domoruz
ecclesiarum preter causam iusti belli Prolis oppressor
sponte ad hunc casum refertur ꝓcuratio sterilitatis ꝫ
abortiuitatis nisi fetus fuerit formatus ꝫ procreatus
in uentre homicidium est. ¶ Blasphemus in deum
ꝫ in sanctos ad hunc casum refertur omnis ydolatri
a ꝫ demonum veneratio. In hoc est blasphemia ī de
um ꝫ est heresis. Hereticus falsa contra deum sentien /
do contra articulos fidei predicando docendo aper /
te uel occulte ꝫ omnes fautores ꝫ istis assentientes be
retici reputant. Ad hūc casum ref̄t demonum vene /
ratio ꝫ omnis contumelia creatoris Omnis adulter
ad thorum alterius accedens thorum suum violās si
ue uir suē mulier. Cleri percussor animo iniuriandi ui
olentiā inferēdo in se uel in rebus sibi cōiunctis vt ues
tibus ꝫ huiusmodi. Si uero enormis fuerit iniuria ad
papam accedat Sunt autem multe persone que ꝓp /
ter huiusmodi a suis prelatis absolui possunt Prio
si percutiēs sit in articulo mortis Secundo si sit hosti
arius potentis dum tamen ex odio ℞ ex ꝓposito cle /
ricum grauiter non percusserit Tercio si dominus ser
uum leuiter percusserit ꝫ maxīe quando per eiꝰ absen /
tiam seꝝ clerici seruientis domino suo damnum euene
rit Quarto mulier percutiens. Quinto si irregularis re
gularem percutiat nisi sit enormis excessus. Sexto si p
cutiens sit pauper. ¶ Septimo si habēt inimicitias ca
pitales. ¶ Octauo si percutiens sit impubes senex
℞ impotens. ¶ Sunt autem et alii septem casus in
ꝙbus percutiens clericum excommunicationem non

incurrit·¶Primus si percusserit causa disciplīe ut ma/
gister uel prelatus·Secūdus·si ex iocosa leuitate·Ter
cius si inuenerit eum turpiter iocantem uel conuersan/
tem cum matre ℓ filia vxore·Quartus si vi vim statim
repellit cum moderamine inculpate tutele·Quintꝰ si ig
noret eum eē clericum·Sextus si inuenerit eū in apos/
tosia post trinam monitionem sibi factam·Septimus
si clericꝰ se transferat ad actus penitus otrarios vt si
fiat pugil uel miles uel bigamꝰ similiter si furto depre
hendatur aut occiderit ¶In talibus casibꝰ percutiēs cle
ricum nec sententiā excommunicatiōis incurrit nec pec
cat·¶S·Que excommunicatio separat hominem a sac̄
mentis? doce·ꝛ quomodo in foro penitentie erga ex/
communicatū sit agendū?G·prius debet penitēs ab/
solui ab excommunicatiōe q̄ a peccatis suis ab eo q̄
potestatem habet eo q̄ excommunicatiō separat ho/
minem a sacramentis nisi casꝰ mortis immineat ī quo
pōt quilibet sacerdos ab omni excommunicatione et
peccato absoluere·Tamen inungendū est q̄ sanitate
recuperata ibit ad iudicem ut satisfaciat p̄ contuma/
tia ꝛ emenda ꝛ si recusauerit adire iudicē in pristinam
sententiam retrudatur·vt habetur in sexto decretaliū
de sententia excommunicationis·eos qui a sentēcia ca
nonis·¶S· q¶Ad quem pertinet absolutio excom/
municationis?G·Duplex est excommunicatio·scilicet
maior ꝛ minor·¶Maioris absolutio pertinet ad iudi/
cem qui eam tulit aut ad eiusdem iudicis superiorem.
Si uero excommunicatio lata sit a iure tunc episco/
pus potest absoluere exceptis sex casibus· ¶Primus
cū aliquis dyabolo suadente manus inicit clericum

vel in religiosum. Secundus cum quis incendit ecclesi
am ⁊ est denuntiatus. Tercius de illo qui communicat
in diuinis cum excommunicato nominatim a papa.
Quartus de illo qui communicat excommunicatis in
crimine pro quo excommunicati sunt. Non enim dēt
absolui nisi ab illo qui excommunicauit. etiam si non
sit eius subditus nisi ꝓpter difficultatē accedēdi ad
papam. ⁊ sic absolueretur ab episcopo ꝑ sacerdote ꝑ/
tita iuratoria cautione ꝙ pareat mandatis eius iudi
cis qui tulit sententiam. alioquin in eandem retrudet
ille qui participat excommunicato in crimine. cum in
sententia confortando ⁊ obstinato animo sententiam
meruit incurrere. nec potest absolui nisi a iudice qui tu
lit sententiam. Similiter quando quis excommunicat
a iudice cum suis participantibus. tunc participantes
cum eo non possunt absolui nisi a iudice qui tulit sen
tentiā nisi tpe necitat/ ut dictum est. ¶ Sciēdum tn ē
ꝙ Bonifacius octauus conseruādo decretales Inno
centii ⁊ Gregorii decimi voluit ꝙ nullus excommuni
care presumat maiori excommunicatiōe. pticipātes ex
communicatis in locutione ⁊ aliis casibus pro quib9
participans solam minorem excommunicationem in/
currit nisi monitione premissa. Aliter non teneat sentē/
tia. ut habetur sexto decretalium de sententia excom/
municationis. capitulo Gratuimus ⁊ c. constitutionē
⁊ capi. statutum. ff. r ¶ Potest ne excommunicat9
absolui inuitus? Gre. Immo. quia sicut excommunica
tio fertur in inuitum ita potest absolui inuitus. Etiā
manente excommunicato in contumacia potest iudex
qui excōicauit discrete remittere excōicationem iuste

latam si viderit expedire saluti illius in quam excom
municatio est lata·¶· s¶ Dunquid potest excom
municatus pluribus excommunicationibus ab vna
absolui sine alia?℟·¶mmo quia excommunicationes
connexionem non habent ad inuicē· Et ideo qui ē ex
communicatus pluribus excommunicationibus pōt
ab vna absolui sine alia· Verumtamen quando aliq̄s
est excōmunicat9 plurib9 excommunicationeb9 ab v
no iudice·si absolut' ab vna intelligit' absolui ab ō/
nib9·nisi contrarium exprimat' uel ex pluri9 ⁊ diuer
sis causis sit pluries excommunicatus ab eodē· ⁊ di
uersis uero iudicibus excommunicatus si absolut9 fu
erit ab vno non est absolutus ab aliis iudicibus· nisi
absolutio unius ab aliis confirmetur·quia excōicatio
nō infligitur nisi pro peccato·¶· t¶ Dunqnid po
test iudex absoluere a peccato excommunicatum pro
quo pcō contra eum tulit sententiam·sicut ab excom
municatione absolui?℟·Tua petitio potestatē cla/
uium ecclesie requirit vt autē scias quid queris agnos
cere·Scito duplicem clauē ecclesie eē· Quarum vna ē
clauis iurisdictionis·alia ordinis.Clauis iurisdictio
nis respicit ecclam militantē a qua indigni eiiciant' per
prātem superiorem ad quos spectat iurisdictio·⁊ ide
o superiores prelati habēt iurisdictionē hanc ⁊ ad el/
os pertinet per excōicationē a perceptiōe sacramento
rum ⁊ communione fideliū ctumaces separare· ⁊ eos
ab excommunicatiōe absoluere· Et quia officiales et
archidiacon·licet non sacerdotes·hanc habent potes
tatem ⁊ clauem iurisdictionis· ¶deo delinquentes et
contumaces possunt excommunicare ⁊ ab excōicatiōe

absoluere etiam excommunicatis inuitis. Clauis autē ordinis respicit ecclesiam triumphantem. ꝛ uirtus eiꝰ est dignos ad celum ordinare. indignos autem repel/ lere. Ideo soli sacerdotes qui sunt medii inter deum ꝛ homines solum habent hāc potestatē. Et quia p̄ pec catum mortale eicitur homo a regno celorū. Iō̄ ab/ solutio a peccato mortali ad solos sacerdotes perti/ net qui huiusmodi clauem ordinis solum habent. Et scias quia nullus a peccato inuitus potest absolui qꝛ omne peccatum ex uoluntate committit̄ ꝛ ex nobis ꝓ cedit. Et sicut non ex uoluntate nostra ꝺmittit̄. nec eti am absq; uoluntate nostra remittitur nobis. ut sicut a nobis perpetrat̄. ita a nobis detestetur Et sic nullꝰ in uitus potest absolui a peccato. licet bene inuitꝰ ab ex cōmunicatione absoluat̄. ¶ Dñ patet ꝙ iudices bñ ab soluunt ab excommunicatiōe quā tulerunt ſ; a peccato nequaq;. Et si dicas ꝙ iudex sacerdos absoluit ab v/ troq;. Dico ꝙ non absolnit a p̄cō ratiōe qua iudex. i. rōne sue iurisdictionis ſ; ratione qua sacerdos ꝛ ea ratione qua habet clauem ordinis. Et quia excōmu/ nicatio non fert̄ in aliquem nisi pro peccato. ideo sem per post absolutionem iudicis debet fieri absolutio a sacerdote. Et hec ostendēda sunt laycis qui aliter cre dunt posse fieri. ℔. v ¶ Utrum simplex sacerdos posset absoluere a minori excommunicatiōe? ℟. Dic ꝛ in his uersibus dicit̄ ex quibus causis minor excōmu nicatio prouenit. Si pro delictis. anathema quis effi ciatur. vers;. Os orare. vale. cōio. mensa negatur. i. pti cipatione cum excommunicatis maiori excommunica tione oritur minor excommunicatio. ℔. Expō uers;

Os osculum dando. Orare ut non oret cum eo. valet id est ne saluted. Communio. i. ut non communicet cuz eo in sacris. Mensa in cibo ꝛ potu ꝛ huiusmodi. Ita participantes potest sacerdos absoluere. Dum tamen non excommunicentur nominatim ut cum dicimus excommunicamus talem cum omnibus sibi participantibus. Item ꝛ ex precepto in illis qui participant cum excommunicatis in crimine pro quo sunt excommunicati ꝛ dum sustinent excommunicatum in contumacia sua ꝛ iuuãt ut resistat. tales cum excommunicatis nõtam incurrunt excommunicationem maiorem. ℔. x

¶ Qui sunt casus in quibus licet communicare cuz excommunicatis? G. Hec anathema tibi soluunt ne possit obesse. Utile. lex. humile. res ignorata. necesse. Utile ut cũ salꝫ anime eius ei proponitur vel consulitur. aliqua verba interserendo familiariter. ut facilius ꝛcipiat monita salutis anime sue. Lex refert ad matrimonium quia mulier debꝫ semper obedire marito suo ꝛ ei debitum reddere ꝑm legem. humile ad subiectionem refertur. quia filius tenetur obedire patri ꝛ ei seruire. ꝛ loquitur hic de filius non emancipatis. qz emancipati filii tenent euitare patrem excommunicatum. Similiter seruus debet obedire domino in quibus est ei obligatus. ¶ Nota ꝙ licet mulier possit participare cũ excõmunicato uiro filius cum patre. seruꝰ cum dño. Verũtamen si sentẽtia ferat in uirum. patrem aut dominum vxorem filios. seruos. interdicto ecclesiastico supposito. interdicti sunt. nec sunt ad sacramenta ecclesiastica admittendi. Res ignorata. quando ignoratur de sententia. Necesse. ad necessitatem uite refert. qz peregris

transeuntibus per terrā excommunicatorum licz ab eis emere cum aliunde habere non possint. Item ly ne cesse refert ad excommunicatum dum est ī articulo ne cessitatis. quia tunc subueniendu3 est nature. Vtile ad hoc primum quod dicitur utile/refert etiam repetitio debiti. Ad salutē enim suam monetur quando monet ad satisfaciendum quibus de iure tenetur. Similiter ō nes casus similes/ad hunc casum referuntur. ¶Epis/copi in suis dyocesibus iurisdictionem habent excō/municandi. Sacerdotes uero nullam nisi secundū for mam mandatorum a superioribus suis commissoru3 tam de excommunicando q̄ de absoluendo. aliter nō ¶Gūt tamen aliqui casus in quibus permittit a iure uel ꝺcꝺitur sacerdotibus excommunicare posse. s. pro furto rapina ꝛ huiusmodi. Dictum est de duplici excō municatione maiore. s. ꝛ minore. quia licet utraq3 se/paret hominem a sacramentis ꝛ a sacramentorum cō/munione non tamen a communiōne ꝛ ꝺsortio fideliū separat maior ꝛ non minor ꝛ de minori pōt simplex sacerdos absoluere.

¶De ptib9 penitētie. ꝛ prīo de satisfactiōe.

Ca. ·xiii. ·15·

IN sacramento penitentie post absolutionem ꝛ ꝺfessionem sequit satisfactio. a ¶Doce me de huiusmodi ꝛ maxime si sacerdos tenet iniungere penitenti penitentiam tantam quantam me/ruit in peccando. S. ¶Penitentiam penitenti non pōt sacerdos iniungere tantam uel totam pctō debitam. quia in hac uita expleri non potest nec possz. Siliter etiā secundum quantitatē ꝺtritiōis minuit peccatū ꝛ

quantitas pene debite peccati. sed contritionis illius quantitatem sacerdos non cognoscit. Ideo dicitur q̄ penitentie sunt arbitrarie sacerdotis qui discrete considerat conditiones ⁊ penitentium possibilitatem deuotionem ⁊ lachrimas ⁊ humilitatem que possunt dici uera insignia Et si tota penitentia non soluat̄ i hac vita. persoluetur in purgatorio. quoniam reatus pene debite semper remanet. Pene dico temporalis etiā p̄fessionem ad quam penam penitens fuerat obligat̄ per peccatum suum. licet reatus culpe per uirtutē confessionis transierit. Similiter non oportet q̄ confessor semper iniungat penitentiam peccato de iure constituta ⁊ hoc propter necessitates personaꝝ. sed ad arbitrium siue discretionis secundum circonstantias persone penitentis Et infirmis penitentiam non iniungat. quia sic ad eam tenerentur quā facere non possent. Ꝙ bene eis innotescat tunc exortentur ut de peccatis suis peniteant q̄ viles sint uie peccantium ⁊ altera parte considerent de misericordia dei qui parcit penitentib̄ consulantq̄ ut ab amicis ⁊ de bonis que in mundo isto sibi prouiderunt elemosinas. orōnes suffragia ⁊ hmōi sibi disponant. Similiter ut propositū habeant abstinendi a peccato cum conualuerint. ℟. b ¶ Dunqd potest vnus pro alio satisfacere? ℣. Ad euidentiā huius notandum q̄ duplex est effectus satisfactionis.

c ¶ Primus ab ante excisio causaꝝ peccatoꝝ sequētiū. ⁊ isto mō penitētia ē quedā medicina ad euitādū pc̄m̄. ut ieiunū pegrinatio ⁊ hmōi q̄ domāt corpus penitētis ut i pc̄m̄ illō āpli⁹ nō cadat. ⁊ isto mō non potest vn⁹ pro altero satisfacere. quia ieiuniū ē labor

corporis. Vñ vigilie.ieiunium.perigrinatio.ꝙ cilitiũ roberti.nõ domant corpus petri. Secundus effectus penitentie est solũmodo debiti pctõrum precedentiũ quo debito penitens fuerat obligatus post contricionẽ.cõfessionem.ꝙ absolutionem.ꝙ ꝫtum ad huiusmõi pôt vnus pro alio satisfacere ita tamen ꝙ ille ꝓ quo alter satisfacit sit in statu gratie.ꝙ charitatꝭ.ꝙ ꝙ nõ habeat aliquem defectũ pro quo ligitime ipedit9 satisfacere nõ possit quia si esset ĩ mortali peccato tũc sibi satisfactio nõ prodesset.ꝙ si potens est debet ꝓ se ipso laborare.ꝙ si nõ tunc potest alioꝝ ei iuuamine subueniri.ꝓ. dQ Vnquid indulgentie prosunt penitẽtibus ad solutionem pene ad quam sunt obligati ꝓ peccatis? G. Q Scito ꝙ penitẽs est obligatus ad maiorem penam ꝫ sit illa q̃ a confessore sibi iniuncta est que in purgatorio est exigenda. Et quia indulgentie merito passionis xp̃i.ꝙ sanctorum tantum valent ꝫtum predicantur. Ideo a debito illius pene absoluũt quam penitẽciarii ĩ iungunt.ꝙ diminuũt eam. Ad hoc autem ꝙ indulgencie valeant alicui quatuor exigunt Duo ex parte suscipientis. Q Ex parte dantis primo requiritur auctoritas.ꝙ hec pertinent ad clauem iurisdictionis. et tal' ptãs.et auctoritas ad supiores prinz ut est papa.ꝙ episcopus qui clauem habent thesauri ecclesie.s.meriti passionis xp̃i.ꝙ sanctorum. Q Secundo requiritur causa rõnabilis dandi.s.utilitas ecclesie hec pertinet ad clauẽ scientie. Q Vnde pro utilitate ecclesie.ꝙ veneratione sanctorum sunt dande idulgencie Q Papa super huiusmodi plenioremꝫ habet potestatem.episcopi vero secundum concessionem habent po

testatem limitatam. Ex parte vero suscipientis duo re
quiruntur. Primum est dispositio ⁊ ydoneitas susci
pientis ut scilicet sit in statu gratie ⁊ sine peccato mor
tali ¶ Secundum est deuotio ⁊ fides ⁊ adimpletio eiꝰ
quod per indulgentiam denotatur. Si uero premisso
rum unum defuerit indulgentie non ualent penitenti
bus ⁊ confessis ad diminutionem pene debite ꝓ pec
catis.

¶ De spēbꝰ satisfactionis.

Ca. .xiiii. .p.

DE aliis modis satisfactionis doce. G. a
Tres sunt species satisfactionis scz. orō. ele
mosina. ⁊ ieiunīū ut dictum est. Penitētia nō
solum est satisfactoria pro peccatis preteritis sed etiā
medicina contra peccata futura. ⁊ ideo conueniens est
ꝙ talis penitētia iniungat̄ que sit in remediū ctra fu
turoꝝ peccatorum occasiones. ⁊ ideo contra uerbosos
⁊ uagabundos debet in remedium iniungi oratio que
de se eleuat mentem in deum. Contra gulosos ⁊ luxu
riosos ieiunium. Contra auaros elemosina ut sic ctra
ria contrarijs curentur. Ad orationem pertinent om
nia spiritualia. ad elemosinam omnia opera misericor
die. ad ieiunium omnia opera afflictoria corporuꝫ ut
uigilie. discipline. ⁊ peregrinatiōes. p. b ¶ De orati
one. utrum semper requiratur in orando actualis in
tentio? G. Actualis intentio necessaria est ad osequen
dum meritis premium. quia cum mens hominis labi
lis est sufficit habitualis attentio que ex prima actu
ali intentione procedit. ⁊ uirtutem habet ex ea Sicut
videmꝰ ī exemplo ꝓiectiōis lapidis. Sicut eī motio

hominis ꝓficientis lapidē durat p ēntiā actꝰ dūmanum lapidi mouendo appōit·ſz virtus ſecunde motionis lapidis manet dū lapis ex ui prime motiōis mouetur· licet uirtꝰ prime motiōis ꝯtinue debilitet· Aut quia lapis quieſcit·aut a ꝯtrario motu mouetur ne iterum moueatur· Sic eſt ſuo modo de oratione. quia oratio primo mouetur a deuotione orantis ꝛ attentione actuali ſecundum eſſentiam ſed quia mens ad alia propter infirmitatem hominis ad euagationem mentis rapitur· Ideo manet attentio virtute ꝛ habitu velut mota a uirtute actuali ſcz prima deuotione Sicut motio lapidis habet uirtutem ex primo mouente ꝛ effectum ſic oratio habet effectum ſuum ex prima attentione actuali ꝛ deuotione niſi tanta fuerit euagatio ꝙ oratio amittat uirtutem prime attētiōis ſicut pz in illis qui orationes dicendo ad alia ſe trāſferūt qō non poteſt eē ſine culpa ꝛ ſi ad contrarium orationis mens ſe tranſferat ſicut ad illicita ꝛ pctā non eſt ſine culpa mortali Ideo neceſſarium eſt ut hō in orando aut horas ſuas dicendo frequenter retorquēdo moneat cor ſuum ad ſeipſum ¶ Hō nō ꝙ i orōne triplex dēt eſſe intentio. Pria ad uerba quibus petimꝰ· Secunda ad petitiōem· Tercia ad ea que petionē circōſtant· Sicut neceſſitas pro qua deus petitur ꝛ rogatur ꝛ ſi aliqua iſtarum trium conditionū in orōne defuerit nō eſt reputanda oratio efficax ꝛ attenta Etiā illi qui nō intelligunt petitionis uerba ad orōnē attenti eē pñt et iō eis ſufficit prima ꝛ ſecunda attentio ut patet in laycis qui uerba non intelligunt· d ¶ In ſumma ſcito ꝙ euagatio mentis in oratione facta a ꝓpoſito non

est sine pcō·⁊ impedit fructū orōis·⁊ si ad otrariū ora
tionis fuerit pcm̄ mortale est· ℣i uero non fiat eua
gacio mentis a proposito ſz ex infirmitate mētis solū
non est pcm̄ ſz impedit orōnis fructum cum virtutē
habeat a prima attentione vt dictū est·℔· e ℂ Hū
quid debz semper eē oratio vocalis· ⁊ nunq̄z mental
℣·Oratio que fit propopulo communi·a ministro ec
clesie debet esse vocalis vt omnibus innotescat· Orō
vero singularis persone siue fiat pro se siue pro aliis
potest esse mentalis· Verumtamen ei adiungitur voca
lis propter tria·℔rimo ad incitandum interiorem de
uotionem·Secundo vt homo seruiat deo de omnib⁹
que sunt non solum mente ſz etiam ore opere vel cor
pore·Tercio vt vehemēs affectio per vocē exprimat
·℔· f ℂ Hunquid illi qui tenentur ad officium diui
num si obmiserint vtputa boras canonicas intelligen
dum sit vtrum dicant?℣·Non quia seruitium ad hoc
est ordinatum vt ordinate dicatur· Et ideo si oporte
ret q̄ omittens illud resumeret inordinate diceret vt
forte in officio passionis post pasca· ℑdeo melius est
vt illi inūgatur psalterium ⁊ hmōi alia reconpēsatio
·℔· g ℂ Que oratio ad satisfaciendum magis con
gruit que laycis est iniungenda?℣· Oratio dominica
·ſ· pater noster·⁊c̄· ℑn qua septem petuntur·℔rimum
pater noster· Vbi maiestatē·⁊ charitatem eius·primo
allegamus vt fiducialius adeamus ad sequencia·℔a
ter ecce maiestas·nr̄· ecce charitas q̄ vt pr̄ nos filios di
ligit·qui es ī celis·Ecce excellētia q ē p essenciaz·⁊ nun/
quam deficis· ℑn celis· super omnia potenciam ha
bens Sanctificetur nomen tuum· et cetera quia ipse

finis est noster. Ideo ut fruamur eius gratia. Petimus nomen eius sanctificari nobis. & desiderium nostrorū in ipsum ferri per dilectionem. non q̄ ipse in se non sit sanctus sed q̄ sanctificet in nobis ut per illud sancti simus. Adueniat regnum tuum Petimus secundo eius gloria frui. Deinde sequunt quinq̄ que nos ordinant ad ipsam gloriam. Quorum duo per se nos ordinant alia per accidēs ¶ Primū quod ordinat nos ad gloriam quod est tercium in orōne est vt ei semp obediamus. Ideo sequitur. fiat voluntas tua. & q̄ si diceret Sicut angeli obediūt tibi in celo. sic & nos ī terra. Quarto petimus vt nobis det subsidium pueniēdi ad hūc finem vt vita cōseruet in nobis tam spūalis q̄ corporalis. Jō dicitur. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Siue intelligatur de sacramento eucharistie p quā vita spūalis conseruat. siue de materiali pane p quem vita corporalis sustentat. Deinde petimus tria que nos ordinant ad ipsam gloriam p accidens. per remotionem prohibentis. Et sunt tria que nos prohibent ad pueniēdum ad beatudinē. Primū est petīm cuius amotionem petimus dicendo. Dimitte nobis debita nostra. Et hec ē quinta petitio. Secūdo petimus amotionē huius q̄ nos pertubat ibi. Et. ne nos inducas in temptatiōem. Et hec est sexta petitio. ¶ Tercio petimus amoueri penalitatem pītem. ibi Sed libera nos a malo amē. Et hec est septima petitio Et hec de prima parte satisfactionis sufficiant.

Capitulum. ¶ De elemosina.

De secunda parte satisfactionis scz de elemo/
sina ꝛ si cadat sub precepto ꝛ quot modis fit
Gregorius. d ¶ duplex est elemosina.
corpalis.s.ꝛ spiritualis ꝛ utrumqꝫ cadit sub precepto
affirmatiuo. et p̄cepta affirmatiua non obligant ad
semper. sed ꝓ loco et tempore et secundum alias con
ditiones determinatas oportet considerare conditio
nes dantis. ut de superfluo non solum respectu sui sꝫ
etiam respectu familie cuius curam gerit. Similiter o/
sideret ex parte suscipientis necessitas ꝙ ille cui detur
sit in necessitate. ꝛ isto modo elemosina corporalis ca
dit sub precepto. s. dare de superfluo indigenti. qz da
re de necessariis sibi aut familie sue ꝛ ei qui non habꝫ
necessitatem non cadit sub precepto sed magis ub con
silio. Similiter de elemosina spirituali est intelligendū
ꝙ cadit sub precepto. scz pro loco ꝛ tempore ꝛ oside
rato mō monendi aut corrigendi ex parte corrigētis
ꝛ spes meliorandi ex parte eius q corrigit. ℟. b
¶ Quot sunt elemosine corporales? ℊ. Septē. vñ versꝫ.
Visito. Poto. Cibo. Redimo. Tego. colligo. Condo.
Visito infirmos. Poto sitientē. Cibo esuri. Redio incarce
ratū. Tego nudū. Colligo hospitē. Condo mortuos i.
sepelio. ℟. c ¶ De quo habet fieri elemosina? ℊ. De
proprio ꝛ non de alieno. ℟. d ¶ Utrum de male
acquisitis fiat elemosina? ℊ. Scias ꝙ aliquid dicitur
male acquisitum tripliciter. Uno modo quando debꝫ
restitui ei cui illicite surripit. ut de rapīa furto ꝛ hmōi
de cꝛi nō pt fieri elemosina. sꝫ potiꝰ dēt restitui ei cui
ablatū erat. Alio mō dicit aliqd male acqsitū. qz dās

ꝙ accipiens contra diuinam iusticiam faciunt sicut ysy
monia ꝙ tale non ē restituēdum ei q dedit·nec ē rema /
nendum apud illum qui accepit·sed debet pauperib9
erogari·Tercio modo dicit aliquid male acquisitū rō
ne actus acquirendi·non rōne acquisitiōis sicut in me
retricio cuius actus est illicitus ꝙ a deo prohibetur·ta
men illud quod datur pro opere non est illicitū· Sed
potest meretrix accipere locationem corporis sui ꝙ de
ea elemosinā facere· Verumtamen nō dēt fieri de ea sa
crificium nec oblatio ad altare tum propter reuerētiā
sacramenti·tum propter scandalū ꝗ etiā propter de/
testationem pcti·ꝓ. e ¶ Dunquid de acquisitis lu
do taxillorꝫ potest fieri elemosina?ℭ·Propter ludē/
tium cupiditatem prohibet taxillorum ludus ⁊ deo
qui lucratur retinere non potest ꝫ ē in elemosinis ero
gandū nisi contra fuerit illa consuetudo qua permit/
tit ludus taxillorum propter recreationem ciuiꝫ non
propter lucri cupiditatem· ⁊ Ille tamen qui lucratur ab
his qui non sunt sui iuris sicut minorennes furiosi ⁊ ꝑ
ui qui res dominorum suorum alienare non possunt·
tenēt restituere domins quibus res ablate fuerant·
Similiter ille qui alium trahit ad ludum Fraudulēter
ꝑ fraudem in ludo omittit·ad restitutionem tenet ei q
amisit·nec debet fieri de eo elemosina·ꝓ. g ¶ Dun/
quid vxor·pueri·serui. monachi·ꝙ hmōi possent ele/
mosinas facere absq; superiorum licentia?ℭ·Absolute
loquēdo·q sunt sub potestate ostituti de reb9 ꝫmq̄s
suis superiorib9 subiiciuntur·nō licꝫ eis facere elemo
sinā absq; supiorꝫ suorꝫ licētia·nisi necitate urgēte qꝛ ī

necessitate omnia sunt communia Licet etiam de alie/
no succurrere indigenti. Monachꝰ qui amministratio
nem non habet non potest elemosinam facere de bo/
nis ecclesie absq; sui superioris assensu expresso uelꝑ
sumpto. Si tamen amministrationem habet. tunc pōt
de rebus sibi commissis elemosinas facere secundūꝫ q̄
cadunt in usum. Et idem est de muliere. qz si nihil ha
bet preter dotem non potest elemosinas facere sine as/
sensu mariti sui expresso ꝛ presumpto. Si uero alias
res habet velut ex lucro suo potest elemosinas facere.
sed moderatas ne per eas vir depaupereꝫ. Similiter ser
uus non potest de rebus domini sui elemosinas facere
quia licet eas habeat ad dispensationem Verum/
tamen aliqua possunt dare que statim possent corrū/
pi. quia in talibus ꝯsensus domini esse presumit. Eo
dem modo dicendum ē de filiofamilias. licet sit heres
patris quia tamen non habz adhuc dominium supra
res patris ꝛ eas dare non potest. ut supra. ℔. h
Hunquid clerici tenent dare ea que sibi superfluunt ꝫ
G. Clerici de rebus patrimoniorum suorūꝫ possunt u
ti ꝑ libito voluntatis dum tamen peccatum nō fuerit
sq; vsurando luxureando ꝛ hmōi. Ideo possunt ser/
uare eas pro releuatiōe suaꝝ penuriaꝝ ꝛ eas amicis
distribuere. Dū eas sic seruando nō peccant. dū tamē
modus seruandi non excedatur. scilicet seruando eas
tempore necessitatis non subueniendo pauperibus ꝛ
qui tunc non erogant peccant. Verūtamen scias q̄
bona ecclesiastica tripliciter diuidunt. Qz q̄dā sunt
paupeꝝ ꝛ q bec retinz ꝛ nō distribuit fur ē ꝛ latro. Ali
a sunt q̄ cedūt in partem eccl'e ad eccl'aꝫ reparandaꝫ

ꝯ buiuſmodi etiam in alios vſus miniſtroruꝫ vt ſunt prebende ꝯ hmõi. ℣n his dicendum eſt ſicut in bonis patrimonii. quia ſeruando ea moderate pro neceſſitate ſua non peccant. Etiam poſſunt in neceſſitatib⁹ ſuis amicis ſubuenire moderate. ℣. ¶ Cuib⁹ danda eſt elemoſina? vtrum propinquiori. uel meliori uel magis indigenti? ℟. ℣ndigenti danda eſt elemoſina. ꝯ magis indigenti. cum elemoſina diuinitus inſtituta ſit. ad proximi neceſſitatem ſubleuandam. ¶ Nota in elemoſinis tres gradus debẽt inſtitui. Honeſtum debitum ꝯ neceſſarium. Honeſtum ut propinquioribus ſubueniatur ſi indigeant. Debitum ut benefactoribus noſtris ſubueniamus ꝯ precipue melioribus. Neceſſarium ut magis indigenti ſubueniamus ꝯ ſic amicis propinquioribus prius ſubueniendum eſt in neceſſitate. cũ ex q̃dam ſorte charitatis nobis coniungant̃ ꝯ obuenit nobis ut prius eis ſubueniamus ceteris paribus. Verũ tamen ex merito charitatis meliori ꝯ utiliori ad bonum commune prius eſt ſubueniendũ ꝯ elemoſina dãda q̃ propinquiori. ℣deo non ſunt immunes a peccato q̃ indignos parẽtes ꝯ cognatos ad bona eccleſiaſtica promouẽt dignioribus ꝯ melioribꝫ relictis. Et ſic breuiter prius eſt amicis ſubuenendum neceſſitate urgente. Ceſſante tamen neceſſitate meliori ſubuenẽduꝫ eſt ꝯ elemoſina magis indigẽti diſtribuẽda ẽ. ℣. ℟ Vunquid ioculatoribus eſt danda elemoſina? ℟re. Quandoq; licet quandoq; vero non licet. Verum quia ludus neceſſarius eſt ad conſeruationem vite humane. quia quies in ludo habetur ꝯ ꝛ ſolatio hũane nature. ℣õ ſecundũ philoſophũ ꝯ Tulliũ. Virtuoſuꝫ eſt

uti ludo honesto tempore debito·licet eis dare pro ꝑ
ucio ⁊ labore ⁊ elemosinam facere. Sed histrionib⁹
⁊ ioculatoribus utentibus uerbis inhonestis ⁊ factis
scurilibus non est licitum dare quia eoꝝ dicta ⁊ fac/
ta magis ad confusionem sunt q̄ ad consolationem ⁊
talibus dare est ī suis turpitudinibus eos fouere·ꝓ.

l ¶ Dunquid pōt aliquis sibimet elemosinam face
re?G·Loquendo de elemosina corporali nullus po/
test sibi elemosinam facere·⁊ ratio est quia elemosina ē
opus misericordie misericordia autem alienam mise/
riam respicit ⁊ illam suam facit·Sꝫ ex oñti pōt aliq⁹
sibi ex elemosina commodum facere sicut distributor
elemosinaꝝ facit commodum ex elemosinaꝝ amminis/
tratiōe· ¶ Sibi etiam potest accipere si indigens fue/
rit ⁊ necessitatem habuerit·sicut daret alii indigēti·ꝓ

m ¶ Dunquid licite possunt differri elemosine que
debent ꝑ defunctis distribui absq; detrimēto defunc
torum?G·Absolute loquendo non debent differri sed
statim distribui· Verumtamen si executor aliquantu/
lum differat dare ut res defuncti amplificet·eas plus
uendendo uel meliorando non peccat sed laudabile
est·Si uero faciunt propter negligentiam suam·ꝑ suuꝫ
proprum commodum sine defunctorum commodo·
peccant·ꝓ. n ¶ Dunquid ex tali dilatione defunc/
tus patit?G·Scito ꝙ defunctus detrimenta patit ex
dilatione elemosine ⁊ impletione testamenti sui dilata
·s·Prīm detrimētū ē tolerātia pene· Secūdū subtracti
o rmedii ⁊ adiutorii sibi debiti · ex pte elemosine sunt
duo rmedia·Prīm meritū elemosine. Secūdū rmediū

ꝛ effectus elemosine ¶ Quantum ad meritū elemosine de/
functus nullum patitur detrimentum propter dilata/
tionem distributionis nec maiorem patitur penaz ¶
Quantum ad effectum elemosine que est adiutorium ꝛ re
medium defunctus paticur non quantum ad penam
sed quia suffragium non adhibetur propter tarditatē
distributionis ꝛ ideo peccant quia elemosinas defunc
torum absq; rōne differūt nec distribuūt et sibipsis
damnationem acquirunt. ℔. o ¶ Dicto de elemosi
na corpali mihi de spirituali elemosina dicas ꝛ quot
modis habent fieri? ℟. Septem sunt elemosine spiri/
tuales versus. Consule. Castiga. Solare. Fer. Ora. Cō
sule ignorantem Castiga delinquentem Solare deso/
latum. Remitte iniurie reatum. Fer supportando lap/
sum. Ora pro proximo. ℔. p ¶ De castigatione q̄
est fraterna correctio. Quero utrū semper debeāt cor/
rigere delinquentem ꝛ nunq; dimittere? ℟. Fraterna
correctio cadit sub precepto affirmatiuo ꝛ ideo suas
circonstantias requirit quia non quocunq; loco non
quocunq; tempore corrigēdū est sed ꝓ loco ꝛ tpe con
gruo ꝛ debito. q ¶ Nota triplici rōne fraterna cor
rectio dimittit. Prīo rōne claritatis. ꝛ hoc meritorie.
quādo ꝓbabiliter timet ne deteriores fiāt delinquen
tes corrigēdi ℓ alios a bono ipediāt uℓ a fide auertāt
uℓ ꝓb hoc infirmos pmāt ℓ a bona uia ꝛ uita pia eru
diendos ipediant a caluū correctione ꝓ loco ꝛ tēpo/
re abstinere ut ait Aug⁹ Dō uidet ee cupiditatis occa
sio sz ofliū charitatis. Secūdo mō permittitur frater
na correctio tm cū pctō mortali. s. qū ꝓpter timorem
mūdanū ℓ cupiditatē seu fauorē pctōr dimittit corri

¶

gi·ꝫ p̄cipue qñ̄ p̄sumit' q̄ ꝓpter correctiōez possit
a pct̄ō retrahi·Tercio mō omittit' cū pct̄ō uenali·s·
qñ̄ ꝓpter aliquē timorē ꝑ cupiditatē qs efficit' tardi/
or ad frēm corrigendū tñ̄ ꝓpter hoc·nō dimitterz fra
trē corrigere sz de eiꝰ emēdatiōe speraret ꝫ sic sc̄ī uiri
qñ̄q; dimittūt corrigere delinquētes Tēpꝰ āt quo qs
obligat' ad fraternā correctiōez est cū delinquēs sibi
occurrit omode pōt corripi ꝫ sperat' eiꝰ emēdatio et
nō est aliꝰ q ex officio eiꝰ incūbat correctio ꝑ si ille q
incūbit sit negligēs in corrigēdo ecōtra excusatur si ex
hoc uidet frēm deteriorari ꝑ qñ̄ scit eiꝰ supiorē ad cor
rigēdū diligentē·ꝓ· r Cuiꝰ īcūbit fraterna correct
io?G·Scias q̄ duplex ē correctio Una q̄ ē actꝰ chari
tatis q̄ fit p simplicē monitiōez ꝫ ēis ptinet omnibus
charitatē hñ̄tibꝰ siue fuerit subditꝰ siue prelatꝰ. ꝫ isto
mō pōt inferior superiorē suū delinquentē cū mansuetu
dīe ꝫ reuerētia corrigere Alia ē correctio q̄ est actꝰ iu
stitie q̄ fit p punitiōez ut alii magis timeāt ꝫ hoc pti/
net ad superiores solū qui non solū debēt monere sz
etiā punire ꝫ talis correctio nō ptinet ad inferiorē res
pectu sui superioris cū nō habeat super ipm iurisdic
tionē sz magis econuerso·prima autem correctio q̄ est
actus charitatis pōt pretermitti ad tempꝰ qñ̄·s· du/
bitat' ex correctiōe deterius sequi sz secunda q̄ est ac/
tus iustitie nullo mō dēt omitti etiā si deliquentes de
teriorarent' ex ea·vñ̄ iudex nullo mō debet p̄termitte/
re sententiam condemnatiōis in peccantē ꝓpter per/
turbationē eiꝰ seu amicoꝝ suoꝝ·ꝓ· s ¶ Hunquid
potest pct̄ōr corripere? G·Cuicūq; aliū a pct̄ō corri
gi debet se prius a pct̄ō corrigere ꝫ se prius a pct̄ō

corrigere ꝛ se prius a pctō emundare unde si prelat9 delinquēs corrigit subditum delinquentē peccat īdigne utendo officio suo Verumtamē p simplicē āmonitionē uel rogationē pōt prelatus ꝛ qcunq; alius subditus etiā in pctō notorio exīs deliquentē monere ut a peccato suo desistat ex quo non īcitat ad malū ꝛ tal si corrigendo ꝛ monendo nō peccat. ℣. ℟ Ūq̄d secreta monitio p̄cedet denūtiationē publicā sicut dicit dīs in euangilio Si peccauit in te frater tuus corripe illū inter te ꝛ ipsum solū. ℟. Si pctm̄ fratris ē publicū ꝛ manifestū dēt publice manifestari ꝓpter correctionē alioꝝ ꝛ ut inde exēplum sumat. Si uero pctm̄ occultum ꝛ corporaliter in nocumentū alioꝝ qz uult occidere uirum ℓ incendere ciuitatē ul' spiritualiter qz hereticꝰ ꝛ priuatī homines a fide auertit tunc oportz statim ꝙ procedat ad denuntiationēz q̄ posset illa mala impedire. Si uero pctm̄ occultum sit solum in nocumentum peccātis ℓ eiꝰ qui euz corrigit dēt per simplicē āmonitionē corrigi ℣ Postea ꝫm p̄ceptū dīi si noluerit emendari dēt corā duobus ℓ tribꝰ argui seruādo tamen q̄tū fieri pōt famā peccantis ꝛ si nō pōt fama eius seruari quia pctm̄ suū multiplicat uolunt dīs ꝙ cū dispēdio fame publice arguat ꝛ sic patet quō admonitio secreta dēt precedere publicam denunciatiōez ℣. ℟ Ergo si peccāt religiosi si qui fratres suos publice coram alys de suis ca. in capi. arguunt ꝛ p̄clamant. ℟. Non quia tales proclamatiōes que fiunt in capitulis religiosoꝝ solū fiunt de leuibꝰ que fame fratris nō derogāt. si uero eēt tale quid dequo fama fratris ledi posset cum sit occultum non eēt ei obediēduz

quia contra p̃ceptū dn̄i nullꝰ tenetur obedire ⁊ qui o
bedierit peccaret etiã si prelatus hoc preciperet. Aliter
tamẽ eẽt si pc̃m̃ per aliquas suspiciones ꝑ insidia ali
qualiter publicaret quia in tali casu posset ꝓlatus eo
modo quo iudex exigẽdo iuramẽtum de ueritate dicẽ
da querere ⁊ precipere. Hec de elemosina tam corpora
li q̃ spirituali dicta tibi ꝓ. sufficiãt.

¶ De ieiunio.

Ca. xvi. ꝓ.

DE tercia parte satisfactionis. s. ieiunio mihi
dicas. ꝓ. a ¶ Verum ieiuniũ. s. cadat sub p̃
cepto? ℟. Quia per ieiunium quo carnis ocu/
piscẽtia reprimitur mens eleuat. virtutes ꝺseruantur.
ideo communiter ieiunium de precepto iuris ẽ natura
lis ⁊ diuini. Sed determinatio temporis ieiuniorū ⁊
modus ieiunandi ad iuris positiuũ pertinet ⁊ ad prela
tos ecclesie ⁊ isto mõ ieiuniū cadit sub precepto eccle
unde qui ex contemptu ꝑ sine cã rationabili ieiunium
transgredit peccat mortaliter tã q̃ ꝺtemnẽs ecclesie p̃
ceptum aut mãdatũ. ꝓ. b ¶ Qui sunt qui a ieiunio
absoluuntur? ℟. Pueri debiles infirmi ⁊ necessitate cõ/
pulsi. ꝓ. Usq̃ ad quot annos? ℟. Communiter dicit
usq̃ ad. xx. annum uel. xxi. Quia pueri propter actuꝫ
nutritiue ⁊ augmentatiue uirtutis indigẽt pauco cibo
⁊ frequenti q̃diu sunt in tempore augmenti. Tempus
autem illud ꝑm philosophum est tempus. xxi. anni. ũ
de in summa raymundi ca. de feriis in glosis dicitur
q̃ pueri a. xx. annis ⁊ supra ieiunare non tenent. nec
ante hanc etatem credo aliquem esse compellendũ ad
huiusmodi ieiunia. Nec statim post quia quidaꝫ sunt

in·xx·anno ꝑ·xxii·debiliores ꝙꝫ alij in·xxiii· Vnde in talibus ad arbitrium boni viri recurrendum est ꝫ sequitur ex dictis illius glose ꝙ pueri usq; ad illꝫ tempus ad ieiunia non tenent· Ista tamen non sunt publice predicanda cū iuuenes hodie moueant facilime ad cōcupiscentiam gule ꝫ luxurie·ꝫ ideo conueniēs esset ut ante dictum tempus exercenda ieiunia mouerent. sz qui a eoz uirtus roborat ad hmōi ante predictum tēpꝰ non tenent· Eodē mō iudicandū est de infirmis qz ꝑm arbitrium boni uiri limitandū est eorum ieiuniū· ℣· Quid de peregrinis ꝫ laborantibꝰ ē agendū? ℟· c ¶ De pegrinis scias ꝙ si peregrinatio cōmode differri pōt debet pretermitti ꝫ ieiuniū perfici· Si uero necessitas immineat ꝙ pretermitti non possit nec differri peregrinatio quia compellunt homines ire i exercitiū siue trans mare tempore passagij ꝑ aliud iter necessariū arripuerunt qđ oportet facere a ieiunio excusant si ieiunare non possunt vñ si ꝓpria uoluntate peregrinatiōes arripiūt in quadragesima tamen ad illas non tenent nisi illas peregrinatiōes possent alio tempore fieri nō excusant a ieiunys ꝫ si ieiunia hmōi transgrediant peccāt ꝫ tenent alio tpe ieiunia fracta ꝑm ꝺsilium discreti ꝺfessoris mandatū ecclesie adimplere·unde super hoc ante quadragesimam a suis presbiteris sunt monendi· d ¶ De cursoribus magnatum quoruꝫ usus necessarius est ꝫ si eos currere oporteat ꝫ ieiunare non possunt excusant ¶ De laborantibus uineaꝝ terraꝝ ꝫ ceteris talibꝰ ubi opus est magno labore·si adeo sunt pauperes ꝙ perseipsos eos oporteat colere uineas proprias ꝑ aliunde uictum sufficiēter nō habeāt

pro se ꝙ familia sua cuius curam habent nisi laboran
do ꝙ laborare non possunt nisi ieiunia frãgãt possunt
ieiunia frangere ꝙ laborare similiter si serui sint ꝙ rusti
ci qui debent operas suas dominis suis non peccant
mortaliter ieiunia frangendo hoc tamen per dispen/
sationẽ ecclesie utile est fieri. ℭ Si vero operarij diuites
sint adeo ꝙ per alios possint opa sua perficere nõ ex
cusant. ℭ Sed si uelint personaliter ita laborem partian
tur ante prandium ꝙ post prandium laborãdo ꝙ nõ
soluãt ieiunium unde ostat ꝙ intentio maioris lucri ꝙ
non necessitas non excusat a ieiunio nec sunt ĩmunes a
peccato qui oducere operarios uolunt nisi tali pecca
to ꝙ ieiunium soluant ut plꝰ operent nisi forte sit ne
cessitas ꝙ festinatio operis pro quo laborat exposi/
cat. ℣. ℭ Quid de seruientibus nobilium? ℟. De
talibus qui habent seruire ad mensas dominorũ si ex
causa necessaria aliquantulũ pueniant horam comedẽ
di ꝑ prebibant modicum ne propter debilitatem ĩ ser
uiendo deficiant ꝙ hoc faciunt positis mensis vel pa/
rum ante. ita ꝙ propter continuationem temporis to
tum reputari debeat una mensa non credo ꝙ peccent
Sicut nec peccant medicorum personarum seruitores
qui surgunt de mensa dominorum suorum ut vadant
ad unum ꝙ iterum reuertentes comedunt Item credo
ꝙ ex religiosis qui legunt legendas ad mensam in re/
fectorio idem est sicut dictum est de seruientibus diui
tum ꝙ nobilium dum tamen hoc faciunt ex licẽtia. De
iuuenibus autem ꝙ nouicys super soluendo ieiunio
credo ꝙ tenentur magis discretioni superiorum ꝙ ꝓ
prio iudicio acquiescere. ℣. ℭ De pegrinantib?

nutrientibus quid dicendum? ℣. Si timeatur pro / babiliter de periculo earum si ieiunauerint uel de peri culo fetus in utero uel de uictu pueri ad ubera Non possunt solum soluere sed nutrimenta sufficientia su / mere tenentur. Quantuz est ad dispensationem ieiunij si constat omnibus uicinis de causa propter quam sol uendum est ieiunium non est necessarium q̄ petat dis/ pensatio ab episcopo uel eius penitentiario. Si non possunt haberi uterq; sufficit licētia proprij sacerdo tis. Similiter si tam sit infirmus ꝙ non sit in potentia alias debet petere licētiā frāgēdi ieiunū ꝓpter scāda lum aliorum. Nullus autoritate propria debet fran / gere ieiunium ab ecclesia institutum omnia ista q̄ dic / ta sunt de ieiunio require in summa Raymundi i glo sa in ca. de feriis. ℣. g ¶ Hunquid paupertas sem per excusat a ieiunio illi pauperes qui nō possunt ha bere simul quod sufficit ad unam commestionez excu santur a ieiunio ꝙ hi qui frustatim querunt panem alij uero non. ℣. h ¶ Que sunt tempora ieiuniorum? ℣ Ipsum tempus est in principio ueris ut xl. tam ꝓp/ ter preparationem que confertur in baptismo qui so lennisatur in uigilia pasche quam etiam propter dig nam susceptionem sacramenti eucharistie quam quili/ bet xp̄ianus tenet recipere Item in quadragesima sol uimus decimam omnium dierum preter ieiuniuum qua dragesime Instituti sunt etiam dies in quadris anni qui computantur quasi in primitias ꝙ ad expiandas post singularum quartarum partium anni ꝙ dicunt ieiunia quatuor temporum Item in uigilijs solennita tum ieiunamus ut propinquiores simꝰ ad deuotiōez

ad solēnitates celebrādas. Dominicis diebus non ieiu
namus ad expellendum errorem manicheorum qui di
ebus dominicis ieiunauerunt. ¶ Item quia est dies le
ticie ꝛ non afflictionis. Pe. i ¶ De cibarijs sumen/
dis in ieunijs doce. Gre. Illa que non mouent ad cō
cupiscentiam uel minus mouent sumēda sunt. Carnes
uero ꝛ lacticinia que multum conformantur complex
ioni hominum ꝛ statim conuertunt in materiā semi/
nisprohibita sunt maxime in quadragesima. Pisces
uero non ita cito conuertuntur. ideo non prohibent.
Vinum non prohibetur quia licet inflammet concu/
piscentiam. non tamen tantum durat ocupiscentie sue
inflammatio sed cito transit. Illa autem inflammatio
que fit ex esu carnium ꝛ lacticiniorum diutius durat.
Item uinum non prohibetur propter impedimentuꝫ
digestionis quia ieiunans nimium debilitaretur. Ps.

R ¶ De modo comedendi tempore ieiuniorum do
ce. G. Semel in die comedendum est ieiunantibus plu
ries uero bibere possunt propter digestionem. Item
electuariorum ꝛ medicinarum sumptio. ieiuniuꝫ ab ec
clesia institutum non soluit nisi sumatur huiusmodi ī
fraudem sc̄z ut cibi ꝛ in magna quantitate. Hora come
dendi est nona uel circa. quia in tali hora xp̄us emisit
spiritum que est hora uere meridiei secundum nos. Je
iunantes enī debent se conformare passioni xp̄i. Suf
ficit tamen hora comedendi circa horam nonam. Nō
enim oportet de necessitate sed bene propter aliquam
necessitatem potest hora p̄ueniri.

¶ De restitutione.

De restitutione dic mihi·que ad satisfactionē uidetur pertinere· ℟ Et ueruz restitutio sit de necessitate salutis? ℣·sic·Seruare enim iusticiam est de necessitate salutis· Restitutio est actus iusticie commutatiue· quia reddere alteri quod suum est/ est iusticia Ideo restitutio est de necessitate salutis·

℣. m ℟ In furto rapina ⁊ hmōi debet ne fieri restitutio? ℣·Rem alienam rapere non licet·qui sic accipit restituere tenetur nisi in casu extreme necessitatis ī quo omnia sunt communia nec hoc habet rōnem furti Sed in rebus minimis que tāq̄ derelicte a domino suo videntur·furtum non committitur·si accipiantur occulte sicut acus penna ⁊ hmōi nec accipiens restituere tenet· nisi habet animum furandi ⁊ nocumentum īferēdi ꝓximo·quia qui sic furtum committeret peccaret ⁊ ad restitutionem tenet licet parum esset· Si quis vero rem alienam accipit occulte auctoritate iudicis hoc decernētis·furtum non committit·quia sibi debitum factum ē ex quo sententialiter est iudicatū· ℣. n ℟ Nunquid qui rem suam ab alio detentam accipit furtū omittit? ℣·Non nec ad restitutionē tenetur cum non grauet eū qui iniuste detinet/sed peccat contra communem iusticiam dum ipse sibi usurpat iudicium iuris ordine p̄termisso·⁊ tenetur deo satisfacere ⁊ ofiteri· Verumtamen quidam dicunt ꝙ si persona hmōi rem detinens sit ita fortis ꝙ alij non possit contra eam litigare ī accipiendo rem suam·sic non peccat quis nec ad restitutionem tenetur· Et hec est opinio Ganfridi·duodecima questione·xviii·de quotlibeto suo·Opinio prima que est Thome tenet communis·De bis uero qui rem

suam apud alium depositam furtiue accipiunt scito q̄ peccant quia grauant depositarium q̄ possent compelli ad reddendum ideo ad reuelandum tenentur q̄ ad reuelandum grauamen depositarij. ¶ o ¶ Nunqd potest aliquis rem iniuriantis sibi furtiue accipere p re sua uiolenter detenta? Gre. Non licet cum in illa re quam accipit nunc̄ dominum habuerit q̄ qui sic accipit peccat q̄ ad restitutionem tenetur q̄ hec est opinio magnorum ālij dicunt quod supra q̄ uerum ē quod dictum est si possit rem suam ordine iuris repetere. si uero non possit propter potentiā iniuriantis aut absentiam iudicis ut dictum est potest usq̄ ad ualorē sui rei de rebus detinentis accipere cum res detinētis sint pro re detenta obligate erga oppressum q̄ hoc ius concedit. Verumtamē tutius est ut nihil accipiat̄ alienū cum iusta estimatio difficulter habeatur q̄ ad accipiēdum homines sint proni. ¶ p ¶ De rapina utrum sit grauius peccatum furto? G. Rapina est grauius et detestabilius peccatū q̄ furtū inquātum magis repugnat uolūtati eius cui auferēt̄ ūn furtū omittit per ignorātiam cui auferēt̄. Sed rapina per uiolentiā. Ūn cum nullq̄ potentiā habeat super alium nisi foret potestas publica. ideo cum quis alteri aliqd uiolenter auferet non utēs potestate publica rapinā committit. q̄ ad restitutionem tenetur Principes tamen qua sunt custodes iusticie propter obseruationē reipublice si exigant quod eis debetur etiam si uiolētiā requisitioni adhereāt nō omittūt rapinā Similiter ad ipugnādū hostes si p uiolētiā a subditis accipiāt rapinā nō omittūt si uero absq̄ rōe q̄ otra iusticiā abstulerunt uiolenter.

rapinam committunt ⁊ ad restitutionem tenentur sicut latrones similiter illi qui in bellis predantur si bellū iustum fuerit rapinam non committunt licet peccēt ex nimio appetitu accipiendi. Si uero inustum bellū habeant peccāt in accipiendo ⁊ ad restitutionem tenent.

Ca. ·xviii· ·15·

QUE usura dic mihi an aliquid accipere pro pecunia mutuata ⁊ si recipiēs ad restitutionē teneat? G. a Dora sunt quedam res quarū usus est ipsarum consumptio sicut pecunia consumit distribuendo. vinum bibendo. bladum commedendo oleum lignum comburendo. ⁊ similia. ⁊ in talibus rebus non habeant usufructum seorsum sed cum computari res ⁊ usus rei sed cui conceditur usus rei conceditur ⁊ ipsa res ⁊ cui tales conceduntur per mutuum conferē in eum cui mutuatur ipsarum rerum dominium vnde quicunq; mutuat alterius pecuniam ℓ bladum vinum uel oleum ⁊ huiusmodi non potest retinere super illud dominium cum in utendo corrumpatur ideo usus talium rerum uendi non potest quia si quis uellet vendere bladum uel uinum uel oleum seorsum usus vini uel olei uel bladi uenderet eandem rem bis uel uenderz id quod non est cum unum iam sit potatum ℓ bladum iam comestum ⁊ sic contra iusticiam faceret ⁊ peccaret Similt modo qui permutuat unum vel triticum ⁊ petit vnam recompensationem equalis rei et aliam re/ compensationem pro precio vsus rei contra iustici/ am facit et tale mutuum aut venditio vsura dicitur. quia secundum papiam dicit incrementū fenoris. Et

sic in omnibus talibus rebus que utendo ꝯsumunt ꝙ
usu rei nihil suscipiendū quia usura est sunt aūt alie res
quarum usus non est ipsarum rez cōsumptio ⁊ habēt
usufructum ut ager ⁊ equꝰ domus ⁊ similia. ⁊ in tali/
bus potest uendi seorsum res ⁊ usus rei. ⁊ etiam mutu/
ari ut aliquis mutuat equum ꝛ agrum pōt ꝙ usu equi
uel domus uel agri accipere pretiū. nec in hoc peccat.
Vnde manifestum est cum usura sit ꝯtra iusticiā ꝙ pec
catum ē ⁊ restitui debet. Nec propter hoc peccant qui
propter necessitatē suam accipiūt pecuniā alterꝰ sub
usura ⁊ sue necessitati subueniūt. Secus aūt est si absq; ne
cessitate sumeret pecuniam sub usura quia peccaret qz
usurariū induceret ad peccandū. Similiter particeps
peccati est qui usurario mutuat pecuniam suā ut usu/
ras suas exerceat. In generali igit̄ scias ꝙ non licet ꝙ
pecunia mutuata ꝛ quacunq; alia re que utendo ꝯsu/
mitur plus exigere q̄ q̄ntitatē pecunie uꝛ rei mutuate.
ꝛ ualorē tempore quo mutuat. Vnde manifestū est ꝙ
usurā ꝯmittunt ⁊ peccāt qui bladum uinum ⁊ huius/
modi mutuant uel uendunt ad precium temporis sub
sequentis tempꝰ illius traditionis. ⁊ ratio huius est.
quia tunc usum rei iam consumpte uendunt similiter ⁊
tempꝰ. Similiter qui res suas carius uendunt q̄ sit iust
tum precium. propter expectationem solutionis usu/
ram ꝯmittunt propter expectationē solutionis habz
rationem mutui ⁊ in hoc etiā tempꝰ uendunt silꝛiter il
le q rē emit minꝰ q̄ sit iustū p̄cū propter anticipatio
nē solutiōis usurā committit. qz illa anticipatio ꝛpis
habz rōnem mutui cuius quoddam p̄ciū ē illō qō di
minuitur de iusto p̄cio ⁊ hoc maxie ī rebꝰ q̄ tradi non

possunt ut est bladū quando emit a quibusdā dū ad
huc herba ē ⁊ hmōi Et oleū dū nx adhuc crescit ⁊ oli
ua Siliter qui dēt ad certū terminū pecuniā l' aliud si
qd sibi diminuat ut cari⁹ soluat·usurā omittit·maxi/
me quia temp⁹ solutiōis uendit ⁊ tenet ad restitutio/
nem nec excusat per hoc q̄ soluendo ante terminū gra
uat ul' ab alio incitat·ſ·ab eo cui debet similiter illi q̄
pecuniā accipiūt mutuo sub usuris ⁊ uolēdo rcupare
usuras uēdūt pannos l' alia mobilia pl⁹ q̄ ualeāt ꝓp
ter expectatiōez solutiōis usurā omittunt cū tempus
in hoc uēdat ⁊ exspectatio illa rōnē habet mutui nec
possunt se excusare dicendo q̄ uolunt se seruare īdem
nes recuperādo ī hoc usuras quas debēt ·P· possunt ta
men licite mercatores importādo res suas repetere ex
pensas moderatas quas fecerūt in portatiōe eaꝝ Si
cut patet in pannis ⁊ similib⁹ reb⁹ non tamē superflu
as expēsas Item scias q̄ si alicui ꝓ pecunia obliget
domus ager l' alia res cuius pretio estimari dēt ille q̄
mutuauit usum illi⁹ rei debet oputare ī solutionē ⁊ res
titutiōez pecunie mutuate nisi forte talis res fuerit cu
ius usus īter amicos concedi osueuit sicut liber ⁊ hu/
usmōi. Igit summatim teneas q̄ nullo mō licet pro
pecunia mutuata aliquid accipere qđ possit pecunia
mensurari·nec etiā pro alia re non habente usufruc/
tum ut dictum est·P· b Ergo ille mutuauit ⁊ dā
num īcurret ex mutuatione pecunie sue·nec poterit dā
nū repetere ut uidet·C·Scias q̄ ille q̄ solūmō ex amo
re ⁊ bēuolētia mutuat alteri rē l' pecuniā ⁊ nō ꝓ pcio
pōt ex pacto deducere cū eo q̄ mutuū accepit recōpē
satiōez dāni qđ mutuās īcurrit ex mutuatiōe sicut cuz

debet reddere pecuniã ad certã diẽ ꝛ ille non soluit et
propter defectum solutiõis mutuãs damnum incur /
rit põt repetere damnum suum nec hoc est pecuniã su
am uendere ꝫ se indamnẽ seruare. ℣. c ¶ Hunquid
fauor ℔ obsequium potest recipi pro pecunia mutua /
ta ℟. ℣eniuolẽtia amor ꝛ hmõi possunt ex mutuo re
cipi cum nõ pñt pecunia mensurari. ¶ Hunꝯ tñ ab obse
quio ℔ a lingua non põt recipi ℔ repeti. sicut nec munꝯ
a manu cum possint mensurari pecunia. qõ patet i ser
uientibꝯ qui obsequium suũ uendũt. similiter i aduo /
catis qui laborẽ sui ꝺsilꝯ uendũt. ℣ota tñ ꝙ tale mu
nus ab obsequio ℔ a lingua ex sola beniuolentia põt
recipi non quasi ex recompensatiõe mutuate pecunie.
similiter etiã põt recipi munus a manu ℔ donũ gratu
itũ. nõ ex pacto tacito ℔ exp̃sso qõ ẽt dãs donaꝫ an
teꝙ pecuniã mutuã r̃cepiꝫ. ℣õ donũ ꝛ beniuolentia
solũmõ põt mutuãs r̃cipe qz propter mutuatiõez nõ ef
ficit̃ peioris ꝺditiõis. etiã ℣õ ꝙ licꝫ nõ possit pro pe
cunia mutuata plus exigi ꝙ ꝙ pecunia mutuata lu /
crat̃ tñ illi q ꝺmittit pecuniã mercatori ℔ artifici p mo
dum societatis põt ille q mutuat partem lucri qõ ex e
a prouẽit repetere sicut de re sua qz pecunie dominũ
non trãsfert̃ i eũ cui ꝺmisit ꝫ magis remanet i mutuã
te ꝛ hoc intelligit̃ qñ periculũ damni non solũ spectꝫ
ad susciꝑiẽtẽ ꝫ etiã ad dantẽ ℔ mutuãtem. ℣t sic licitũ
est bene ꝙ ꝺnus socꝯ det pecuniam ꝛ alius suppleat
laborẽ ℣etrus. d ¶ Hũquid õia que lucrata sunt
ex pecunia usuraria sint r̃nẽda ℟. ℣ossessiões q̃ ex
usur̃. fuerũt ꝺpate nõ fuerũt nec sũt eoꝝ quoꝝ fuerũt

usure ⁊ ideo non sunt eis totaliter restituende cū ex in
dustria ⁊ labore suo ille qui recipit usuras eas acquisi
erit etiā sorte quia plꝰ ualēt q̄ usure Sed qꝛ obligate
sunt his quoꝝ fuerūt usure Jō p̄cipit ut uendant et
ipsaꝝ precia restituant ꝑm quantitatē usuraꝝ recep /
taꝝ Et sic intelligit illa decretalis extra de usu· Cū tu
sicut asseris· Hō tn q̄ ille qui recipit domū ꝛ agrum ꝛ
rem aliam q̄ hꝫ usufructum ab alio sub usuris tenetur
non solū domū uꝛ agrum ꝛ rē quā accepit sꝫ tenet fruc
tus illaꝝ reꝝ reddere eis quibꝰ debent ⁊ a quibꝰ re /
cepte sunt Alio tn ē de rebus que non habent usufruc
tum ut bladum non tenet restituere ille qui eas p usu
ram recepit nec id quod acquisitum est ex illis rebus
restituendū est cum nō sint fructus earum sed humane
industrie nisi forte per detentiōez illiꝰ rei alter cuiꝰ res
est que est p usuram extorta sit dampnificatio quia ille
qui per usuram eam recepit tenet ad recōpensationem
nocumēti Que dicta sunt de usuris tibi· Je· Sufficiāt

¶ De restitutione in speciali·

Ca. ·xix· ·Jꝫ·

DE restitutiōe aliarum reꝝ mihi dicas ut de de
trimentis illatis in personam ꝛ in rebꝰ ⁊ re-
e ¶ De dāno illato in personam ut ē absci
o membri ꝛ defloratio uirginis qꝛ nō pōt restitui ad e
quale quia membrum uel uirginitas restitui non pōt·
debet ꝑm recōpensationē meliori mō quo potest resti
tui in pecunia uel honore ad arbitriū boni uiri ⁊ hoc
intelligitur de puella que per uiolentiam corrumpit·
qꝛ si ex uolūtate eius sine fraude ⁊ sine uiolētia corrū
pit non tenet ad restitutionem qui uiolauit· i F

De fama scias q̄ tripliciter p̄ot quis famā alicui⁹ au
ferre ¶ Prīo uerum dicēdo ꝛ ordīe debito p̄uato · sicut
p̄dēdo alicui⁹ crimē · ordiez iuris ꝓuādo ꝛ sic nō te
net' · ſcdo mō dicēdo uerū ſz non ordīe debito ꝛ sic te
net' ad restitutionem fame q̄tū p̄ot absq̄ mēdatio · ſ.
dicēdo se malū dixisse · Et si famā ei restituere nō p̄ot
dēt ei aliquid recōpensare · Tercio mō dicendo flm̄ ꝛ
iniuste ꝛ sic tenet' famā restituere ꝛ quib⁹ p̄dnt etiam
falsum crimen omnib⁹ mentitū fuisse ꝛ flm̄ dixisse · hoc
reclamare ꝛ scias q̄ illi qui habent ex officio suo p̄ui
dere saluti alioz peccāt nisi infamiā suā p̄priam a se
repellāt cum fama sit necessaria ad edificationē p̄xi
moz ¶ Repellit' autē infamia dupliciter vl' infamie cau
sam substrabendo l' linguas detrahentiū opescendo ·

§ ¶ Circa restitutionē faciendā p̄pter damnū illa/
tū rebus · Dō aliquis damnificat' in reb⁹ dupliciter v
no mō qz aufert' ei qđ actu habet ꝛ tē damnū resti/
tui debet · secūdū reconpensatiōez equalis sicut oburē
do domū l' interficiendo equū ꝛ hmōi restitutio dēt
fieri ꝓm ualorē rei ablate · Secūdo mō ut cū aliqs ipe
dit' ne adipiscat' aliqd qđ erat in uia habendi et tale
damnū nō oportz restituere ex equali sz ꝓm iustā exis/
timatiōez dāmi cū posset pluribus causis impediri si /
cut de blado ꝛ lucro ipedimenta ꝛ hmōi nō tenet' dā/
nificās ad totū p̄uentū restituendū sz solū scōm iustā
estimatiōez damni illati ad arbitriū boni uiri ¶ De
ipedimento bñficij ne aliquis adipiscat' Dō q̄ mul/
tipliciter p̄ot ipediri ¶ Prīo mō ut cū alicui detraxisti
ne bonorē l' bñficiū i eccl'a adipiscat' · impedit si alter
cui p̄curat l' ōsentit dari dignior est ꝛ qz sic ad bono

rem ecclesie habebat respectū. Secūdo mō impedit in iuste. s. causa odij uł uindicte ł inuidie si ille q̄ īpedit nōdū bñficiū illō obtīnet sed sit ī uia habēdi. nō tenet impedīēs ad restitutiōez ī eq̄li cū ille nō sit illō adeptus ꝛ posset pluribus causis impediri. sz tenet ad recōciliandū ꝛ recōpensandū ꝑm arbitriū boni uiri. Si vero iam adeptus sit beneficiū uł firmatū sit q̄ illi det ī/pedīēs ꝓpter cāz indebitā ad restitutiōez equal' tenetur ꝫ. i ¶ Hūqd restitutio semp ē ei faciēda a quo res ablata ē. ł dānū inferēt? ℟. Si possit inueniri dēt ei restitutio fieri. ł ei⁹ heredi cum vna psona reputet' cuz eo. Si nō sit multū distās. dēt ei transmitti ꝛ p̄cipue si sit res magni ualoris. nec ex ea se teneat restituēs grauatū. quia cū mittat expensas faciat in mittēdo. quia hoc est in recōpēsatiōez dāni illati quod alter habuit propter defectū rei sue. si uero nō possit omode ei mitti. sz in loco suo tuto deferri ut ꝓ eo seruet'. Si āt ille cui est restitutio faciēda sit omnino ignot⁹ dēt restitutio fieri ꝑm q̄ pōt p elemosinas ł alio mō ꝑm ocultuz eccl'e. ꝫ ℟ ¶ Hūqd sp tenet' restituere ille q̄ rē accepit uel damnū intulit? ℟. Semp tenet. prīo ꝛ pricipaliter ꝯ alij cū ōsentiētes ex ōñti q̄ ut dicit ꝯ post. Digni sunt morte nō solū qui faciūt sz etiā qui ōsentiunt facientib⁹. ꝫ ō omnes qui sunt cā iniuste acceptiōis ł dāni illati. ad restitutiōez tenent'. Cōtingit hoc. ix. modis ōtentis ī his uersib⁹. Jussio. ōsiliū. ōsens⁹. palpo. recurs⁹. Participās. mut⁹. nō obstās. non manifestās. Jussio qui iubet. iniuste accipe ł damnū inferre. Cōsiliū cuius ōsilio fit. Cōsens⁹ express⁹ sine quo sequi nō poterat nisi illō dānū. Palpo adulādo ex cui⁹ adula

ꝛ

tione fit dānū alteri vt cū adulās dicit. Ecce strennue factum est. Recursꝰ. receptādo ꝛ sustinēdo dānū ꝛ res ablatas. Participās. sociꝰ maleficij. Nullꝰ ille cuiꝰ officio incūbit repbēdere malefactorē. ꝑ ōsilū impedire ꝛ hoc nō facit. ad restitutiōez tenet. Non obstās. ille cuiꝰ officio incūbit obuiare malefactoribus. sicut prīcipes q̄ subtrahūt auxilū ꝛ inde dānuz sequit. ipi tenēt restituere cū stipēdia sint prīcipaliter data ad hoc eis. Non manifestans. s. ille qui tenet manifestare malefactorē qñ latitat. Omnes isti p̄dicti ad restitutiōez tenent. Verūtū prīcipalis in facto prīo tenet. secūdo exequēs ꝛ oñter alij. Et uno restituēte illi qui dānum habuit. alij eidē nō tenent. sz prīcipales ī facto tenētur satisfacere ei qui ꝑ eis restituit. ℙ. m ℚ Nūqd qui in bello accipiūt rapinā omittūt ꝛ ad restitutiōez tenent? ℝ. Si illi qui depredant hostes iustū bellū habēt rapinā nō omittūt ī accipiendo peccare tn̄ possūt propter nimiā cupiditatē ex praua intētiōe. Si vero iustū bellū non hñt accipiēdo. rapinaz omittūt ꝛ ad restitutionē tenētur. n ℚ Scias q̄ ad hoc q̄ bellum sit iustū. tria necessario requirunt. Primū ē auctoritas principis ad cuius mandatum bellum est gerēduz. q̄z principibus ꝛ publicis personis pertinēt bella mouere ꝛ nō psonis priuatis. Secūdum ē cā iusta. ut. s. illeq̄ ipugnant sint culpabiles. Terciū qđ requirit est intētio iusta ut. s. ille qui ipugnat intendat malū corrigere ꝛ bonum ꝑmouere. Et hec tria concurrūt ad bellū ad hoc ut sit iustū quia si vnum illoꝝ defuerit bellū inuste tum ꝛ illicitū efficitur. vñ qui impugnat in tali bello iusto qđ accipit non tenet restituere sz ei retinere ꝑcedi

tur. ℣e. ¶ Hunquid prescriptio semper ualet? ℟. Prescriptio habita mala fide non valz. Vnde si qs longo tempore mala fide prescripserit secundum ius canonicum restituere tenetur reddendo quod abstulit ei cui abstulit. Nã ius canonicũ semper intendit salutez animarum Nullus autem a peccato mortali excusatur cum rem alterius retineat iniuste. Peccatũ ãt nõ dimittit nisi restituat ablatũ. Q; ãt talis prescriptio mala fide habita nõ sit sine pcto. habet extra de pscrip Vbi dicit q; one qõ non ẽ ex fide pctũ ẽ. Synodali iudicio diffinim9 ut nulla ualeat absq; bona fide prescriptio tam canonica q̃ ciuilis cũ generaliter sit omni legi decretum atq; derogandum q̃ absq; pcto mortali non põt obseruari. Vñ oportz q; qui prescripsit q; in nulla parte temporis habeat sciẽtiã rei aliene. Si uero qs prescribat bona fide possidendo nõ tenet ad restitutionẽ. & si sciuerit alienam esse prescriptionẽ. Hec de restitutiõe dcta sufficiant.

Ca. ¶ De emptiõe & uẽditiõe.

·xx· ·℣·

Via circa emptiones & uenditiões fraus ossicit. ĩ quibus etiã restitutio cadit quãdoq; De quib9 doce & etiã si liceat rem plus uẽdere q̃ ualeat? ℟. Cum emptio & uenditio sint inuente ꝓ cõmuni utilitate hominum ꝑm q; rei alterius alius indigz non debz magis cẽ in grauamẽ unius q̃ alterius. Ideo debet ꝑm qualitatẽ rei contracty institui q̃ equalitas rei & q̃titas mensurat ꝑm precium pecunie ꝓ qua res dat. & ideo si tam pcium excedat quantitatẽ ualoris. ul' res excedat precium tollitur equalitas iusticie & sic

uendere carius aut uilius emere rem q̄ ualeat ē illicitū
ꝑm se ⁊ pctm̄· Verūtn̄ si in emptiōe ℓ uenditione alter
multū ledit utputa qz un⁹ multum idiget re alteri⁹ et
alter ledit si ea careat i tali casu iustū ē ut nō solū respi
ciat ad rē q̄ uendit· sz ad damnū qđ uēditor incurrit·
⁊ sic subuenīēdo dāno uendentis pōt res licite uendi
plus q̄ ualeat ꝑm se licz non pl⁹ uendat necessitatem
habenti Sz si inde uēditor nō dānificatur carendo re
sua nō dēt eā pl⁹ uēdere q̄ ualeat licz qui emit iuuet
ex ea qz utilitatē q̄ accrescit alteri nō ē suū uendere li/
cet possit uēdere dānū suū ⁊ sic ad restitutiōez tenet· qz
tn̄ p̄ciū rez nō ē ꝑm se determinatū Inde ē q̄ modicū
pl⁹ uendere ℓ min⁹ emere nō tollit equalitatē iusticie·
sed satis permittit· ℔· b Dic mihi quō uenditio
est illicita ꝓpter defectū rei? G. Tripliciter redditur uē
ditio illicita ꝓpter defectū rei· Prim⁹ defect⁹ est ꝑm
speciē rei sicut si uendat aqua pro oleo ℓ stānum pro
argento si uenditor cognoscat hūc defectū fraudē cō
mittit ⁊ ad restitutionē tenet· Secūd⁹ defect⁹ est secū/
dum quantitatē q̄ p mensurā cognoscit· Ideo si uen/
ditor scienter utat deficiēti mēsura peccat ⁊ ad restitu
tiōem tenet ꝓpter hoc ouēiens ē eē diuersas mēsuras
ꝑm diuersitatē locoz ꝓpter diuersitatē copie ⁊ iopie
rez qz ubi maior copia rez habundat nccē ē eē maio
rē mensurā ⁊ hoc ptinet ad rectores ciuitatū ⁊ nō pri/
uate persone Ideo eas personas· s· rectores pretcrire
non licz· Terci⁹ defect⁹ est defect⁹ qualitatis· s· si uen/
dat animal īfirmū ꝑ sano Qui sciēter hoc facit frau
dem omittit ⁊ ad restitutiōez tenet· Si uero uēditor
ignorāter hoc facit nō peccat uēdendo· Si tamen ad

cognitionē eiꝰ puenerit· debet recompensare emptori
c ¶Et sicut ex parte uenditoris fraus omittitur sic
ex parte emptoris·ut qñ uenditor ostendit aurum pu
rum qđ credit eē auricalcū·si emptor ille cognoscit in/
iuste emit·ꝫ ad restitutionē tenet· dū minꝰ illđ emit q̄
ualet· Et sic ē in omnibꝰ alijs rebꝰ q̄ minꝰ uendunt p
ignorantiā uendentis ꝫ cognitionē emētis· Sicut etiā
qui uendit aurū uex ꝑ auro sophistico ꝫ emēs cog/
noscit·ad restitutionē tenet·Similiter uenditor·si uen/
dit aux ꝑ alkamiā fctm ꝑ uero auro fraudē omittit
cum nō sit ita p̄ciosum aux in substantia sicut uex au
rum. ꝓ. d ¶Hunqd ueuditor sp dēt dicere uicium
rei quam uendit? G· Si uiciū rei q̄ uendit sit occultū·uē
ditor dēt rē emēti manifestare·alioquī dolosa ē uendi
tio·ꝫ peccat uenditor·quia dat emēti occasionē dāni ꝫ
periculi·ꝫ tenet uenditor ad restitutiōez ꝫ recōpensa/
tionē damni·sicut qui uenderet equū claudicantē pro
ueloci·uł domū ruinosam ꝑ firma·ꝫ cibum corruptuz
ꝑ sano· Si uero uiciū manifestū fuerit·sicut cū equꝰ ē
monoculꝰ ꝫ hmōi qz licz nō opetat equꝰ uēditori po
test tamē eē ouenies alijs· Si ipe ꝑpter illđ uiciuz sub
trahat de p̄cio q̄tū oportz nō tenet ad manifestāduz
uicium rei· qz si forte manifestaret illud emptor ꝑpt
illud uiciū plꝰ uellz subtrahere de precio q̄ eēt subtra
hendū· Dñ pōt licite idēmitati sue uēditor consulere
non manifestādo uitiū rei lz recitādo· Dō tñ q̄ i re uē
dēda uiciosa cuiꝰ uiciū dēt uenditor manifestare emp
tori·nō oportz q̄ p preconē illđ uenditor manifestet
ꝫ ꝑnūciet qz sic omnes emptores exterreret ab emen/
do q alias res nō ognosceret i quibꝰ res bona ē ꝫ utił

sed sufficiat ei simpliciter dicere ei qui rem vult emere. Cui potest simul omnes conditiones rei comparare. scz bonas ꝛ malas. quia nihil prohibet rem in aliquo esse uiciosam ꝛ in multis alijs eē inutilē. e ¶ Hō ꝙ res potest uendi ꝑm precium quod reperitur in locis. Vnde ille qui defert bladum ad locū ubi caristia est ꝛ scit alios plures venientes bladū afferentes per quos melius forum habebitur potest bladum uendere secū dnm precium quod inuenit ibi. nec tenetur rōe iusticie manifestare aliorum aduentum bladum apportantiū si tamen illud manifestaret uel de ꝓcio subtraherz hoc esset uirtutis. ℔. f ¶ Hūquid lz plus rem uendere q̄ ꝑ sit empta? G. Rem absolute uendere propter cupiditatem lucri solum est inhonestum ꝛ illicita est talis negociatio ꝛ etiā clericis prohibita. Rem tamen uendere carius q̄ ꝑ sit empta propter aliquem finem honestum. vt .s. moderatum lucrum querat ad domus sustentationē uel ad subueniendū indigentibus aut propter publicam utilitatē. s. ne res que sunt necessarie patrie desint ꝛ sic negociatio taliter facta licita est ꝛ lucruz expedit non ut queratur quasi finis sed ut stipendium laboris nec proprie talis est negociatio. Vnde ille qui rē emit solummodo ut carius uēdat negociator. ē quia solum lucrum querit ꝛ turpis questus est. Sed ille qui emit non ut uendat sed ut teneat propter necessitatem subleuandā ꝛ postmodū propter causam necessariā vendat nō negociat nec talis uenditio est negociatio. licet carius uēdat q̄ ꝑ emat. ¶ Pōt ãt carius uēdere q̄ ꝑ emit pluribus de causis. quia scz rem meliorauit. l quia ꝑcium rei est limitatū propter loci diuersitatē aut ꝓpis

vel periculum cui se emendo exposuit etiam eundo et
transferendo res suas de loco ad locum·uel alias fie /
ri faciendo aut propter alias necessitates occurrentes
⁊ sic uendendo res plus q̄ sint empte non est negocia
tio absolute·sed iusta uenditio·Negociatio autez cle
ricis ut dictum est interdicta est propter lucrum terre
norum cuius esse debent contemptores·⁊ ne animum
suum nimis retrahant ab eo ad qđ specialiter depu /
tati sunt. Vñ ꝛposto·ad Thi·Nemo militans deo ī /
plicat se negotijs secularib9 ut placeat ei cui se ꝓba
uit· De restitucioe ⁊ de sacrām̃to penitēcie q̄ dcā sunt
tibi pe·sufficiāt·

¶ Extrema unctio·

Ca· ·xxi· ·15·

Dost sacramentū penitentie·doce de sacramēto
extreme ūctiōis·s·qb9 ⁊ a qb9 ⁊ quō mīstrat
Que ei9 materia ⁊ que forma? Gregori·Extre
ma vnctio est sacramentum contra reliquias peccato
rū que non sufficienter per penitentiam sunt sublate
seu per negligentiam aut ignorantiā·Est autem extre
ma unctio vltimum remediū disponens ad gloriaz ⁊
exhibet̄ per modum curatiōis·Item sacramentum ex
treme vnctionis est vnuz nō unitate idiuisibilitatis si
cut punctus sed unitate perfectionis· quia ī eo datur
gratia ad curationem vulnez spiritualium· Dat̄ hoc
sacramentum solum infirmis qui sunt in statu exeunti
um de hac vita quia hoc sacramentum ad gloriā dis /
ponit·⁊ hoc in extremo uite temporalis·⁊ quia p mo
dum curatiōis dat̄ solis ifirmis ⁊ non sanis tribuitur
Pueris etiam non datur cum usum rationis non hñt

⁊ ꝛ

eo q actualis deuotio requiritur in suscipiente. Simi
liter non debet dari illis qui nec cognitionem nec de
uotionem habent. vnde furiosis ꝛ amentibus. nisi pri
us habuerit lucida īterualla ꝛ illō cū īstātia petierit. qz
infirmis qui instanter petunt dum cognoscunt ꝛ intel
ligunt. si oppressi fuerit morte extrema necessitate pōt
dari. Hoc autem sacramentum solis sacerdotibus per
tinet ministrare. Vnde beatus Jacobus. Infirmat̄ g̃s
ex uobis inducat presbiteros ecclesie ꝛ orent super eū
ungentes eum oleo in nomine domini. ꝛc. ¶ Materia hu
ius sacramenti est oleum oliuarū siue balsami ab ep̄o
consecratum. ¶ Forma hec est. ¶ Per istam vnctionem et
suam pyssimam misericordiam indulgeat tibi domi
nus quicquid peccasti. per usum auditum ꝛ hm̄oi de
singulis sensibus. ¶ Forma sacramenti est deprecati
ua. ut pz ex uerbis. Jacobi predictis. ꝛ iō illa forma
īdicatiua. s. Ego ũgo hos oculos oleo sanctificato i no
mine patris ꝛ filij ꝛ spiritus sancti. non sunt forma hu
ius sacramenti sed solummodo illa uerba prius dicta
¶ Per istam vnctionē cum in quibusdā tamen eccles̄ys
premittunt. b ¶ Quia ut dictum est istud sacramen
tum datur per modum curatiōis spiritualis. ideo illa
membra solum ūngenda sunt. ubi radix est morbi spi
ritualis. Vt sunt quinq; sensus. oculi propter visum.
aures propter auditū. nares propt̄ odoratū. os pp
ter gustum. manus propter tactum qui ubiq; uiget et
illa unctio ab omnibus generaliter obseruatur ꝛ est de
necessitate. Verumtamē propter vim appetitiuam re
nes a quibusdam inunguntur ꝛ quādoq; pedes ꝛ pec
tus. Et quidam inungunt pedes ꝛ nō renes ꝛ ecōuerso

sed tamen non est de necessitate sacrămenti sicut vnc/
tio illa que fit a quinq; sensibus. ¶ Genitalia uero prop
ter honestatem ⁊ reuerentiam sacramenti non inungū
tur. ¶ In illis uero hominibus qui habent oculos eru /
tos vel manus abscisas uel alia membra que debent ī
ungi partes que sunt illis propinquiores debent inū
gi quia licet non habeant illa membra ⁊ ex eis peccare
non possunt exterius habent tamen illa membra i ra
dice anime ⁊ omnia que debentur eis ⁊ peccare eis in/
terius possunt circa illa que ad illa membra pertinent
quanuis exterius explere non possunt. ¶ Hoc sa /
cramentum potest iterari sepius quia caracterem non
imprimit ⁊ similiter quia ordinatur hoc sacramentum
ad curam spiritualem reliquiarum actualis peccati in
quo homo pluries cadit ⁊ infirmatur spiritualiter iō
eius medicina pluries iterari potest. ¶ Notandum q;
hoc sacramentum non solum respicit infirmitatem sed
infirmitatis statum. ¶ Ideo pro qualibet ifirmitate da
ri potest sed non in quolibet infirmitatis statu sed in
extrema necessitate solum in articulo mortis in quo ti
metur hominem mori. ¶ Petrus. ¶ Pro infirmitate di/
urna non datur ut est paralesis. lepra. ⁊ huiusmodi.
nec etiam pro quibusdam infirmitatibus non diutur
nis sicut febris continua et huiusmodi nisi periculum
mortis immineat ¶ Notandum etiam q; si quis
inuentus fuerit in infirmitate durante in eodem statu
non iterum inungi debet. ¶ Sed si curatus fuerit
ab illa et recidiuat iterum inungi potest quia non
est eadem infirmitas que prius Similiter si periculum

mortis euadat ꝙ durante adhuc infirmitate iterum p
candam infirmitatem ad simile periculum reducatur.
potest iterum inungi quia iam est alius ifirmitatis sta
tus. d ¶ Dunquid est infirmis de fide sua requirē/
duz cum petūt hoc sacramentum? G. Debet eis indica/
ri ut dicāt pater noster ad diuinam gratiam implorā
dam ꝙ symbolum ad sue fidei explanationē si loq pos
sint. et layci ita sunt rudes plures ꝙ nesciunt predicēt
sacerdotes sepe exponendo articulos fidei. P. e
¶ Quot ꝙ qui sunt articuli fidei doce. G. In symbolo
sunt contenti articuli fidei ꝙ sunt quatuordecī. Septez
circa diuinitatē ꝙ septem circa humanitatez. Duo sunt
symboli sicut diximꝰ apostolozꝝ. sicut canitur in eccle
sia ꝙ patrū. Credo in unum deum. ꝗtum ad tres perso
nas deitatis ꝙ vnam substantiam dicitur. Patrez om
nipotentem. ꝗtum ad patrem exponit propter pro/
prietates personazꝝ. In Iesum xp̄m filium eius vni
cum ꝗtum ad personam filꝰ. In spiritumsanctuz do
minum viuificantem qui ex patre filioq ꝓcedit ꝗtuz
ad personam spiritussancti dicit. Et sic ponunt qua/
tuor articuli ꝗtum ad diuinitatem. Deinde ponuntur
tres articuli qui pertinent ad opera trinitatis quoruz
ponitur vnus qui est quintus articulus qui pertinet
ad opera trinitatis propria que pertinent ad eē natu
re. Ideo dicitur creatorem celi ꝙ terre. Hic pertinet ad
opera trinitatis in esse nature. Sanctam ecclesiam ca/
tholicam. sanctorum communionem. remissionem pec
catozꝝ. Et hoc sic dicitur in symbolo patrum. Qui lo/
cutus est per ꝓphetas. Et vnam sanctā catholicā ꝙ a
postolicam ecclam. Iste sextꝰ articulꝰ ptinz ad eē gre.

ꝯ comprehendit omnia que pertinent ad sanctificati/
onem ꝯ ad sacramenta eccle. Carnis resurrectionem ꝯ
uitam eternam. ꝯ de hoc in symbolo patrum dicit. Et
expecto resurrectionem mortuorum ꝯ uitam venturi
seculi. Iste septimus articulus de operibus trinitatis
tercio loco posit9 ptinet ad eē gle. De predictis sep/
tē articulis de diuinitate ꝯ eius operib9 causa breuita
tis ad breuiorem laycorum eruditionem si placet fa/
cies quīq; ita ꝙ de trib9 personis in diuinitate vnus
solus articulus fiat ita exponēdo. Boni fideles. Debe
mus credere semper firmitem. In unum deum. ꝯ sic est
primus articulus. Et ꝙ iste uerus deus unus est in es/
sentia ꝯ trinus in personis. Et sic est secund9 articul9.
Et ꝙ idem unus deus in essentia ē creator omnium et
est tercius articulus. Itē debem9 credere ꝙ fides catho
lica vera est ꝯ ꝙ sacramenta ecclesie que hominē sanc
tificant vera sunt ꝯ etiam que in scripturis sanctis con
tinent. Et ꝙ vna est fides vnus baptisma. ꝯ sic ē quar
tus articulus. Item credere debemus ꝙ erit resurrectio
mortuoꝝ ꝯ est uita eterna quam expectamus. ꝯ sic est
quintus articulus. ¶ Articuli septem circa humanita/
tem sequunt. Qui conceptus est de spiritu sancto. Et
in symbolo patrum dicitur. Qui propter nos homi/
nes ꝯ propter nostrā salutē descendit de celis. Et īcar
natus est de spiritu sancto. Iste est prim9 articul9 cir
ca humanitatem xp̄i. quia filius dei veram carnem as
sumpsit. Natus ex Maria uirgine. Et in symbolo pa
trum dicitur. Homo factus est. ¶ Iste articulus secun/
dus est de natiuitate domini nostri Jhesu xp̄i ex vte/
ro beate Marie semper uirginis. ¶ Et hi duo articuli

immediate duci possunt in unā formā. s. q descēdit de celis ut carnē sumeret ꝛ ut ex uirgine nasceret. Passus sub pontio pylato. Et in simbolo patrum. Crucifixꝰ etiam ꝓ nobis Iste est tercius articulus. quia. s. mortem passus ꝛ sepultꝰ. Descendit ad inferos. s. anima eius diuinitate vnita corpore etiam diuinitati vnito existente super terram. Et sic est quartus articulꝰ. Tercia die resurrexit a mortuis. Et sic quintꝰ articulꝰ. Ascendit ad celos Et sic tanq̄ homo. i. in corpore ꝛ anima deitati unitus. Inde uenturus est iudicare uiuos ꝛ mortuos. Et sic septimus articulus de eius aduētu ad iudicium. Et sic sunt quatuordecim articuli qui nobis predicant̄ ꝛ ignorātibꝰ docendi sunt ꝛ exponendi.

¶ Hec Petre de sacramento extreme vnctionis sufficiant.

¶ De sacramēto matrimonij sequit̄ in quo concludit̄ de sacramētis.

Ca. ·xxii· ·P

Matrimoniū seu matrimonij sacrām̄tū est ꝓ qđ carnalis ꝓpagatio ꝙseruat̄. P. a ¶ Quid sit ꝛ an sit sacrām̄tū. scire opto. G. Matrimonium est ut dicit magister sententiarum. Viri ꝛ mulieris coniunctio maritalis inter ligitimas personas indiui duā uite ꝙsuetudinē retinēs. b ¶ Est āt sacrām̄tum matrimoniū. ꝛ i eo ꝙfert̄ gr̄a ad opa matrimonij ꝝm q̄ i fide xp̄i ꝙtrahit̄. P. Quō potest ꝙferri gr̄a i matrimonio i quo actꝰ carnal̄ ꝙsistit i quo ugꝫ ocupiscētia ꝛ pcm̄? G. utiā dixi supꝰ. in matrimonio ꝙfert̄ gr̄a

Et in hoc attendas. ¶ Scias tibi tria bona eē in matrimonio que excusant actum ei⁹ ut non sit pctm̄. Fides. ꝑles ꝙ sacramentū. Fides ꝺseruat̄ ī matrimonio reddēdo debitū ꝛ exigēdo ꝛta ꝙ accedit quis ad suam ꝙ nō ad alienā. Proles est bonū matrimonij rōe finis ut inde ꝑles educat̄ ad cultū diuinū. Sacramentū est tertiū bonū q̄rtū ad insepabilitatē q̄ signū ē coniunctiōis xp̄i ꝙ ecc̄le. ꝙ ista bona actū matrimonij excusant ne sit uiciosum ꝛ magis uirtuosum ꝙ meritoriū. ℔. Dunquid carnalis copula est de essentia matrimonij ita ꝙ sine ipa matrimoniū eē non possit? ℟. Q̄z tuꝛ ad eēntiā matrimonij secūdū ꝙ matrimoniū ē sacramētum carnalis copula nō ē de eēntia matrimonij q̄ aliter non fuisset uer̄ matrimoniū inter beatā Mariaꝛ ꝙ Joseph qđ fl̄m ē q̄ fuit uer̄ matrimoniū q̄tuꝛ ad eē secundariū. s. eē opletuꝛ qđ ꝑ opa declaratur carnalis copula ē de eēntia matrimonij ꝙ sic ut dcm̄ est ognoscere suam est meritoriū ꝙ nō pctm̄. Sꝛ ē meritoriū q̄n cōiuges sunt ī in actu merēdi. s. in charitate ꝙ īcentio. s. recta fuerit in actu. s. ad reddendū debitum ꝙ ad ꝑlis generatiōeꝛ. ¶ De efficiētib⁹ matrimoniū. Ca. ·xxxiii· ·℔·

QVia spōsalia p̄cedūt matrimoniū. ꝛō primo de spōsalib⁹ doce postea de matrimonio ꝙ ex quibus efficiant̄? ℟. Tā spōsalia q̄ matrimoniū efficiunt̄ ꝑ uerba de p̄nti ꝙ de futuro cū ꝺsensu animoꝝ sꝛ dr̄ter qꝛ spōsalia fiūt ꝑ uerba de futuro ut dicēdo accipiā te ī meā ꝙ matrimoniū fit ꝑ uerba de p̄nti ut dn̄do accipio te ī meā ꝙ hoc itelligas sane cū ꝺsensu animoꝝ utrorūq̄ ꝺiugū qꝛ lꝛ v̄ba ꝑlata fuerit

ꝑdcã·ꝫ oſenſꝰ animoꝝ defuerit ex parte utriuſqꝫ per/
ſone·ꝑ ex ꝑte unꝰ ſpõſalia ſeu matrimoniũ nõ valent
¶ Quotmodis fiunt ſpõſalia?¶ e ¶ Quatuormo
dis·¶ prĩo mõ ꝓmiſſiõe·ut dicẽdo·Accipiã te·Secun
do datꝫ arris ſpõſaliciꝭ ſicut pecunia ꝑ aliquo alio·
Tercio anuli ſubarratiõe·Quarto iuramẽto ĩterueniẽ/
te ꝑ fide·¶ f ¶ Nũqd ſpõſalia ſub oditiõe fieri pñt
¶ Ñqꝫ ſic·qñqꝫ nõ·Aliqñ ei honeſta ẽ oditio· Aliqñ
inhoneſta·Si honeſta ſit·ut cum ðr· Accipiã te ſi pr̃i
meo placuerit·ꝑ ſi dederis centũ aureos ꝓ dote· tunc
ſtãte oditiõe ſtat ꝓmiſſio nec tenẽt ſpõſalia·Aut illa
oditio ĩhoneſta nõ ẽ otra bona matrimonꝫ ꝫ naturã
eiꝰ·ut dicẽdo·Accipiã te ĩmeã ſi furtis meis oſenſeris
uel hominẽ interfeceris·ſꝫ tenẽt ſpõſalia ꝫ oditio abꝫ
ciẽ·ꝫ qꝛ ex ꝓmiſſiõe ſpõſaliũ obligat qs alteri mor
taꝑ peccat q nõ ſoluit ꝓmiſſuꝫ niſi ĩ caſibꝰ exceptis
a iure ꝓpter qõ ſpõſalia ſub oditiõe fieri ĩtelligũt·ſ·
ſm oſenſuꝫ ꝫ ordinẽ eccle·¶ g ¶ Quot ſunt caſꝰ q
dirimũt ꝫ diſſoluũt ſpõſalia?¶ Dcto·¶ primꝰ qñ alt
religiõeꝫ ĩgredit Secũdꝰ qñ alter eoꝝ otrahit cũ alia
ꝑ ṽba de pñti ꝫ ĩ his duobꝰ caſibꝰ ſpõſalia ſoluũtur
ipo iure Terciꝰ qñ alter eoꝝ ſe trãſſert ad regionẽ lon
gĩquã ꝫ diu expectatꝰ ſeu r̃ꝙſitꝰ nõ reuertit ſtati ꝑ ſta
tuto tpe ad matrimoniũ otrahẽdũ·Quartꝰ qñ alter o
trahentiũ incurrit infirmitatem grauem·que ipſum de
bilitat ut epilentia vel paraleſis aut deformitas aut
abſciſio naſi vel alicuius membri neceſſarꝫ vel dum i/
currit infirmitatem que eſt contra bonum prolis vt eſt
lepra que ſolet inficere prolem· ¶ Quintꝰ quando
alter fornicatur·Sextus quando ſuperuenit affinitas

ſcz quãdo ſponſus prius cognouit cogſanguineam ſpõſe ⁊ ecõtra. ſ. qñ ſpõſa ognita ẽ a oſanguineo ſpõ ſi. ſiliter qñ repit iter eos ognatio ſpiritual. Septimo qñ ſe ab inuicẽ abſoluũt ab obligatiõe ſpõſaliũ. Octa uus qñ otrahẽtes ſpõſalia ſunt mĩoris etatis ꝫ ſit tẽ pus determinatũ a iure l' alter eoz. Jn his tñ octo ca ſibo ſm iudiciũ eccle. ſ. epi l' officialis ſeu archidy acõi ſpõſalia ſunt ſoluẽda. ℔. Quale tẽpus requiritur ad ſponſalia otrahẽda. ℭ. h ¶ Tempo ſeptẽnij requi/ ritur tam ĩ uiro ꝫ in muliere nec añ tẽpus illõ tenent ſponſalia eoz ſi p ſe l' p parentes eoz facta fuerĩt nec aliqua affinitas ex illis cãtur niſi dum ad illõ tempo puenientes ea ratificauerũt quia tunc ualerẽt. vñ poſt ꝫ uir l' mulier primum ſeptenniũ attigerit põt ſe per uerba de futuro obligare. non tñ matrimonium cõtra bere ſed mulier duodecimo anno põt matrimonio co pulari. ⁊ ad matrimonium poteſt ſe obligare. quia eo tempore eſt apta generationi. Vir autem in decimo / quarto anno. tamen quandoq̃ preuenitur tempus ſm corporis eoz potentiam ⁊ habitudinem ⁊ uſus ratio nis acceleratione. ℔. i ¶ Hunquid carnalis copu la ſubſecuta poſt ſponſalia de facto facit matrimoni um. ℭ. Si copula fuerit affectu matrimoniali ita ꝙ q libet credat copulari cum ſuo. talis copula carnal' ſub ſequẽs ſponſalia facit matrimonium quia p illam co pulam exprimit conſenſo de preſenti qui vez facit ma trimonium. ¶ Si vero copulãtur carnaliter ſolo af/ fectu fornicario illa copula carnalis poſt ſponſalia non facit matrimonium. Sicut cum qnis dat fidẽ mu lieri eã ducẽdi in uxorem ſolum ea itentione ut eã cog

noscat ex tali copula cum ɔsensꝰ defuerit nullū ē ma/
trimoniū. ℣n foro cī exteriori ubi eccℓa iudicat de al/
legatis ꝛ matrimoniū ibi eē iudicatᵗ. ꝛ si cū altera con/
traxerit cogetᵗ cū prima redire quā sic cognouerat. ℣n
foro cī ɔsciētie ɔsulēdū ē illi ꝙ cū secūda ī maneat qz
ei⁹ uxor ē ꝓpria ꝛ nō ꝓma ꝛ ꝙ potiꝰ sustineat ōnez
excōicatiōez q̄ ad ꝓmā redeat ꝛ secūdā dimittat ꝛ sic
breuiter scias ꝙ carnalᵉ copula pꝰ spōsalia de futuro
si ɔsensꝰ defuerit nullū facit matrimoniū. ꝛ hec de spō
salibꝰ dicta sufficiāt.

¶ De forma matrimonij cū alijs addictis ad idē.

Ca. ·xxiiii· ·℔·

D Ice ergo quot ad matrimoniū requirunt. ℭ.
a ¶ Duo consensꝰ ꝛ uerba exp̄mētia ɔsen/
sum. ℔. Que sunt uerba? ℭ. Accipio te ī meā. ℔
Sufficit ne ɔsensꝰ unꝰ? ℭ. Nō. qz matrimoniū claudi
care nō pōt ꝫ mutuꝰ ɔsensꝰ requiritᵗ utrorūq̄. Dñ re
moto ɔsensu unꝰ nubentiū nō ē matrimoniū licet al/
ter ɔsentiat etiā si uerba de p̄nti ab utroq̄ ꝓferātᵗ. ℔
Si ille qui ɔsentit aliā ducat uxorē b ¶ Ñquid pōt
primā dimittere ꝛ secundā habere? ℭ. ℣n foro ɔsciē/
tie nō pōt cū p̄ria manere cū nō sit ei⁹ uxor. nec etiam
cū secunda cū qua ɔsensum habuit. Verūtamē in foro
exteriori in quo eccℓa de apparentibus iudicat cogitᵉ
ad primā redire ꝛ secundā reliquere. nec eccℓa ī hoc iu
dicādo decipitᵉ licet decipiatᵉ in facto. ℣lle cī potius
dēt omnē excōicationem sustinere uel ad partes extre/
mas fugere ꝛ secū secundā ducere cū qua ɔsensum ha/
buit q̄ ad primā redire cū qua ɔsensum nō habuit. ℔

c ¶ Quia dixisti ꝙ uerba de p̄nti exprimentia ɔsen

sum interiorem sunt de essentia matrimonij·videt' er/
go q̄ muti contrahere non possunt·nec illi qui seinui
cem non intendunt seu intelligunt? G. In talibus qui
se inuicem intelligere non possunt propter ydeomatū
diuersitatem uel qui loqui non possunt· signa p uer
bis reputāt' & ī eis signa ꝺsensuz exprimētia sufficiunt
p. d ¶ Hunquid per uerba nunciorum uel aliorū
q̄ nubentium uel per procuratores potest effici matri
monium? G. Si puella pre uerecundia taceat & paren/
tes pro ea loquantur·ipsa eorum uerbis non contra /
dicente uidetur eis consentire·& reputantur uerba pa /
rentum pro uerbis puelle·& efficitur matrimonium·
Similiter si aliqui potestatem sui consensus ī aliquos
procuratores posuerunt & consensus inter procurato
res firmetur uel nuncios·non contradicentibus illis
pro quibus mittuntur anteq̄ consensus procuratorū
uel nunciorum illorum consensus firmetur·uerū ē ma /
trimonium Si uero probabiliter sciretur ipsos nuben
tes uel eorum alterum non concenciſſe priusq̄ procu
ratores uel huiusmodi nuncios constaret firmasse cō/
sensum·tunc nullum esset matrimonium·Preire etenim
necesse fuit consensum mittentis quem missus firmat·
Non enim firmare posset si adhuc non esset·p. e
¶ Hunquid furiosi & amentes possunt contrahere ma /
trimonium? G. Circa huiusmodi scias Si furia sequit'
matrimonium nullo modo dirumit matrimonium iaz
contractum Si uero precedit furia matrimonium auc
furiosus habeat lucida interualla & tunc licet nō sit tu
tum q̄ contrahat matrimonium eo q̄ nescit educare

prolem· tamen si contrabat uerum est matrimonium·
Si uero nō habeat lucida īterualla·ꝫ sp in furia pma
neat cum usum rationis non habeat· ꝛ per consequēs
nec consensum·non est matrimonium·ꝫ. ¶ Dum
quid consensus condicionatus facit matrimoniuꝫ? ⁊
Quandoqꝫ sic' quādoqꝫ non· Si conditio est per ver
ba de preterito·ut dicendo·contrabo tecum si marit9
tuus est mortuus· tunc stante condicione tenet matri
monium ꝛ non stante non tenet matrimonium· Si cō
ditio ē de presenti ut contrabo tecum si sis uirgo· tūc
etiam stante conditione tenet matrimonium ꝛ non stā
te non tenet· Si uero sit conditio de futuro· si conditi
o illa sit contra bona matrimonij·non tenet matrimo
mium·ut dicendo· Accipio te si uenena sterilitatis pro
cures uel accipio te quia nunqꝫ reddam tibi debitum·
ꝛ huiusmodi· Si uero conditio sit de futuro pro alio
fine inhonesto qui non est contra bona matrimonij·ut
contrabo tecum si furtis meis consenseris·ꝛc̄· talis cō
sensus non impedit matrimonium cum talis conditio
pro non adiecta habeatur Si autem fuerit conditio
de futuro ꝛ necessaria· Vt si dicatur contrabo tecuꝫ si
sol oriatur cras·tenet matrimoniuꝫ quia talia adhuc
q̄uis futura·tamen necessaria sunt ꝛ uera in causis su
is· Si uero conditio sit impossibilis tunc pro non ad
iecta habetur ꝛ tenet matrimonium si uero fuerit con
tingens·ut dicendo contrabo tecuꝫ si dederis mihi cē
tum libras Vel si patri tuo placuerit·tunc stante con
dicione stat promissio·ꝛ non stante non stat·

¶ De effectu matrimonij·

Licet carnalis copula non sit de essentia matrimonij absolute·sed solus consensus per verba de presenti expressus· Verumtamen sequitur ad ipsum implicite sicut effectus ad causam·⁊ usus rei ad usum·⁊ de ocum talis carnalis copula qui actus coniugalis dicitur·consistat in actione debiti ⁊ redditione·de ipso mihi dicas·scz· g ¶ Verum alter coniugum tenetur alteri reddere debitum ⁊ sic utrum semp· ℈. De ratione precepti alter coniugum tenetur alteri reddere debitum· quia ut dicit ℟postol⁹ i·corin·vii· Vir uxori debitum reddat·similiter ⁊ uxor uiro·¶ Mulier potestatem sui corporis non habet sed uir·⁊ vir potestatem sui corporis non habet sed mulier ideo in obligatione reddendi debitū sunt equales·⁊ uir ⁊ mulier ⁊ tenetur alter alteri reddere debitum· b ¶ Circa hoc quod queris vtrum semper tenetur reddere·nota ꝙ licet reddere debitum sit de ratione precepti tñ excomunicatas persone prius debet obseruari ⁊ si uidetur periculum imminere ex huiusmodi redditione non tenetur reddere·vnde si uir redditur impotens ex causa que ex matrimonio consequitur· sicut ex frequentiori concubitu mulier non habet ius ulterius petendi debitum ⁊ in petendo ulterius mulier se magis meretricē q̄ comugem pretendit· Si uero redditur impotēs ex alia cā ⁊ illa cā licita est ⁊ naturalis sicut ꝓpter infirmitatē casualē l' propter nimium laborem in acquirendo victum eius ⁊ sue prolis sic non tenetur reddere debitum nec mulier potest exigere· Si uero ipotens fiat ex causa illicita sicut bastiludia sectando ⁊ huiusmodi· peccat uir ⁊ peccatum mulieris si in peccatum labitur

aliquo modo ipsi uiro imputatur. Vnde debet uir q̄ cum potest operam ponere ut uxor contineat. ꝛ caue/re ne propter causam illicitam ad reddendum debitū uxori etiam non petenti. cum propter uerecundiaꝫ pe tere non sit ausa? G. Immo debet quia per huiusmodi redditionem prestatur remedium contra uxoris con/ cupiscentiam. Verumtamen petitio uxoris licet aper ta non fuerit nec uerbo. fiat tamen propter uerecundi am in signis ꝛ nutibus plerumq; iudicatur ꝛ hec peti tio dicitur petitio interpretatiua. Vnde quando uir hoc percipit. tunc reddat. ut eius incontinentie obuiet ꝫ. i ¶ Dunquid uiro leproso mulier tenetur red/ dere debitum si petat? G. Tenetur. sed non tenetur cuꝫ eo habitare quia non cito ex concubitu carnali mulier inficitur reddendo debitum uiro leproso. sicut posset infici ex frequentiori cohabitatione cum eo. ꝛ licet ex tali concubitu generetur quandoq; proles infirma me lius est tamen proli sic esse q̄ penitus non esse. ꝫ ... ¶ Dunquid licet a muliere menstruosa petere debituꝫ ꝛ similiter illi reddere? G. Circa menstruū mulieris dis tingue quia menstruum illud contigit ei naturaliter uel non naturaliter. Si naturaliter quando sana est ꝛ tem poribus determinatis in tali menstrui fluxu prohibi tum est ne uir accedat ad mulierem menstruatam quia in tali fluxu mulier posset de facili concipere prolem que de facili corrumpitur. ¶ Ideo tali tempore pro/ hibitum est ab ea debitum petere aut ei reddere.

¶ Nota circa fluxum naturalem menstrui huius. qui a si uir hoc scierit ꝛ petierit ab uxore debitum uxor debet eum auertere precibus ꝛ monitis ut desistat non

tamen debet ita auertere efficaciter q̄ possit uiro eē oc
casio incidendi in alias corruptiones culpabiles·ꝛ p̄/
cipue si uir sit pronus ad illas ꝛ incontinēs fuerit. qz
tunc illa posset reddere· Si uero vir ignoret fluxū mē/
strui naturalis uxoris sue ꝛ debitum petat·mulier de/
bet aliquam occasionem sine mendacio pretendere uꝝ
infirmitatem allegare ne debitum reddat nisi ut pr̄
viri periculum timeatur quia tunc reddere posset cum
dolore ꝛ inuoluntarie infirmitatem uero huiusmodi·
suam nullomodo debet uiro suo indicare ne de ipsa
uir abbominationem concipiat nisi de prudencia vi/
ri uxor probabiliter presumat· Si uero fluxꝰ mēstrui
innaturalis fuerit scz si immoderate quasi continue si/
cut fit propter infirmitatem potest uir debitum ꝛ pe/
tere ꝛ reddere nec prohibitum est·quia oporteret ho/
minem perpetuo continere.etiam quia in tali statu et
huiusmodi continuo fluxu mulier concipere non pōt·
¶. l ¶ Vtrum a muliere pregnante debet uel pōt
uir debitum petere? ℣. Si debitum possit reddi sine
periculo aborsus potest uir petere ꝛ reddere quia vs̄
matrimonij licitus non solum est in officium sed etiaz
remedium contra incontinencie casum· Si uero sine pe
riculo aborsus reddi non possit·vel timeatur de peri
culo fetus non debet debitū exigi nec reddi quia prin
cipalis ē īstitutio matrimonij ī officiositate·scz ꝓpter
prolis educationē ꝛ oseruatiōez q̄ in remediū ꝛ sic ī/
telligitur illud Hieronimi· ¶ Postq̄ uenter uxoris intu
muerit nō perdant filios·¶. m ¶ Nunquid licet tē
poribus sacris exigere ꝛ petere debitū? ℣. Vir ꝛ uxor

que petit aut reddit debitum ductus aliqua infirmi/
tate non in contemptum ecclesie uel temporis irreuere
tia ut dicit Augustinus non mortaliter peccat Cuius
ratio est quia ecclesia non potest iuri naturali ⁊ diui/
no preiudicium facere. nec intendit filys suis laqueum
damnatiõis ponere ⁊ cum huiusmodi redditio sit de
iure naturali ⁊ diuino. quia uir potestatem sui corpo/
ris non habet sed mulier ⁊ econuerso. ¶ Ideo quocũq;
tempore quacunq; hora tenentur coniuges inuicem de
bitum reddere. nec ecclesia prohibet petitionem hu/
iusmodi sed potius dissuadet ut mens coniugũ a car
nalibus abstracta facilius ad celestia referat⁹ ⁊ ad spi
ritualia tendat. sed cum alter coniugum in huiusmodi
ieiuniorum uel solennitatum tempore causa delectati
onis carnis sue debitum petit grauiter peccat ¶ No/
ta etiam q̄ huiusmodi debitum petere uel reddere nõ
licet in loco patenti. quia in talibus actib9 honestas
exigitur. ℣. Sicut ex predictis sentio. matrimonium
ex consensu per uerba de presenti expresse perficit⁹ co/
puletur autem per carnalem copulam subsequentem
n¶ Quid igit⁹ oẽs etatis legittime possint inuicẽ
matrimonium contrahere. cum habeant consensum p/
fectũ ad carnalem copulam sint apti ⁊ ydonei iudicẽ
tur? ℟. Non omnis uir cuilibet mulieri potest contra/
here matrimonium eo q̄ matrimonium non solum est
ex causis diuinis. sed etiam ex causis humanis consti/
tuitur. que possunt multipliciter impediri. Ideo mlta
sunt que matrimonium impediunt. non solum contra
hendum sed etiam contractum dirimunt. ⁊ ꝓpter hoc
prohibitum est ut non fiant matrimonia clamdestina

ꝝ sine consensu ecclesie ꝝ sine solennitate·ut persone cō/
trahentes legitime comprobent·ꝑ· o ¶ Doce quo/
modo fiat matrimonium clamdestinum· Et post que
sint impedimenta matrimonium impediētia·G· Ma
trimonium clamdestinum tripliciter habet fieri. Prio
quando non adhibentur testes qui adhiberi solēt ad
celebrationem matrimonij·ne alter contrahentium de/
neget iam contractum ꝝ ne penitendo de matrimonio
iam contracto uelit aliud matrimonium contrahere·ꝝ
sub specie matrimonij fornicetur· Secundo modo·qñ
non adhibet solennitas quam solet ecclesia in matri/
monijs adhibere ꝝ est benedictio ꝝ huiusmodi· Terci
o quando non ponuntur prius tres bāni·ut eccl'a po
nere consueuit ad probandum si persone sint legitime
¶ Nota licet ista matrimonia clamdestina sint ꝓhi/
bita·facta tamen uera sunt·quia ibi ꝟsensus legitimꝰ
qui est de essentia matrimonij comprobatur· Alia non
erant de essentia matrimonij licet fuerint de honestate

¶ De matrimonij impedimentis·

Ca· ·xvi ·ꝑ·

DE ipedimentis matrimonij doce·Gre. a
Quedā ipedimēta sunt que ipediūt matrimo
nū ctrahēdū·sz non dirimunt iā ctractum·
Duo sunt que impediunt ꝝ nō dirimunt iā ctractum
prohibitio ecclesie·ꝝ tempus feriarum· Versꝰ· Ecclesie
uetitum·nec nō tempꝰ feriaꝝ· Impediūt fieri ꝓmittūt
facta teneri· Hi duo casꝰ solum ipediūt ctrahēdum·
ꝓ tāto· qz sunt ctra ꝓhibitiōez eccl'e·quoꝝ ꝑmꝰ est
qñ timet de aliquo impedimēto inter aliquas psonas

probibetur ne contrahant donec constiterit de impe/
dimento·⁊ si contraxerint debent separari donec de i/
pedimento illo habeatur certitudo·⁊ post impedimē
to non inuento debet eis iniungi penitentia eo ꝙ con/
tra prohibitionem ecclesie contraxerint ⁊ post per li/
centiam ecclesie ad coniugium reuertatur· ¶ Circa tem
pus feriarum notandum in hoc uersu·Aspiciens uete
rem·circūde·quis benedicta· Per quis intelligitur fe/
ria secunda ante ascentionem domini·cetera nosti· Di
es trinitatis ponitur exclusiue·quia in eo die bene ce/
lebrantur nuptie·quod patet per decretalem de ferijs
capellanus·De octauis pasche ⁊ epyphanie tene ꝑm
consuetudinem prouincie·s·Utrum in ipsis diebus ce
lebrantur uel non·ꝓ· b ¶ De impedimentis que i
pediunt contrahendum ⁊ dirimunt contractum doce
O·Sub uersu·Duodecim impedimenta sunt huiusmo
di Error·Conditio·Votum·Cognatio·Crimen·Cultꝰ
disparitas·Vis ordo·Ligamen·Honestas·Si sis af
finis si forte coire nequibis·Hec socianda uetant con
nubia facta retractant·De singulis doceo· ¶ Error ē
duplex·s·error persone ⁊ error seruilis conditionis·et
est ratio quia talis error impedit matrimonium ⁊ diri
mit iam contractum· quia quod impedit causam ⁊ di
rimit·impedit ⁊ dirimit effectum illius cause· Mutuꝰ
autem consensus est causa matrimonij·mutuus autem
consensus presupponit cognitionem·⁊ quia error per/
sone cum qua contrahitur tollit ⁊ impedit cognitionē
illius persone·Ideo impedit ⁊ tollit consensum cuz ea
⁊ per consequens matrimonium·Sicut cum quis vult
contrahere cum Johanna·⁊ Maria sibi offertur nul/

lum est matrimonium. ¶ Ad cuius euidentiam notan
dum est q̄ matrimonium includit duo. scz personas c
trahentes. ꝛ quantum ad hoc error persone impedit
matrimoniū ut dictū ē. Aliud qđ ipedit matrimoniū
ē mutua ptās adiuicē. qz uir non habet ptātē corpo
ris sui sz mulier ꝛ ecōuerso. Hāc āt ptātē tollit seruit9
quia seruus non habet potestatem sui corporis. sz do
minus eius. ¶ Ideo seruus nō potest sui corporis po
testatatem alteri dare sine licentia domini sui. Et hoc
intellige scilicet quando liber ignorat conditionez ser
uilem esse in eo cum quo contraxit. quia si sciret ante
q̄ contraheret. iam non esset error. ꝛ tunc matrimoniū
non impediret nec dirimeret. Error nobilitatis uł dig
nitatis non impedit quantum in se est. ut si mulier cō
trahat cum uiro quem nesciebat nobilem esse. non im
pedit. dum tamen talis error non redundet in personā
quia tunc impediret. ¶ In personam dico. absolute. Si
cut cum quis intendit contrahere cum filia regis direc
te quecunq̄ sit illa. si ei offeratur alia impedit ꝛ diri
mit matrimonium contractum. misi de nouo consenti
at in illam oblatam. postq̄ ille error ad illum perue
nit. Similiter error qui ē personarū illegitimarum ad
contrahendum ut cum consanguineo. ut cum ordina
to ut cum professo in religione siue mulier hoc sciat si
ue ignoret. si contrahat non est uerum matrimonium.
Hec de impedimento erroꝛ sufficiāt.

¶ Item de eodem. Ca. ·xxvii· a

QOnditionis impedimentuz ꝛ impedit. ꝛ di
rimit. Ratio huius est scilicet quia odicio
seruitutis facit ipotētē ad rōdēdū debitum

quia seruus non potest libere reddere debitum cuz sit in potestate domini sui. Et hoc semper ītelligitur quā do ignoratur conditio illius seruitutis a contrahente cum eo seruo. quia si ante sciret non impediret. ℣. b

¶ Seruus nunquid potest contrahere absq; consensu domini sui? ℟. Potest. quia cuz seruitus sit de iure positiuo non potest preiudicare iuri naturali uel diuino Matrimonium autem est de iure naturali uel diuino. Ideo. ꝛc. Sicut non impedit seruitus alios actus naturales. ut comedere bibere ꝛ huiusmodi. ita non impedit quin possit liberos procreare. Verum tamen si seruus contrahit domino ignorante. tunc debet seruus domino obedire ꝛ eius seruitium adimplere potiꝰ q̄ uxori debitum reddere. nisi forte de periculo uxoris constaret. quia debet succurrere. Si uero seruus domino sciente ꝛ non reclamante contraxerit. tunc potius debet uxori reddere debitum q̄ domino obedire. ℣

c ¶ Vir nunquid potest se seruum facere inuita uxore? ℟. Sic. quia licet uir ꝛ mulier ī actu matrimonij ad paria iudicentur. scz in actu carnalis copule. in omnibus tamen alijs uir est dominus ꝛ caput mulieris. ꝛ ē sui iuris. ꝛ i nolente uxore pōt se dare in seruitutem alterius. nec propter hoc matrimonium dissoluitur quo ad uinculum. nec quo ad thorum. quia licet unum domino precipiente eadem hora qua mulier petit debitum potius q̄ domino obedire. Et licet uir se seruum posset facere inuita uxore. uxor tñ de se seruā nō pōt facere. qz mulier non est caput uiri. sed uir mulieris. d

¶ Si seruus liberos generet cuius ꝺditionis erūt. prīs.

an matris? ¶ Secundum ius nature ⁊ leges partus se
quitur uentrem quantum ad seruitutem ⁊ libertatem.
Et ideo licet seruus generet filium ex libera matre. Fili
us non erit seruus sed liber ⁊ In quibusdam tamen ter/
ris que non reguntur iure ciuili sed solum ex consuetu
dinibus ut puer sequitur deteriorem conditionem ita
q̄ si pater fuerit seruus sic ⁊ puer erit seruus. Et si ma/
ter fuerit ancilla ⁊ pater liber puer erit seruus. Si uter/
q̄ tam pater q̄ mater sint seruilis conditionis ⁊ perti
neant ad diuersos dominos tunc domini diuidēt pu
eros scilicet unus puer alterius dominorum recom/
pensabit alteri domino pro precio ⁊ accipiet prolem
natam in suum seruitium. Hec consuetudo non ē oso/
na rōni nec iuri q̄ communiter par⁹ dēt sequi oditi/
onem matris

Ca. ¶ De impedimēto uoti
·xxviii· a

Circa hmōi primo nota. Votum est q̄dam p̄
missio deo facta de aliquo actu uirtutis. ⁊ tez
uotū duplex ē tacitū ⁊ expressum Tacicitū fit
ex sola cogitatiōe cordis. Et diffinit̄ ita Votū est cō
ceptio melioris propositi animi deliberatiōe firmata
Votum autē expressum fit uerbis ℞ signis ⁊ diffinitur
ita Votum est testificatio q̄dam p̄missionis spōta/
nee q̄ deo ⁊ his que dei sunt offerri debz. Utrumq̄ tū
uotum tam tacitum q̄ expressum secundū ius canoni
cum sic diffinitur Votum est alicuis boni cum animi
deliberatione deo facta promissio. Cum deliberatiōe
dicit̄ q̄z tria requirunt̄ ad uotuz Deliberatio uolūta
tis q̄z qui uouet pri⁹ dēt deliberare īmēte utr̄z sit illō

quod vult uouere expediens ei ꝙ possit perseuerare ꝙ huiusmodi. Secundo requiritur ꝙ propositum voluntatis sit firmum. Tercio requiritur promissio i qua rō uoti perficitur. Superadduntur autem his tribus alia duo ad confirmationem uoti. scz pronunciatio oris ꝙ testimonium aliorum ꝙ sic duplex dicitur uotum. s. simplex ꝙ solenne. Est autem votum simplex quod fit mēte deo uel nuda promissione sine solennitate speciali. Votum uero solenne fit quādo homo actualiter deo se dedicat. s. per sacri ordinis susceptionem uel per professionem uel per susceptionem regule debite tacite uel expresse facte debito modo in manu abbatis uł abbatisse uel alicuius superioris cui debet fieri promissio ꝓ professio. uel per susceptionem sacri habitus qui tantum datur professis. ℣. b ¶ De quibus habet fieri uotum? Ñūquid de malo sicut de bono? ℟. Simplex uotum est alicuius boni. de malo non. ut fornicandi ꝓ occidendi ꝙ huiusmodi. sed in talibus malis decretuz mandatum est ꝙ agenda est penitencia de turpi uoto facto. Unde dicit Ysidorus ¶ In malis promissis rescī de fidē ꝙ in turpi uoto muta decretum. Nec uotuz habet fieri de impossibilibus ut si quis uoueat se nō moriturum. Similiter uotum est de re indifferenti. inquātum scz non est materia uirtutis ut leuare festucam uel huiusmodi. Similiter uotum non habet fieri de bono communi quod est omnibus necessarium. ad quod ōnes tenentur. sicut uotum baptismale. qz licet sit uotū commune nō tn speciale de quo hic loquit. sz solū uotum bz fieri de bono supererogationis. ut est ieiunium

elemosina·peregrinatio·abstinentia ꝛ huiusmo. ꝯ c
¶ Dunquid homo semper tenet adimplere quod uo
uit? G. Sic·nisi et occurrat impedimentum propter qđ
non possit ĩplere·Si qs uouet cũ deliberatiõe ꝛ dũ uo
uet pôt adĩplere differt ꝛ icez ipotens efficitur adĩple
re· non sine crimine est·Faciat tamen quod in se est sz
ut hoc impleat si possit·Si nõ potest utpote tales uo
lunt tunc illum recipere in illa religione cui se uouerat
intret aliam· quia ad hoc ꝙ uouerat se intrare illaz re
ligionem supponebatur consensus recipientiuz· Si ꝑ
pria culpa factus ẽ ipotẽs adĩplere·ofiteat de culpa
ꝛ faciat penitentiam Sicut cum mulier que uouit uir
ginitatem·licet postea corrumpatur non solum seruet
perpetuam continentiam. sed de peccato quod com
misit debet agere penitentiam secundum arbitriuz ab
soluentis. d ¶ Vouere non possunt illi qui sunt in
potestate alterius nec per uotum se obligare in his in
quibus alijs obligantur ꝛ subjciuntur·sed in his ĩ q
bus non subjciuntur possunt obligare per votum·vt
homo uel mulier ad annos ubertatis ueniens sue con
dicionis est·nec est sub potestate parentum quantum
ad ea que pertinent ad personam suam·¶ Vnde po
test ꝛ religionem intrare ꝛ matrimonium otrahere abs
q; consensu parentum suorum·sed quantum ad conser
uationem domesticam cum non sit in potestate sua sz
magis parentum·non potest vouere quod sit ratum ꝛ
firmum sine consensu parentum· ¶ Similiter seruus q
est in potestate domini quantum ad operationes p
sonales non potest religionem vouere vel aliquod a
liud uotum facere per quod ab obsequio domini sui

subtrahatur. Similiter nec religiosus potest uouere sine licentia superioris sui. nec uxor absq; consensu viri sui. nec puella absq; consensu patris sui. Et licet tales qui uouere non possunt non peccent in uouendo si ad implere non possunt. quia in uoto eorum intelligitur debita conditio. scilicet si superioribus suis placeat. Vir etiam sine assensu uxoris continentiaz uouere nō potest. nec uxor sine assensu viri cum uir potestatez sui corporis non habeat sed mulier ꝛ econuerso. ¶ Potest tamen uir sine assensu uxoris uouere crucemq; assume re ꝛ militare pro domino xp̄o sicut aliquis pro domino a quo feudum tenet ꝛ ratio est. quia ob hoc mulier non fraudatur a debito sibi reddendo cum possit cuz uiro illuc ire uel quia uxor debet ad tempus uelle continere pro communi utilitate ecclesie. Non sic mulier sine assensu uiri quia non est caput sed uir. ¶ Item q2 periculosius discurreret per terras mulier q̄ vir. ℣. e Ad quem pertinet uotorum dispensatio? ℟. Principaliter ad summum pontificem. quia plenarie gerit vicem xp̄i. Alijs uero prelatis inferioribus committitur dispensatio in uotis communiter factis ꝛ indigentib9 frequenti dispensatione ut in peregrinationibus. iciunijs. ꝛ huiusmodi continentia tamen ꝛ terre sancte uotum summo pontifici reseruantur. ℣. ¶ Quomō ꝛ quod uotum impediat ꝛ dirimat matrimoniū? ℟. Votum simplex impedit matrimonium contrahendū nō tamen dirimit iam contractum quia in eo est sola promissio nuda. peccat tamen non implendo uotum illō sed postq̄ cum alia dedit potestatem sui corporis p matrimonium contractum tenet illud nec dirimitur.

Nota tamen q̄ ille qui post uotū simplex contrahit matrimonium per uerba de presenti·non potest uxorē suam cognoscere nec consummare matrimoniū per carnalem copulam absq̄ peccato mortali· Et ratio est·q̄z sibi adhuc restat facultas adimplendi votum continētie per religionis ingressum anteq̄ matrimonium consumetur· Sed postq̄ est matrimonium consummatum· per carnalem copulam tenetur postea reddere debitū uxori petenti siue petat per uerba siue interpretatiue· siue per signa·petere tamen debitum non potest absq̄ peccato·q̄ in eius potestate est debitum reddere q̄ nō ex uinculo matrimonij obligatur ad petendum· sz ob ligatur ad redditionem· q̄ sic patet q̄ simplex uotum licet impediat contrahendum non tamen dirimit iaz contractum· ¶ Nota etiam mortuo altero coniugum. ille qui continentiam uouerat uoto simplici ante ma/ trimonium·debet perpetuo cōtinere· nec amplius cum alio matrimonialiter copulari g ¶ Votum solenne non solum īpedit contrahendum sed etiam dirimit iā contractum quia tali uoto deo dat potestatez sui corporis in cōtinentia perpetua uiuendi·cuiusmodi alteri dare iterum non potest· De uoto communi uł publico quod ad noticiam multorum peruenit absq̄ ulla solennitate est idem iudicium sicut de uoto simplici et priuato·quia matrimonium contrahenduz īpedit·nō tñ ctractum dirimit.

¶ De īpedimēto. cognatiōis·

Ca. ·xxix· ·75·

DE impedimēto cognatiōis doce. Gre· a

Cognatio triplex est·s·carnalis· legalis· et

spiritualis. Carnalis est consanguinitas Consangui
nitas est uinculum ab eodem stipite descendentiuz car
nali propagatione contractum. Consanguinitas. qua
si sanguinis communicantia per carnis propagatiõez
que causat quandam amicicie unionem. ⁊ fundatur su
per imaginationem ⁊ memoriam ipsius generationis
que amicicie unionem conseruat que etiam processu tẽ
poris per obliuionem deletur. Et paulatim consan
guinitas se dirimit quod patet quia licet omnes ho
mines ex uno Adam procreati sunt. non tamen cõsan
guinei dicuntur. b¶ Consanguinitatis gradus ad
moduz arboris se habet. Truncus dicitur a quo rami
distinguuntur. ⁊ habitudo istorum ramorum inter se
consanguinitas dicitur. Et sic ĩ hac cõmunicatione tri
plex repericur habitudo. Una patris ad filium. alia
filij ad patrem. tercia filiorum inter se qui fratres oi
cuntur. Secundum has tres habitudines tres linee cõ
sanguinitatis computantur. quia secundum habitudi
nem patris ad filios est linea descendencium secundũ
secundam. s. filiorum ad patrem. ⁊ est linea ascendenci
um secundum terciam habitudinem que est filiorum i
ter se. uel eorum qui descendunt ab uno principio. ⁊ tẽ
linea que dicitur transuersalis. Et quia motus propa
gationis non quiescit in uno termino. sed ultra progre
ditur. Ideo in eadem linea plures persone sunt qua
rum una distat ab altera. ⁊ hec distantia gradus uoca
tur. sic consanguinitas per gradus computatur. secun
dum propinquitatem ⁊ distãciã a primo prĩcipio siue
stipite. Et ĩ eadẽ linea cõsanguĩtatis plures gradꝰ repi
untᵉ. Vñ linee ascẽdẽtiũ primũ gradũ faciũt pr̃ ⁊ mr̃.

Secundum auus ⁊ auia. Terciuꝫ proauus ⁊ proauia. Quartum abauus abauia. In linea uero descendentiū primum gradum faciunt filius filia. Secunduꝫ nepos neptis ⁊ sic descendendo usqꝫ ad quartum gradum. In linea uero transuersali siue collaterali duo fratres faciunt primum gradum uel due sorores. secundū gradum faciunt filij duorum fratrum. qui dicuntur fratrueles. Tercium faciunt duorum fratrum nepotes Quartum pronepotes. ⁊ sic secundum propinquitatem ad stipitem ⁊ distantiam a stipite gradus consanguinitatis colligitur. Computatur gradus consanguinitatis dupliciter. scꝫ secundum iura ciuilia ⁊ secundum iura canonica. Secundum iura canonica fratres attinent sibi in primo gradu. Filij eorum in secundo. quia secū/dum distantiam a communi principio secundum iura canonica computantur. Vnde quoto gradu quis distat ab aliquo superiore ⁊ radice. tanto distat ab aliquo descendentium ab ipso superiori. Et quia duo fratres immediate descendunt a patre suo. nec distant ab eo nisi per unum gradum. ideo duo fratres attinēt sibi inuicem in secundo gradu ⁊ sic ascendendo ⁊ descendendo in generatione ⁊ propagine consanguinitatis. Secundum uero iura ciuilia. duo fratres attinent se in secundo gradu. ⁊ filij duorum fratrum in quarto gradu. Nam legalis computatio attendit descensum a communi radice ab utraqꝫ parte. ¶ Et notandum q̄ꝫ uis aliqui in eodem gradu consanguinitatis alicuius sibi attineant. vnꝰ tñ magis ē consanguineus q̄ꝫ alter. Sicut pater alicuius ⁊ frater sunt in prio gradu cōsanguinitatis. ⁊ tñ pr̄ ē magis cōsanguineus filio q̄ꝫ ipse

filius fratri proprio·quia duo fratres non attinent si bi nisi inquantum descendunt ab eodez patre·quia ex neutra parte eadem persona mediat· ⁊ ideo quanto aliquis est communi aliquo principio propinqui / or·a quo consanguinitas descendit·tanto est magis ꝯ sanguineus·q̄uis non sit in propinquiori gradu·⁊ se cundum hoc patruus est magis consanguineus q̄ ne/ pos eius q̄us sint in eodem gradu·sic patet ꝙ cōsan guinitas per lineam ⁊ gradus est computanda·15· c

Nunc uideamꝰ quare consanguinitas impedit ma/ trimonium ⁊ dirimit iam contractum?G· Ideo ut na turalis amicicia ⁊ affinitas inter consanguineos rema neat·Sed scire debes ꝙ consanguinitas de iure natu / rali inter aliquas personas impedit matrimonium·sez inter patrem ⁊ matrem ⁊ filium ⁊ filiam· quia patrem accipere filiam in uxorem ⁊ filium matrem suam natu ralis ratio non permittit·quia uir ⁊ uxor ad paria iu/ dicantur quantum ad actuz matrimonij· quare absur dum eēt nec consonum rationi ꝙ filia adequetur pa / tri· Similiter quia uir est caput mulieris·ratio non p / mittit filium dominari matri· Similiter de iure diuino quedam persone excipiuntur·sez persone que sunt ī se cūdo gradu·s·frater soror filia filij ⁊ hmōi·⁊ hoc ꝓp ter ꝰseruationem pudicicie que debet inter eos esse q debent in eadem domo cōuersari· Similiter de iure po sitiuo quedam etiam alie persone a matrimonio excl/ piuntur· sez consanguinei ⁊ hoc propter confederati onem ⁊ multiplicationem amicicie·dum·s·hō se habz ad ꝰsanguineos uxoris sue sicut ad suos· Dñ huic mꝫ tiplicatiōi ⁊ federatiōi amicicie ꝓiudiciū generaret·si

quis consanguineam uxoris duceret in uxorem·⁊ sic se
cundum humanas leges ⁊ ecclesie statuta plures grad9
consanguinitatis a matrimonio excluduntᵉ·¶· d
Qui sunt illi gradus consanguinitatis a matrimonio
excluſi?G·Secundum diuersa tempora diuersi grad9
a matrimonio sunt excluſi·¶n principio enim legis na
ture soli patres ⁊ matres a matrimonio repellebantᵉ·
⁊ non alie persone·quia frater accipiebat sororem suā
in uxorem·sed nullo modo matrem ⁊ huiusmodi· aut
sororem propter paucitatem hominum ut genus hu
manuz multiplicaretur·¶Postea multiplicato humano
genere·quia concupiscentia urgebat ad reprimendam
eam in lege moysi plures persone excipiebantᵉ·ſ frater
soror·uxor patris·uel soror·⁊ huiusmodi·De quibus
habetᵉ leuit·xviii·c·¶lios autem gradus lex illa nō ꝓ
hibuit sed magis precepit·ut.ſ·quilibet de cognatiōe
sua uxorem duceret·ne ꝯfusio successionum esset·qz illi
us tribus possessiones erant distincte·⁊ cultus diuin9
tunc tempoeis per successionem generis propagabatᵉ
¶n lege āt noua que est lex gratie ⁊ amoris plures gra
dus consanguinitatis sunt distincti·sed diuersimode
secundum diuersa tempora· quia antiquitus usqz ad
septimum gradum consanguinitatis seruabatᵉ·nec ifra
poterat aliquis consanguineo matrimoniatiter copu
lari·⁊ ratio erat· qz ultra gradū illū memoria radicis
non habebatur·Similiter usqz ad gradum illum erat
prohibitum quia septiformi gratie spiritusſancti con
gruebat ⁊ ut naturalis amicicia seruaretᵉ sed postmōm
circa hec ultima tempora restrictum est ecclesie interdic
tum usqz ad quartum gradum·nec ultra quartū gradū

consanguinitas propter obliuionem ⁊ negligentiam non seruatur·⁊ quia usq; ad quartā generationem solent homines uiuere·ideo non potuit sic consanguinitatis memoria deleri ⁊ sic in quīto gradu possunt homines nubere· ¶ Ad cognitionem ār graduum in quibus potest contrahi matrimonium ⁊ in quib9 nō quinq; regule assignantur·¶ Prima quia persona addita persone per carnis propagationem addit gradum sicut filius·pater ⁊ huiusmodi· Et hoc habet locum ī linea ascendentium ⁊ descendentium· Secunda regula ꝙ quot sunt persone de quibus queritur computatis intermedijs una minus tot consanguinitatis erūt gradus· Vnde si quinq; sunt persone·quatuor sunt gradus· ⁊ hoc etiam locum habet in linea ascendēti ⁊ descendenti· Tercia regula·quoto gradu pſone de quib9 q̄rit̄ distāt a cōi stipite toto gradu distāt īter se· Vn̄ nepos ex uno filio ⁊ pnepos ex alio distāt īter se ī tercio gradu ex una parte ⁊ in tercio ex altera·⁊ hoc habet locum in linea collaterali seu transuersali· Quarta regula· Quoto gradu persona remotior distat a stipite toto gradu distant inter se· Vnde nepos ex uno filio ⁊ pronepos ex alio distant tercio gradu·q̄us v̄nus illorum sit in secundo gradu·⁊ hoc similiter habz locum in linea collaterali siue trāsuersali· Quinta regula· Quoto gradu distat aliqua persona a stipite·toto distat a quolibet descendentiuz ab eo·⁊ hec regula solum habet ueritatem usq; ad lineam equalitatis· Vn̄ pronepos alicuj9 sicut toto gradu distat ab ipso stipite·ita ab omnibus descendentibus ab eodē usq; ad

tercium gradum. Sed ab his qui transcendunt terciuz gradum distat secundum gradum quem transcendēs habet remotior a communi stipite. quia gradus sem / per computari debet secundum distantiaz persone ma gis remote cum ratio proximitatis ortuz habeat a sti / pite. quia nulla persona est propinquior linee colla / terali q̄z stipiti. Vnde persona que distat a stipite quī to gradu / distat etiam in quinto gradu a quolibz col laterali. siue distet a stipite per unum gradum. siue per duos siue per tres. ⁊ potest cum eo matrimonium con / trahere. Et scias q̄ in linea ascendentium in nullo gra du licet matrimonium cōtrahere. quia reputat' una ca ro. Vnde si Adam uiueret nullam sibi nubere posset. nec ipse ulli. In linea trāsuersali siue collaterali ut dic / tum est non licet nubere usq̄ ad quartum gradum in / clusiue. Sed ultra quartum gradum persona q̄ distat a stipite potest nubere cum quolibet collaterali ut dic tum ē. Ex dictis patet quid sit consanguitas. ⁊ quot sunt gradus consanguinitatis. ⁊ quid matrimonū im pedit ⁊ dirimit. ⁊ cā q̄re. Hec de ꝯsanguitate sufficiāt.

¶ De affinitate.

Ca. ·xxx· ·15· a

QVia affinitas ex consanguinitate sequi uidet' iō doce me quō ex ꝯsanguinitate ꝯtrahit'? ℟. Naturalis amicicia fundatur super naturali ꝯ municatiōe. q̄ cōicatio naturalis dupliciter fit. Vno mō per carnis propagatiōez. ⁊ hec ðr ꝯsanguinitas. ut dictū ē Alio mō p ꝯiunxionē ad carnis ꝓpagatio nē. ⁊ hec dicit' affinitas. b ¶ Vñ affinitas fit mediā

te consanguinitate carnali commixtione previa ꝙ imi/
catur eam·sed in hoc differt affinitas a consanguini/
tate·quia consanguinei attinent in eodem genere atti/
nentie·ꝙ sunt participes eiusdem radicis ꝙ sanguinis·
licet sint in diuerso gradu ꝯsanguinitatis·ut filiꝰ ꝙ ꝓ
nepos sunt in eodem genere attinentie·ꝙ sunt consan/
guinei·licet sint in differenti gradu secundum maiorē
distantiam a radice·ut dictum est· ¶ Sed in affi
nitate persone affines non sunt participes eiusdem ra
dicis ꝙ nature·ꝫ ab extrinseco ueniunt per carnalē co
pulam·licet sint in eodem gradu·ꝙ sic consanguinitas
non mutat genus attinentie·licet mutet gradum Un/
de uersꝰ·¶ Mutat nupta genus·sed generata gradum·
Et sic omnes ꝯsanguinei uiri sunt affines mulieri quā
carnaliter cognouit·ꝙ econuerso·Nec desinit affinitas
esse inter affines per mortem persone per quam cōtra
hebat affinitas per carnalem copulam uiri ꝙ mulieris
·s·ꝙ idem potest eē accusator ꝙ testis ꝙ ꝙ non iuretur
de calumnia·cum sit causa spiritualis ꝙ consanguinei
admittunt ad testificandum ꝙ ꝙ non seruat ordo iu
diciarius omnino·quia tali denuntiatione facta pōt
contumax excommunicari lite non contestata·ꝙ valet
hoc testimonium de auditu ꝙ post publicationem tes
tium testes possunt induci ꝙ hoc totum fit ut peccatuꝫ
tollatur quod potest esse ex tali comunctione· ¶ Ad
uertendum autem est ꝙ cum ecclesia non intendit alī
quem priuare iure suo si decepta fuerit per falsos tes/
tes ꝙ ad separationem matrimonij processerit altera
psona iniuste suo iure spoliata debet ei fieri restitutio
ēt si alter ꝯiugū uotū religiōis emiserit·ita tn̄ ꝙ ille g

tale uotum emisit non debet petere debitum sed solū
reddere. ¶Item notandum q̄ quando alter coiugum
agit ad reintegrationem matrimonij aut agit petitori
o aut possessorio. Si petitorio. s. q̄ vir petit uxorem
sibi restitui in iudicio. dicendo q̄ est eius uxor ea ne /
gante. ¶Primo debet exceptio mulieris audiri qua pro
bata perimit primam questionem. Et eadem etiam ē
ratio de uxore petente uirum ꝙ uir neget exceptio uiri
debet primo audiri. qua etiam probata pimit primā
questionem ꝙ absolutus est ab illa questione. ¶Aut al /
ter coniugum agit possessorio scz quando supponitur
q̄ eius uxor sit. uel ille sit uir suus ꝙ q̄ cohabitauerit
cum ea. uel illa cum eo tanq̄ comunx ꝙ petit eam resti
tui uel illa eum ꝙ ille uel illa qui petitur confitetur ma
trimonium. sed exceptionem proponit contra restitu /
tionem anteq̄ probetur exceptio. debet fieri restitutio
spoliato petente. ¶Excipiunt quinq̄ casꝰ. ¶Pri
mus si obijciatur fornicatio publica contra petentem
Secundus si obijciatur consanguinitas lege diuina ꝓ
bibita incontinenti probanda. Tamen si differat pro
batio oportet restitutionem facere per sententiaz. ꝙ il /
le qui habet conscientiam de consanguinitate non de
bet alteri cui restituitur reddere debitum. Tercius casꝰ
si obijciat exceptio rei iudicate a qua non fuit appella
tum sed quando lata est sententia diuorcij ꝙ non fuit
appellatum de ea. tunc primo debet cognosci de illa
sententia priusq̄ fiat restitutio. Quartus casus est quā
do est tanta seuitia illius qui petit sibi fiendam resti /
tutionem q̄ non p̄t absq̄ periculo. ille q̄ petitur cuz
eo manere sicut uir cuz prosequit uxorē odio capitali

Vel uxor prosequitur uirum mortem eius procuran/
do. Quintus casus quando ille qui agit spoliauit ali/
um iniuste ꝛ sine ordine iuris. Et hoc fit quando obij
citur alterius sponsi/uel sponse exceptio. tunc oportz
ꝙ spoliator restituet priusqꝫ debeat restitutio fieri.
Notandum est ꝙ accusationes sepe ex maliuolẽtia fi
ant. Si duo fratres duas sorores duxerint in uxores
ꝛ per accusationem unus fratrum separetur a cõiugio
alterius sororis propter consanguinitatem. alij duo
propter hoc non sunt separandi. quia in foro ꝺtencio
so res inter alios acta alijs non preiudicat Et ideo
si unus repellitur a matrimonio propter hoc non est
alius repellendus quia per falsos testes potuit sepa/
rari nec propter hoc oportet ꝙ ille qui remanet i ma/
trimonio conscientiam suam informet ex his que fac/
ta sunt fratri suo. Deinde tamen crica hoc est distiguẽ
dum ꝙ ille qui manet in matrimonio aut habet certã
scientiam circa illud matrimonium aut habet certã sci
entiam de impedimento circa aliud matrimonium ꝓ
batum ꝛ tunc non debet debitum reddere nec petere.
Aut solum opinionem habet ꝛ sic potest reddere ꝛ pe
tere Sic ex dictis patet de diuorcio faciendo ꝛ sepa/
tione matrimonij propter affinitatẽ ꝛ ꝺsanguinitatez
De diuorcio ãt faciẽdo ꝓpter alias cãs inferꝰ dicet
capitulo de criminibꝰ

Ca. ·xxxi· ·15· a

Quia publice honestatis iusticia quandã simi/
tudinem habet ad affinitatem doce quid sit
unde causat· ꝛ quomodo impedit matrimo/

nium. G. Iusticia publica honestas est propinquitas
ex sponsalibꝫ proueniens robur trahens ex ecclesie ī/
stitutione propter eius honestatem. b ¶ Differt au
tem ab affinitate quia affinitas contrahitur per car /
nalem copulam sed iusticia publice honestis contra/
hitur per consensum per uerba de futuro expressum ꝛ
per uerba de presenti ante carnalem copulam subsecu
tam vnde post primum septennū causatur huiusmo /
di iusticia ꝛ non ante qnia si sponsalia contracta fue/
rint ante primum septennium non causat hmōi iusti /
cia cum etiam sponsalia ut dictum est non teneant nisi
Forte peracto septennio. puer qui ante septennium c
traxerit rata habuerit ꝛ illa approbauerit. c ¶ Im /
pedit autem publice honestatis iusticia matrimoniuꝫ
sicut affinitas ꝛ consanguinitas ꝛ secunduꝫ eos gradꝫ
vnde si quis desponsauerit puellam septem annorum
uel ultra per uerba de presenti uel de futuro tempore
nubili quanuis eam carnaliter non cognouerit nullus
de consanguinitate eius poterit eam habere uxorem
usqꝫ ad quartum gradum nec ipse aliquam illius puel
le consanguineam usqꝫ ad quartum gradum ꝛ si con /
traxerit separādus est ꝛ hoc habetur ī decretis. xxxiii
questione secunda. si quis. ꝛ hoc idem dicit ibidem Iu
lius papa. Si quis ꝛ Bonifaciꝫ octauus. vi libro de
sponsalibus cui adherendum est totaliter Ait enim ꝙ
si consensꝫ affuerit ī illis spōsalibꝫ licꝫ nulla uiderint
sponsalia ꝓpter offensum ꝛ causam publice honestat
iusticiam. impediunt sequencia sponsalia ꝛ non prece
dencia. cuius uerba sunt hec. ¶ Ex sponsalibus puris
ꝛ certis. etiam si consanguinitatis/ affinitat/ frigiditat

religionis aut alia quauis ratione sint nulla dummo/
do non sint nulla ex consensus defectu· erit efficax ad
impediendum ꝛ dirimendum sequentia sponsalia uel
matrimonia· non autem ad precedentia dissoluendu3
impedimentum iusticie publice honestatis· ¶ Quare ille
qui sponsalia publice ac determinate cum aliqua muli
ere contraxerit ꝛ postmodum cum secunda prioris ꝯ
sanguinea idem fecerit ex priorum sponsalium uigore
quibus per publice honestatis iusticiam ex secundis
sponsalibus subsecutā minime derogetur ad matrimo
nium contrahendum/ cum prima maneat obligatus.
¶ Item subdit statim ꝙ p sponsalia sub condicione nō
impeditur sequens matrimonium ante condicionem
completam propter publice honestatis iusticiam di/
cēs· ¶ Ille uero qui spōsalia cum aliqua muliere sub
condicīōe ꝯtraxit si postmodum post ꝯditionis cuē/
cum cum aliqua prioris ꝯsanguinea p uerba de pñti
contraxerit/ cum secunda remanere debebit· tū ex spō
salibus conditionalibus añ conditionē ex sorte sicuti
ex consensu3 nō habētibus ꝛ ī certis nulla publice ho
nestatis iusticia oriatur· Ex predictis p3 quid sit pub
lice honestatis iusticia ꝛ ꝙ tollit matrimonium ꝛ im/
pedit q̄tum ꝛ hoc q̄ ad carnalē copulam dicta sunt·

¶ De spūali cognatiōe·

Ca· ·xxxii· ·15· ia

¶ Uoce de cognatiōe spūali· quō ꝛ ex quibus ꝯ/
trahitur ꝛ quomodo impedit matrimonium
¶· Cognatio spūalis ē quedam propīquitas
psonaꝝ ꝓuenīēs ex sacramēti datiōe· l' ad illud tenti
one sicut baptisans l' suscipiens de baptisato vterꝫ

est pater spiritualis baptisati. Contrahitur autē cog/
natio spiritualis solum ex duobus sacramentis bap/
tismo. s. ⁊ confirmatione ⁊ non ex alijs sacramentis vt
ordinis. penitentie ⁊ huiusmodi. quia filius sacerdo/
tis potest contrahere cum illa quā sacerdos pater eiꝰ
audiuit in confessione. Et ideo ex baptismo ⁊ confir/
matione solum generatur spiritualis cognatio. Et si/
cut carnalis generatio tollit matrimonium ⁊ impedit
sicut ⁊ generatio spiritualis que solum ex baptismo ⁊
confirmatione habet fieri Ex catheciſmo autē nō īpe
ditur matrimonium cum non sit sacramentum ſz ma/
gis sacramentale. ꝓ ¶ Quomodo ⁊ qualiter cognatio
spiritualis impedit matrimonium? ℣. Nota ꝙ cogna
tio spiritualis aut precedit matrimoniū aut sequit. Si
precedit matrimoniū. sic impedit contrahenduz ⁊ di/
rimit ꝛtractum. Si sequit ꝛtractū tunc non vinculum
matrimonij dirimit sed actum matrimonij s. petōnez
debiti. ⁊ redditionem quandoq; impedit qñq; non.
Quia si cognatio spiritualis inducatur cā necessitatis
sicut pater uel mater in necessitate baptisant propriū
filium in articulo mortis ⁊ nō sit alius qui puerū pos/
sit baptisare nisi pr̄ aut mater. tūc non impedit actum
matrimonij. nec ex parte patris. nec ex parte matris.
Si uero illa ognatio spiritualis contrahatur ex cā ne
cessitatis si hoc ex ignorātia fiat ⁊ nō ex fraude sicut
cum quis baptisat filium suum quem non credit esse
suū ſz magis alienū ⁊ diligētiā adhibuit. tūc ēt ex neu
tra pte talꝭ ognatio spūalꝭ sequēs actū mr̄imonij īpe
dit. si uero fiat ex malicia. sicut cū qs baptisat filium

scienter ut elongetur a sua coniuge. vel ex alia malicia tunc ille qui baptisauit. uel ex cuius actu contrahitur illa cognatio spiritualis quia scz filium suum suscepit isto modo amittit ius petendi debitum. si tenet alteri petendi debitum reddere que non est in culpa. quia ex culpa ꝛ malicia illius non debet alter incommoduz re portare. nec innocens priuari iure suo. Si uero ambo coniuges fuerint in culpa debent separari quo ad thorum non quo ad uinculuz. Et sic patet ꝙ cognatio spiritualis impedit matrimonium ꝛ dirimit. ꝓ. c

Inter quas personas contrahitur cognatio spiritualis? G. Inter quatuor personas. ad cuius euidentiam.

d Nota ꝙ sunt tres species cognationis spiritualis q̄ contrahit inter baptisatum ꝛ baptisantem. confirmatum ꝛ confirmantē. uel suscipientē ꝛ susceptum. Alia dicitur compaternitas que contrahit inter generantem carnalem. s. patrem ꝛ matrem ꝛ regenerantem spiritualem scz baptisantem uel suscipientem Terci a dicitur fraternitas spiritualis que contrahitur inter generatum carnaliter a patre spirituali ꝛ regeneratum a patre spirituali. Igitur prima species cognatio/nis spiritualis que dicitur paternitas impedit matri/monium ꝛ dirimit. quia pater spiritualis non potest habere filiolam suam que est eius filia spiritualis. nec filius spiritualis matrem spiritualem. Sicut ei ī ogna tiõe naturali pr̄ ꝛ mr̄ nõ pñt matrionũ ocrahere cuz filys suis sic nec ī spũali r̄generatiõe. qz baptisans se hz ut pr̄. ꝛ gerit psonã xpi suscipiẽs se hz ut mr̄ ꝛ gerit psonã eccle ut dcm̄ ē de bap. c. iii. ꝛ iõ isti. ii. excludũt

a matrimonio respectu filiorum spiritualium. Similiter secunda species que dicitur compaternitas excludit a matrimonio utroscꝫ parentes tã carnales ꝙ spirituales. quia pater carnalis non potest habere in vxorem matrem spiritualem filij sui que est eius mater. nec pater spiritualis eius matrem que est mater carnalis filioli. ¶ Similiter tercia species cognationis impedit scz fraternitas que excludit omnes filios ⁊ filias siue ante natos siue post natos patris ⁊ matris spirituales. ⁊ hoc solum respectu illius persone per quã solum a baptismo uel confirmatione cognatio spiritualis est contracta. scilicet filioli uel filiole. quia omnes alij filij ⁊ filie parentum possunt contrahere matrimonium cum filijs ⁊ filiabus patrinorum cum per ipsos nulla spiritualis cognatio contrahatur. ¶ Et sic patet ꝙ cognatio spiritualis ipedit matrimoniũ ctrahẽdũ ⁊ dirimit iam contractum inter personas predictas. s. inter parentes carnales ⁊ spirituales. ¶ Inter parẽtes et filios spirituales. ¶ Inter filios carnales ⁊ filios spirituales per quos cognatio spiritualis contrahit solum modo ⁊ non inter alios. Et sic sunt quatuor persone que sunt excluse a matrimonio per cognationem spiritualem. s. patres. compatres filioli ⁊ filij carnales cõpatrum. ¶ Dunquid ab vno coniugo ctracta cognatio hmõi spũalis absentẽ ligat ad opñitatẽ? ¶ Ad. ꝙ sic quandoꝙ non. Quia tamen iste modus cognationis spiritualis indirecte sumitur ⁊ non directe. sicut ẽ ille modꝰ q ẽ inter baptisantẽ ⁊ baptisatũ seu suscipiẽtẽ puerum ⁊ parentes carnales. Gz ẽ indirecte per fectum opꝰ alterij ciugis altero absente. ¶ Ō notãdum

est q; si alter coniugum leuat puerum alterius sine sui
compari coniuge anteq; matrimonium eius fuerit car/
naliter consummatum·sed solum per uerba de presen/
ti confirmatum·sic ille qui absens est per sui coniugis
actionem non contrahit cognationem spiritualem·q;
nondum efficitur una caro cum ea qui puerum leuauit
aut baptisauit·quia per unionem carnis non transitur
ad unionem spiritus precedentem·Si uero leuauerit ℓ
baptisauit puerum post matrimonium consummatu;
per carnalem copulam/sic distinguitur Quia aut cog/
natio illa spiritualis contrahitur per actionem unius
coniugis suscipientis filiũ alterius de sacro fonte. Sic
transit cognatio spiritualis ab uno coniuge in alium cũ
sint una caro·quia suas actiones spirituales commu/
nicant·licet non communicent suas passiões·uerbigra.
Johannes ⁊ Maria coniuges sunt una caro p copu/
lam coniugalem per matrimonium eorum consumma
tum·Maria suscipit de sacro fonte puerum duoru;·s.
Martini ⁊ Berte·Johanne uero marie ignorante ⁊ ab
sente. uel econuerso Johannes suscipit puerum ⁊ Ma
ria ignorat·Per actionem illius Marie Johannes ef
ficit' opr̃ Martini ⁊ Berte·⁊ sic econuerso de muliere.
nec post mortem Martini Johannes poterit cũ Ber
ta matrimonialiter copulari nec etiam cu; baptisato
poterit que absens erat etiam matrimonio copulari.
Aut illa cognatio spiritualis contrahitur per factũ al/
terius puerum unus coniugis suscipientis·⁊ tunc ille
puer nõ ẽ ex eorũ coniugio s; ex alio ⁊ sic nõ põt ab/
sens ut dctm̃ ẽ cũ leuante puer̃ matrimoniũ otrahere.
Similiter nec cũ suscipiẽte·Aut ille puer nõ ẽ ex eorum

coniugio sed ex alio ⁊ sic post cum suscipiente puerū
alter oiunx cuius puer non est matrimonio copulari.
quia sic non transit cognatio spiritualis a muliere ī ui
rum nec econuerso. ut si Berta leuauit puerum Marie
quē habuit ex alio uiro q̄ ex Johanne. poterit Johā
nes cū Berta matrimonio copulari. uersus. Cui mihi
uel cuius mea natum fonte leuauit. Hec mea oiunx fie
ri mea non ualet uxor. Si qua mee natum. nō ex me fō
te leuauit. Hanc post fata mee non binc uetabor ha /
bere. ¶ Notādū etiā ē q̄ nulla cognatio spiritualis o
trahit. inter baptisantem ⁊ suscipiētem puer. Nec ītr
plures simł suscipiētes vnū puerū de baptismo. Si eī
decē leuēt puerum. nulla inter ipos ob hoc cognatio
spūalis otrahit. nec etiā compaternitas quia etiā unꝰ
solus sufficit. sed solum inter parentes carnales ⁊ susci
pientes de fonte est compaternitas. uersus. Unꝰ sem/
per erit compater spiritualis. Alter carnalis. nec fallit
regula talis. Hec dicta de cognatione spirituali ad p
sens sufficiant.

Ca. ¶ De legali cognatione
·xxxiii· ·15

Hoc de cognatione legali que sit ⁊ quō matri
moniū impedit. G. ¶ Cognatio āt legał ē ꝓ
pinquitas ex adoptione ꝓueniēs. Adoptio
autē extranee persone ī filium uel nepotē uel deīceps
legitima assumptio. Dñ ubi natura deficit in generati
one filiorum. ars supplet defectum per adoptionem.
Hō q̄ cū ꝓpīquus succedat ī hereditatē Jō ꝓpīquꝰ
non adoptat sed extraneꝰ. Et sicut ur pōt adoptari

in filium uel nepotem· ita ꝙ mulier potest adoptari in filiam uel neptem· ꝓ· b ¶ Quot sunt persone q̄ possunt adoptare? ℟· Persone libere que possunt de hereditate sua disponere· Dñ serui· nec iuuenes infra· xxv annum· etiam mulieres non possunt aliquem adoptare in filium uel nepotem· nisi ex principali concessione principis· Illi etiam qui habent perpetuz impedimentum generationis filiorum sicut frigidi· nō possunt adoptare quia non indigent solatio filiorum· Sed illi q̄ habuerunt liberos ꝙ amiserunt· Vel qui nō habuerūt propter aliquod impedimentum accidentale ꝙ non perpetuum ꝙ habere potuerunt· tales possunt adoptare· Similiter iunior seniorem adoptare non potest· Sed oportet ꝙ precedat tempore adoptatum tanto· quanto potuisset ipsuz naturaliter generasse· scz· xviii annis· eo ꝙ adoptans debet super adoptatum dominari· quia non esset conueniens si iunior seniorem adoptaret· ꝓ· c ¶ Quomodo fit adoptatio? ℟· Sicut duplex est generatio· quedam naturalis ꝙ imperfecta sicut est eorum filiorum qui in fornicatione generant· et tales non participant in hereditate patris· Alia est generatio perfecta scz que fit ī matrimonio· ꝙ tales sunt heredes patris· ita etiam est duplex generatio ꝙ adoptatio legalis· quedam imperfecta ꝙ simplex· ꝙ sic nō transit adoptatus in potestatem adoptantis· Et isto modo potest quilibet adoptare quemlibet etiam sine auctoritate alicuius principis sed solum auctoritate alicuius magistratus ꝙ ille adoptatꝰ nō trāsit nec succedit ī hereditatem adoptantis ꝙ isto modo potest q̄libz adoptare nec adoptās tenet adoptato dimittere

aliquid in testamento suo nisi uelit. Est autez alia adoptatio perfecta que non fit nisi auctoritate principis nec sic adoptare pōt nisi ille qui est sui iuris. ⁊ sic succedit adoptatus in hereditatem ipsius adoptantis ⁊ in bonis illius. ⁊ talis adoptatio dicit arrogatio.

d ¶ Nota ꝙ adoptatio imperfecta ⁊ perfecta que dicitur arrogatio. in quatuor differunt. quia ille arrogatus est sui iuris. sed adoptatus est alieni. Secundo quia arrogatus transit in potestatem arrogantis sed adoptatus non. Tercio arrogatus habet de necessitate legitimam partem. uel successionem in bonis arrogātis. siue eum emancipet siue decedat. debet ei quartam partem bonorum suorum relinquere ut legitimam suā Sed adoptatus non habet in bonis adoptantis legitimam nec tenet ei aliquid relīquere. Quarto arrogatio non fit nisi auctoritate principis in cuius potestate sunt omnes illi qui sunt sui iuris. sed adoptatio fit autoritate cuuslibet magistratus competentis. ⁊ sic ꝑz quid sit adoptatio. ¶. e ¶ Doce quomodo impedit matrimonium? ℟. Quia dictum est lex prohibet inter illas personas matrimonium cōmūgi quas necesse est simul cohabitare. sicut dictuz est de consanguineis ⁊ affinibus eo ꝙ in talibus pateret cōcupiscētie locus. Et quia filius adoptiuus conuersatur in domo patris adoptantis sicut filius naturalis ideo leges ꝓhibent inter eos matrimonium copulari. Et hec ꝓhibitio per ecclesiam est approbata. Unde etiā dicit Nicolaus papa. ꝙ adoptiui non possunt comungi naturalibus filys. Unde sciatur ꝙ iter quos adoptatio

ꝓhibet matrimonium fieri. ¶ Nota ꝙ triplex est cog/
natio legalis. Prima ē descendētiū q̄ ordbit̄ īter pa/
trē adoptantē ⁊ filiū adoptatum ⁊ filiuz filij adopta
ti ⁊ nepotem ⁊ deinceps. Secunda ē inter uxorē adop
tantis ⁊ filium adoptatū ⁊ patrē adoptantem ⁊ uxo/
rem filij adoptati. Et iste due adoptationes legales i/
pediūt ꝓpetuo matrimoniū. Tercia est inter filiuz ad
optatum ⁊ filium naturalem ⁊ hoc quandoq̄ īpedit
quandoq̄ non. quia manente filio adoptato in ptāte
patris adoptantis. nō pōt ordabere matrimoniū cuz
filio naturali. Sed mortuo patre adoptante. ⁊ emanci
pato filio adoptato. pōt ordabi matrimonium inter
eos Similiter inter patrem adoptantem ⁊ matrem na
turalem. ꝑ ꝓez nulla propinquitas contrabit̄ ex hu/
iusmōi adoptiōe. nec mr̄imoniū impedit̄. Sic ergo ꝓz
ꝙ cognatio legalis pria ⁊ secunda impedit ⁊ dirimit
matrimoniū Tercia quandoq̄ impedit ⁊ quandoq̄
non ut dictū est. Et sic patet ad presens de cognatiōe
legali.

¶ De criminibus matrimoniū īpediētibꝫ.

Ca. ·xxxiiii· ꝑs

DE impedimento crimis doce. a ¶ Et que
sunt crimina q̄ īpediūt mr̄imoniū? G. Plura
sunt ⁊ differentia. Quedam sunt que īpediūt
matrimoniū ordabēdū ⁊ nō dirimūt ordactū. Quedaz
sunt que īpediūt ⁊ dirimūt Que īpediūt ⁊ non dirimūt
sunt hec. Incestꝫ ⁊ ognoscere ꝺsanguineā uxoris sue.
Secūdū ē leuare puerꝫ ꝓpriū de sacro fonte. Tercium

est uxoricidium de quo post dicetur. ¶ Quartuz ē rap
tus aliene sponse Quintum est interfectio presbiteri.
Sextum est quando aliquis egit penitentiam solennē
In istis impeditur matrimonium contrahendum sed
non dirimitur iam contractum. Unde qui habet ali /
quod impedimentum tamen illorum in se siuelit otra
bere. debet contrabere per licentiaz eccl'e. nec probibe
tur ei cum de periculo incontinentie timet'. ¶ Notan
dum tamen q̄ illi duo casus. s. incestus ꝛ leuare puez
de sacro fonte sicut iam dictum est supra. c. xxxii. Du /
pliciter possunt contingere. Aut enim contingunt ante
matrimonium contractum sez cum aliquis cognouit a
liquam mulierez ꝛ postea vult cum sua consanguinea
contrabere. uel leuat puerum de sacro fonte antecz̄ cō
trabat cum matre. Sic impedit matrimonium iam cō
tractum ꝛ dirimit. Aut sequit' matrimoniū iam cōtrac
tum. ꝛ sic nō dirimit matrimoniū iā contractum ꝛ cō
summatum sed ius petendi debitū perdit. sed tenetur
illud reddere alteri conugi ut dictum est. Alia sunt eti
am plura crimina / sicut prohibitio ecclesie. ꝛc. De qui /
bus dictum est supra. Crimina uero que impediūt ma
trimoniū contrahendum ꝛ dirimunt iam contractum
simpliciter tria sunt. Primum est quando adulter ma
chinatur cum effectu in mortem uiri legitimi adulter'
adultera in mortem uxoris legitime adulteri ut poste
a matrimonium contrahant inter se Tunc inter eos si
postea conūgāt' dēt mr̄imoniū dirimi. qz uez̄ nō est
matrimoniū nec p̄nt legitime copulari. Dñ circa boc
notandum q̄ uir in mortem uxoris insidiatur vel vx
or in mortem viri tripliciter. ¶ Primo ratione culpe.

quia adultera est uel adulter est aut rõne nature quia eius persona displicet sibi aut rõne matrimonij quia vult cum adultera contrabere p illa cum adultero. Primum est magnum peccatum licet secundum leges in actu illo liceat eam interficere cum penam non infligant Secundum grauius est peccatum Terciuz grauissimũ Duo prima impediunt matrimonium ctrabenduz sz non dirimunt iam contractum sed tercium simpliciter impedit etiam cum quacunqz 7 dirimit matrimonium cum adultera sed non dirimit contractum cum legali persona 7 honesta. Secundum crimen est quãdo uuẽ/te legitimo coniuge prestat fidem adulter cum adultera de matrimonio contrabendo per uerba de futuro cp ducet eam in uxorem post mortem uiri legitimi uel post mortem uxoris legitime ipsius adulteris Et hoc intelligitur quando scit eam habere uirum uł ipsa euz habere uxorem. ita cp uterqz coniugum sit impedimentum propter quod non possunt simul copulari quia aliter non dirimeretur postqz esset ctractum Terciuz crimen est quando adulter de facto per uerba de presenti cõtraxit matrimoniũ niuente legitimo uiro adulteris uel uxore adultere legitima 7 sic dirimitur matrimoniũ 7 hoc intelligit quando uterqz sit impedimen/tuz. Si ãt uir habens uxorem legitimaz contrabat de facto matrimonium per uerba de presenti cuz aliqua muliere non diugata q̃ ignorat illũ uiz uxorẽ habeer uł econuerso uir ille qui non erat coniugatus ignorat illã uxorẽ habere uiz. Dõt iter illos p9 mortẽ uiri legitimi uł uxoris legitime matrimonium consistere dũ

tamen ille qui solutus erat fuerit insciꝰ criminis ꝛ qꝫ
bona fide contraxerit ꝛ qꝫ de nouo consentiat in ma/
trimonium dum ad eius noticiam peruenit· Et hoc in
telligitur si nulla fuerit inter illos carnalis copula sub
secuta viuente legitimo coniuge quia sic non liceret cō
iungi matrimonio ut habetur extra de eo qui duxit in
matrimonium illam quam adulterium polluit capi· si
quis· Similiter hoc intelligitur si non est machinatus
in mortem legitimi coniugis ut dicitur ibidez Veniēs
ad penitenciam ꝛ patet que sunt crimina que tantum ī
pediunt sed non dirimunt ꝛ illa que impediunt ꝛ di/
rimunt matrimonium· ℔· b ¶ Dunquid potest uir
uxorem dimittere propter crimen adulterꝫ ꝛ alteri nu
bere? ℌ· Vir potest uxorem dimittere propter crimen
adulterꝫ cum matrimonium est completum quia iue/
nit eam solam cum solo loco ꝛ tempore suspecto nu
dam cum nudo· ꝛ sic quantum ad thorum pōt eam
dimittere ꝛ pōt eam accusare ꝛ celebrabitur diuortiuz
inter eos per ecclesiam nec tenebitur uir reddere debi/
tum ipi petenti ꝛ separabuntur quo ad thorum non
tamen quo ad uinculum quia uinculum matrimonꝫ p
petuo manet in eo qꝺ diu ambo vixerint nec propter
diuortium pōt alter eoz alteri nubere· ℔· c ¶ Pōt
ne uir semper uxorem fornicantem dimittere? ℌ· Septē
sunt casus in quibus non licet uiro uxorem fornicari/
am dimittere· Primus casꝰ est Si etiam uir fuerit for/
nicatus Secundus si uir eam prostituerit ꝛ induxerit
eam ad fornicandum· Tercius quando uxor credit vi
rum suum probabiliter mortuum ꝛ alteri nubit ꝛ viro
redeunte statim ab illo secundo recedit· ¶ Quartꝰ cuz

est ab alio cognita sub specie uiri quem credebat virū
suum. Quintus quando fuit in oppressa ꝙ intelligitur
de ui absoluta q̄ nō fit p metū. Sextꝰ quādo recōcilia
uit eam sibi post commissum adulterium uel publice
ad tempus adulterantem retinuit. Septimus cuꝫ fide
lis ab alio coniuge ꝙ fideli dimissus secundum ritum
suum eo dimisso alteri nubit. ꝙ postea utroq; conuer/
so ad fidem cogitur p ecclesiā eaꝫ recipere. In istis er/
go septem casibus non licet uiro uxorem fornicantem
dimittere. ℔. d ¶ Potest ne uir iudicio uxorem di/
mittere? ℟. Vir potest eam dimittere dupliciter. Uno
modo quo ad thorum tantum ꝙ sic postea potest eaꝫ
dimittere q̄cito cōstat ei de illius fornicatione nec tene
tur ei reddere debitum nisi per ecclesiam cōpellatur. si
tamen contingit q; uir uoluntarie ei reddat debituꝫ ir
regularis efficitur ꝙ bigamus causetur ꝙ generat sibi p
iudicium accusandi eam de fornicatione. Si uero per
ecc'am compellatur ad reddendum debitum efficit'
irregularis licet non generet sibi preiudicium accusan
di eam de fornicatione Alio modo potest uir uxorem
fornicantem dimittere ꝙ quantum ad thorum ꝙ q̄tuꝫ
ad cohabitationem. ꝙ sic non potest eam dimittere ni
si per iudiciū ecclesie per diuortiuꝫ. ℔. e ¶ Dunqd
potest mulier etiam uirum suum dimittere causa for/
nicationis ꝙ adulterij sicut uir uxorem? ℟. re. In causa
diuortij que fit propter fornicationem ꝙ adulterium
uir ꝙ uxor ad paria iudicantur. quia sicut liceꝫ uiro di
mittere uxorem propter fornicationem q̄tū ad bona
mr̄imonij que sunt fides ꝙ sacrām̄tuꝫ qz uir ꝙ uxor in

bis ad paria iudicantur· q̄tum tamen ad bonum ma
trimonij quod est proles maius peccatum est ex par/
te mulieris q̄ uiri ꝛ sic sequitur q̄ uir ꝛ uxor in diuor
cio ad equalia iudicantur propter fidem ꝛ sacramen/
tum non tamen ex equali causa propter prolez· Et ut
dictum est licet diuorcium fiat inter eos quantum ad
thorum ꝛ q̄tum quo ad cohabitationem· non tamen
q̄tum ad uinculum quia ipsis uiuentibus ut dictuz ſ̄
semper manet uinculum matrimonij nec potest alter al
tero uiuente alij nubere· ℔· f ¶ Dunquid post
diuortium potest homo uxorem fornicantem reconci
liare sibi? ℣· ℟i uxor post diuortium de peccato suo
penitentiam egerit ꝛ emendata fuerit potest eam uir re
conciliare sibi ꝛ tenetur ipsa ad uirum redire ꝛ ei debi
tum reddere si petat quia diuorcium datum fuit in pe
nam adulterantis ꝛ in fauorem eius qui fidem serua /
uit· ℟i uero post diuorciuz incorrigibilis fuerit nec e/
mendari uoluerit non debz eam uir reconciliare ne sui
criminis particeps esse uideatur· ℟i uero contigerit q̄
uir post diuorcium fornicantis qui prius ante diuor
cium innocens fuerat non potest cogi ad reconciliatio
nem ·tunc iudex ex officio suo debet eum cogere ad r̄
conciliandum uxori ut per hoc caueatur periculum a/
nime sue ꝛ scandalum uxoris ꝛ eodez modo agitur de
uiro adultero ante diuortium sicut de uxore dictum
est De hac materia nota·xxxi·q·i· Relatum ꝛ extra de
eo qui duxit uxorem ca·super hoc·ꝛ·c· Significasti·ꝛ
ca·veniens·℔· g ¶ Quia filij illegitimi probantur
ex actu fornicario ꝛ ueri uiri ꝛ legitimi ex uero matri/
mōio ſ̄ de ſ̄ib9 aliq̄tulū doce me· ℣· Quadruplex ē

stat⁹ filio·qdã sunt naturales ⁊ legitimi sicut illi q̃ nati sunt ĩ matrimonio legitio solenniter contracto ⁊ bona fide. Alij sunt filij uaturales ⁊ non legitimi· ut illi qui nati sunt ex fornicario concubitu ut ex concubina Alij sunt legitimi ⁊ non naturales ut illi qui in adulterio nati sunt ⁊ de incestu·⁊ tales dicunt̃ spurij· Tales enim nascunt̃ ⁊ otra legem positiuam·⁊ contra legem nature expresse· Quia uero ignorantia excusat illicitũ concubitum a pc̃o nisi sit ignorantia culpabilis·ideo illi qui contrahunt bona fide in facie ecclesie quamuis sit impedimentum mr̃imonij dum tamen diuges absq̃ sua culpa ignorant non peccant·nec filij eorum sunt illegitimi· Si autem utercq̃ otrahentium ĩ facie ecclesie sciat impedimentum cui⁹ ecclesia sustineat cum illud ignoret nec a peccato excusant̃ nec filij eor̃ sunt legitimi· Scias insuper illegittimus filius duplex damnum incurrit·s·quia non admittit̃ ad act⁹ legitimos sicut ad officia ⁊ dignitates·similiter nec succedit ĩ hereditate paterna· Verumtñ naturales filij possũt succedere in sexta parte tantum· Spurij in nullam partẽ Parentes tñ eor̃ tenent̃ eis ꝓuidere ⁊ ad episcopu⁹ pertinet ut cogat parentes ut de necessarijs eis prouideant·⁊· b ¶ Hunquid possunt illegitimi filij legitimari?⁊· Impossibile est ꝙ illegitimus filius fiat de legitimo coitu quia iam transit ille coitus ⁊ nunq̃ põt fieri legitimus coitus ex quo semel fuit illegitimus· Sz quodammodo· Alio modo potest filius legitimari in quantum damna q̃ illegitimus incurrit subtrahuntur ⁊ remouentur per legis auctoritatem· i ¶ Sunt autem sex modi legitimandi filios duo secundu⁹ ca/

nones·quatuor scdm̄ leges· ¶Prim9 secundum canones est quando matrimonium sequit· s·qm̄ ille qui genera / uit puerum ex muliere soluta ꝛ non p adulterium con trahit cum illa in facie ecclesie· hic modus non extendi tur ad spurios· ¶Secundus mod9 fit p specialem īdul / gentiam ꝛ dispensationem domini pape· ¶Et hic mo / dus extenditur etiam ad spurios· ¶Iij quatuor modi sunt secundum leges· ¶Primus ē qm̄ pater filium natu / ralem uel spurium curie imperatoris offert ꝛ legitima tur eo ipso ꝓpter curie honestatem· ¶Secundus mod9 qm̄ pater in testamento suo nominat eum legitimuz he redem ꝛ filius postmodum testamentum imperatori offerat· ¶Tercius est· si nullus sit patri filiꝰ legitim9 ꝛ fi lius semetipsum offerat principi· ¶Quart9 ē qm̄ pater ī testamento uel trium testium subscriptione eum legiti / mum nominat ꝛ adꝺcit naturalem· ¶Predictis modis solent filꝰ legitimari· ¶Ex iam dictis patent ꝛ tibi suffi ciant de impedimēto crimīs ꝛ de his que ad hmōi se / quuntur.

¶De disparitate ritꝰ ꝛ cultꝰ in mr̄imonio. Ca. ·xxxv· ¶

¶QE impedimēto dispīs cultꝰ· a ¶Si fidel' pos sit mr̄imoniū ctrahere cū īfideli· ꝛ si īter īfide / les' sit verū mr̄imoniū ¶ℭ· ℕō lz fideli ctrabe re cum infideli· quia bonū principale mr̄imonꝰ ē pro / les educāda ꝛ nutriēda ad cultū dei· ꝛ qz talis educa tio ꝛ nutritio fit p pr̄ez ꝛ mr̄ez· iō si pr̄ fidel' ducerz ux orem infidelem ꝛ econuerso uterqꝫ conaretur puerum

edificare secundum ritum legis sue ⁊ sic infidelis istru
eret filium secundum falsam legē ⁊ auerteret a lege xp̄i
ana ⁊ sic bonum fidei non seruaretur q̄tum ad deum
quia infidelis semper niteretur fidem alterius auertere
Similiter nec bonum matrimonij quod est sacrum ser/
uaretur quia matrimonium infidelium non est perfec/
tum signum coniunctionis xp̄i ⁊ ecclesie cum non sint
baptisati sed tantummō est aptitudine signum ⁊ non
actu ⁊ ideo talis disparitas cultus impedit matrimo
nium contrahendum ⁊ dirimit iam contractum. ¶ De
rumtamen sciendum est q̄ licet inter infideles non sit
matrimonium impletum quantum ad sacramentū qō
sc̄z designat unionē xp̄i ⁊ eccl'e cū iter eos ē mr̄imōiuz
iq̄tū mr̄imonū ē in officium nature. ℣. b ¶ Nunc
quid licet fideli qui ab infidelitate discedit aliud ma/
trimonium contrahere? ℟. Ad huiusmodi euidentiam
notandum q̄ sicut dictum est ad matrimoniuz tria o
currunt sc̄z q̄ primo sit inicatum per uerba de presen
ti Secundo q̄ sit completum per carnalem copulā q̄
aliter posset per ingressum religionis solui. Tercio q̄
sit ratum per susceptionem baptismi Vnde matrimo
nium quod habet hec tria non potest nisi per mortē
alterius coniugis solui. vnde matrimonium infidelū
cum non sit ratum per susceptionem baptismi qui est
ianua omnium sacramentorum potest solui per con/
uersionem alterius alio permanente in errore et nube/
re potest cum fideli et hoc in tribus casibus.

c ¶ Primo cum infidelis non vult cohabitare cum
fideli uerso sc̄z dimittit eum tūc pōt fidelis conuersus
cū fideli nubere ⁊ tūc primum matrimonium qō erat

imperfectum persequens mrimonium soluit. Secun/
do quando infidelis vult cohabitare cum fideli. sed
non sine blasphemia xpi quam fidelis conuers9 audi/
re abhorret ⁊ qñ non est spes de ouersione infidelis.
⁊ fuit sufficienter infidelis monitus a fideli ut errorem
relinquat quem nō vult relinquere. ex tunc fidelis con
uers9 nubere pōt cū fideli l' religionem ītrare l' sacros
ordines suscipere nec est postea infideli ouerso ad fi/
dem. fidelis qui nupsit uel uotum religiōis emisit l' or
dines sacros suscepit restituendus. qz tarditas conuer
sionis est ei in penam. Si tñ coniunx infidelis conuer/
tatur ad fidem antequā alter in fide eccl'e mrimoniuz
otraxerit tenet' ad oiugem suam accedere nec aliā pōt
ducere ipsa uiuente. Tercio quando infidelis vult co/
habitare cum fideli ⁊ sine otumelia xpi licet sine scan/
dalo coniugis fidelis pertrabendo ipsum in pecca/
tum. In his predictis casibus licet fideli cōuerso o/
trahere cum fideli alio. Notandum etiam est q̄ p̄
alijs peccatis non soluitur matrimonium otractum q̄ꝫ
tum ad uinculum licet soluatur quātum ad habitatio
nem ⁊ quo ad thorū. ⁊ hoc tñ qñq̄ fit ad tempus qñ
.s. speratur emenda peccantis. Quandoq̄ etiā simpli/
citer. s. qñ delinquens non vult retrahi a peccato vt
dictum ē supra ca. xxxv. Hec de impedimento dispa
riscultus sufficiant.

De ipedimēto coactionis ⁊ uiolentie.

Ca. .xxxvi. ꝑ d

DE impedimento coactionis siue uiolentie de
quo tāgit' in ver. ubi dicit' uis doce Et qz vis

generat metum Ideo primo uidendum est quid ẽme
tus. a Quomodo metus cadit in constantem vi/
rum quomodo matrimoniuz impedit ꝛ quomodo di
rimit?ꝟ. Vt scias que caoctio intelligitur. b Do
ra coactio est duplex. quedam absoluta que est maior
impetus que euitari non potest. talis coactio non ca/
dit in anima nec in consensu uiri quia est simpliciter ĩ
uoluntaria. Alia coactio conditionata. ſ. per metuz ut
scindere membrum putridum ne corpus pereat ꝓ ꝓ
cere merces in mare ut se quis ꝛ nauez saluet ꝛ talis co
actio est quodammodo uoluntaria consideratis par
ticularibus ꝛ circonstantijs persone ꝛ rei ꝛ talis coac/
tio cadit in animo Vñ de ista ultima coactione q̃ fit
per metum hic agitur ꝛ diffinit sic. Coactio est metus
instantis uel futuri periculi cã mentis trepidatio. ꝑ.
Quõ cadit metꝫ in constantem uiꝝ?ꝟ. c Hoc ut
scias notandum est ꝙ differentia est inter uirum con/
stantem ꝛ inconstantem quia uir constans considerat
qualitatem periculi ꝛ sequitur rectam rationem nec co
git ad maius malũ. ſ. ut euitet minꝫ malum. ſz potius
cogitur ad minus malum ut euitet maius maluz. Vir
autem inconstans nec considerat qualitatem periculi
nec rectam rationem sequitur nec euitat maius malum
sed potius illud facit propter metum minoris mali.
id ẽ alicuius periculi pene temporalis. similiter alia ẽ
differentia quia uir constans nõ cogit nisi ex forti ex
istimatiõe ꝓbabiliter ꝓ ꝓbabili. Vir ãt icõstãs ex le/
ui Differt ẽt cõstãs a pertinaci. qz ptinax nꝝlo modo
cogit ad minus malũ ꝓ euitãdo maius maluz qõ fa
cit vir constans. Ideo ostans medius est inter incon/

stantem ⁊ pertinacem. Quia constans quandoq; cogi
tur quandoq; non quia cogitur ad minus malum vt
euitet maius malum contra pertinacē qui nunq; cogit
Similiter pertinax nunq; cogitur ad maius malum ut
euitet minus malum contra inconstantem qui ad hoc
cogitur ad peccandum uero uir constans nullo mo
do cogitur cum peccata sunt maxima malorum ymo
debent ex hoc magis eligere mori q; moriātur pecca
to Sunt autem alia damna corporalia quorum que
dam sunt maiora quedam minora. Maiora sunt que
ad personam hominis pertinent vel ad personam si
bi coniunctam sicut uxor filij ⁊ huiusmodi ut uerbe
ratio deboneſtatio stuprum mors seruitus ⁊ similia
⁊ iam ex istis damnis imminentibus constans uir co
gitur alia damna sustinere minora. vnde uers9 Excu
sare metus hos posse putatur reatus ¶ Stuprum siue
status uerberis atq; necis. Notus autem infamie non
cadit in constantem licet sit magnum damnū ut dicūt
iura quia infamia de facili potest oriri. Quando au
tem ex metu cadente in constantē virum uir constās p
mittit aliquid alicui propter hoc non cogitur ad men
tiendum quia tunc vult dare quando promittit. s; ta
men postea non vult ⁊ potest repetere restitutionez si
bi fieri. q autem non possit pronunciare iudici ꝓmit
tere non potest cum hoc sit contra bonū iusticie quia
null9 cogi potest ꝙ faciat contra iusticiam. Hic patet
quomodo coactio ⁊ metus cadunt in constantem ui
rum Petrus. d ¶ Dice quomodo coactio id est
coactus consensus impedit matrimonium. Gregorius
Pē ad coactiōez ꝑmam q̄ est p uim q̄ est absoluta

coactio matrimonium omnino dissoluunt ⁊ tollit eo
q talis coactio absoluta que specialiter cadit in con/
stantem uirum tollit uinculum amicicie qđ est signum
comunctionis xpi ⁊ eccle. Tollit etiam ppetuitatē ui
culi mrimonij eo q talis coactio absoluta repugnat
illi ppetuitati contractus. cum possit restitutio peti i
integrum. ⁊ ideo simpliciter coactio absoluta cadens
in constantem uirum ⁊ dirimit matrimonium ⁊ impe/
dit contrahendum. Cum uero ad coactionem secun
dam conditionatam que fit per metum quandoq; te/
net quandoq; non. Cū autem ille metus leuis est ma /
trimonium tenet. Quandoq; autem metus est talis q
cadit in constantem uirum ⁊ licet unus libere consenti
at ⁊ alter non matrimonium non tenet.
quia talis metus libertatē tollit consensus. Similiter
quia matrimonium non claudicat oportet q uterq;
libere in alterum consentiat ⁊ iō coactio matrimo
nium tollit. Notandū tn q licet talis coactio tollat
mrimoniū ⁊ dirimat. si ille cui̇x postmōm libere i mri
monū ꝺsentiat. tunc illō mrimoniū firmabit ⁊ ratifi/
cabit. Dn si mulier coacta fuerit ad mrimonium con
trahēdū p metū cadentē i ꝺstātē uiz. ⁊ postmoduz in
mrimoniū ꝺsenserit libere tūc de illo ꝺsensu fiet mrimo
niū ⁊ erit firmū. nec poterit postmōm dirimi. Dū tamē
ntr pmaneat i eodē ꝺsensu libere cū quo ꝓus ꝺtraxit.
⁊ idē iudiciū de uiro coacto. Item nota q si iurauerit
p metū cadētē i ꝺstātem uiz se ꝺtrahēdū mrimoniū cū
aliq; illō iuramētū nō obligat in iudiciū fori cū sit ex /
tortū. In iudicio tn poli i quo iudicat magis ꝑsm ea q

saluti anime conficientis expediunt ꝺ ſulendum eſt vt ſ expediat ut adimpleat mr̃imonium· ℭi uero ei nō ex pediat·per ſuperiorē expectat beneficium abſolutio nis ꝺe iuramēto ſuo· ℑuramentū coactū ad peccandū nullo mō obligat nec eſt adimplendum· ℭ· e ℭAb/ ſolute loquendo nō pñt cogere·ſz ex aliqua cā ratio / nabili pñt inducere ad hmōi·ut ꝓ pace amicoꝝ ℓ pa trie· ⁊ ſicut illi liberi ſe habent ad illā cām de neceſſita te·ita tenēt obedire parentibus duꝫ cā illa illos cogat aliter non· ℭ Nota quando parentes iurant ſpōſalia liberorum ex natura contractus ſemper intelligitur ꝺ dicionatus ſcꝫ ſi liberi conſentiant·℈ue dicta ſunt ꝺe ipedimētō coactꝰ ℓ uiolētie ſufficiant·

ℭ De ipedimēto ordis quo ad mr̃imoniū·

Ca. ·xxxvii· ℔ a

DE ipedimento ordinis doce·℈· ℈acer ordo ⁊ uis ordinis ex uoto continentie eidem ānex a ipedit matrimonium ꝺ trahendū ⁊ dirimit ꝺ tractum· ℭPoſt uero ſuſceptionē ordis impedit etiam matrimonium poſt contracti uſum ſi ſuſcepit ordinez neſciente uxore uel ipſa ſciente ⁊ non reclamante·⁊ tūc debet uxor ꝑpetuā uouere ꝺtinentiam·nec ꝓpter hoc cogit̃ religionem intrare niſi de periculo caſtitatis eiꝰ ⁊ continentie timeatur· ℈i uero uir ignorante uxore ſacros ordines ſuſceperit· tunc caracterem ordinis ſuſcipit·ſed executione caret ⁊ uxori petenti tenet̃ red/ dere debitum ⁊ ipſe petere non poteſt· ℈unt autē tres

ordines sacri de quibus dictū est ca. de ordinibus. ¶. b. ¶ qui impediunt matrimonium contrahendum. ꝛ dirimunt iam contractum. Subdyaconatꝰ dyaconatus ꝛ presbiteratus. quia in ipsis est annexa continentia perpetua. Minores uero ordines non impediunt mrimoniū otrahēdum nec dirimūt contractū Hoc autem tenetur apud nos qui sumus eccl'a occidētalis Apud grecos uero in ecclesia orientali aliter se habent quia licet apud eos sacer ordo impediat matrimonium contrahendum tamen apd eos sacer ordo nō ipedit usum matrimonij contracti prius qz ꝓmoti ad sacros ordines illuc possunt uti matrimonio prius contracto cum uirgine añq̄ sacros ordines susceperint. ꝛ post susceptionem sacrorum ordinum nō pñt denuo otrahere. Hec de impedimēto ordis sufficiant.

¶ De ipedimēto uiculi i mrimonio.

Ca. ·xxxviii· ·ꝑ· a

DE ipedimēto ligamis doce qd sit. G. Cōsistit in hoc ꝙ hō ligatꝰ cū uxore p mrimoniū alteri copulari nō pōt alio uiuēte cū quo pus mrimōiū otraxit Ex quo seqt' ꝙ unꝰ hō plures uxores sit habere nō pōt. Dexterū ātiqui prēs posuerūt ꝙ cū eis fuit dispēsatū propter ꝓlis necitatem Hunc autem illicitum quia homo ꝛ mulier una caro. Ideo alter eorum carnem suam pluribus dare non potest. ꝑ· b

¶ Si mulier credat uirum suum mortuum potest nec. G. In decretali de nupcijs dr ꝙ nisi ad secundas

nuptias migrare presumat·donec constet q̄ non mor/
tuus est coniunx eiꝰ·nec sufficit scire hoc ex leui credu
litate sed necessaria est certitudo alioꝝ· ¶Dicit Hugo
q̄ in hoc iuramento unius testis cum fama sufficit· c
¶Notandum si alter coniugum credit alterum mor/
tuum firmiter ꝛ postea oriatur dubitatio de uita eius
si ex tali dubitatione certitudo prioris coniugis habe
atur alter qui cuꝫ alio contraxit non potest petere nec
reddere debitum cū secundo sed peccaret mortr si hoc
faceret ꝛ adulterium committeret. ¶Si dubitet solum ꝛ
hoc ex causa rationabili·tunc nō debꝫ petere debitū a
secundo ꝺuge sꝫ ip̄i petenti potest reddere·¶Si dubitꝫ
ex leui ꝛ indiscreta dubitatione·debet hm̄oi a corde
suo expellere·ꝛ potest reddere petenti ꝛ petere debitū
¶. d ¶Dunquid debet ꝺiunx primꝰ uxorem q̄ cō/
traxit cum scō uiro recipere?G·Si sciens uuere pri/
mum ꝛ cum secundo ꝺtraxit·adultera est nec tenet eaꝫ
primꝰ uir recipere·¶Si uero per ignorantiā ꝓbabilem
ꝺtraxit distinguendum est quia aut statim reuersa fuit
ad primum cum de uita eius cognouit ꝛ tunc eam te/
netur recipere· aut non statim reuersa tunc adultera ē
nec eam tenetur recipere primus· Hec de ip̄edimēto li
gaminis dicta sufficiant·

¶De impotentia reddendi debitum
Ca· ·xxxix· ¶

HE impedimēto ultimo·scꝫ· a ¶De impotē
tia coeundi doce·G· Huiusmodi impotentia
duplici impedimento prouenit. scꝫ causa fri/
giditatis ꝛ causa maleficij·¶Frigiditas impedit matri
monium eo q̄ alter ꝺiuguꝫ dat alteri sui corporis po

testatem ad reddendum debitum carnalis copule. ⁊ frigiditas impedit huiusmodi redditionem ⁊ non impedit matrimonium quia frigiditas ad ipossibile se obligare non ualet cuiusmodi est hec redditio. b

Nota q causa frigiditatis est duplex. Quedam temporalis cui potest subueniri beneficio artis medicine uel etatis ⁊ hec matrimonium totaliter non soluit nec impedit. Alia est causa perpetua cui non potest subueniri. ⁊ hoc fit dupliciter. quia aut illa causa p̄cedit matrimonium aut seq̄t. Si precesserit sic ipedit matrimoniū contrahendū ⁊ dirimit iā ctractū ita tn̄ q ille q illud ipedimētū habet ppetuo maneat absq; spe coiugij ille uero ex cuius parte impedimentum non ē repertum nubat cum uoluerit in domino. Si uero illud impedimentum seq̄t matrimonium iam ctractum ⁊ ꝯsummatum. Sicut cum aliquis habens uxorem castratur uel ex infirmitate deueniat frigidus ⁊ impotēs ad carnalem copulam ꝓpter hoc non dirimitur matrimonium iam contractum. ¶ Notandum q licet senibus nubere licet. licet non possint generare cum non habeant calidum sufficiens ad generandum habēt tamen calidum sufficiens ad reddēdum debitum carnalis copule. ⁊ ideo eis concedit̄ matrimonium secūdū q est remedium ⁊ non secundum q est in officium nature ad generationē c ¶ Frigiditas cognoscitur ita Eccl'a statuit tres annos ad cognoscendum frigiditatis impedimentū perpetuum. in quo tempore si is q frigidus est operam dedit ⁊ implere non potuit ⁊ cū septima manu propinquorum eorum statum cognoscentium qui credulitate utabunt. si uero alter tantum

confitetur ꝙ alter negat·prouocandi incumbit proba/
tio quia illi soli non creditur· Si uero mulier prouo/
cat ad separationem uiro negante uł otrarium asserē
te·sed carnalem copulam precessisse creditur uiro qui
a caput est mulieris·nisi uelit probare impedimentum
per aspectum corporis debet tamen maior adbiberi
calliditas circa uirum q̄ circa mulierem impotentem·
Nota ꝙ in muliere etiam est aliud impedimentum qđ
dicitur hortatio ꝙ est naturale ꝙ tollit matrimoniuꝫ si
cut frigiditas uiri ꝙ idem est iudicium quia si nō pos/
sit ei subueniri per artem cirurgie ꝙ matrimonium pre/
cedat separanda est mulier a uiro ꝙ uiro dabitur licen
tia nubendi alibi ꝙ ipsa mulier inupta manebit· Verū
tamen si alꝫ nubat ꝙ ab illo cognoscatur primo uiro
debet reddi ꝙ sic similiter est de frigiditate viri quia si
vir post separationem nupserit alꝫ ꝙ eam cognouerit
redire debet cum prima uxore quia constat ecclesiam
deiudicando impedimentum quod fuerit perpetuum
cum temporale sic fuisse deceptam· d Item notā
dum si uir non possit oplere carnalem copulam cū uir
gine ꝙ possit illam complere cū corrupta ꝓpter hoc
non est matrimonium dirimendum quia medicinali/
ter posset cum aliquo instrumento claustra pudoris
frangere ꝙ ei coniungi nec hoc esset contra naturaꝫ·qz
hoc non fieret ad delectationem sed magis ad medi/
camentum· e Vlterius notandum ꝙ si alter ante/
q̄ otraxerit ignoret penitus impedimentum alterius
scilicꝫ ꝙ sit impotens ad cocundum· potest separari
ab eo si uoluerit cum illud impedimentum cognoscat·
si uero sciat illud impedementum anteq̄ matrimoniū

contrahat cum eo non dirimit mrimonium postquã contractum est· quia ostendit q alium finem querit in illo contractu·ideo mrimonium stat nec soluitur· Sic patet de inpedimento frigiditatis

¶ De inpotencia ex maleficio circa mrimonium·

Capitulum xl·q ultimũ· ꝑ· a

¶ De inpedimento maleficii doce·G· Sicut dictum est de frigiditate·ita de maleficio·qa si maleficiũ sequitur mrimoniũ iam contractũ siue cõsummatũ per carnalẽ copulã fuerit siue nõ· nõ dirimit mrimonium iam contractuz· Sic ẽ distinguendũ quia illud maleficiũ aut est pepetuum·q sic dirimit mrimonium aut est temporale·q sic non dirimit· Et ad hoc expediendum ecclesia instituit tempus trium annorum sicut de frigiditate.quia si ifra illos tres ãnos mrimoniũ cõsummari nõ possit per carnalẽ copulã maleficiũ illud perpetuũ esse iudicat·q possunt ab ecclesia separari ut dictum est de frigiditate ¶ Verũtamen differẽcia est inter frigiditatem et maleficium· quia frigidus impotens est ad omnes mulieres·q ideo non datur ei licencia nubendi alii mulieri·Sed ex maleficio potest ẽ potens ad vnam mulierem·q nõ ad aliam·q quando iudicio ecclesie dissoluitur propter inpedimentum maleficii utriq datur licencia aliud matrimonium cõtrahendi viro ut accipiat aliam uxorẽ uxori·similiter ut accipiat aliũ uirũ·ꝑ b ¶ Dñ prouẽit maleficiũ·G· Ex dyabolo deo pmittẽte· qz corruptio primi peccati q̃ homo factꝰ est seruus dyaboli deuenit in nos p actũ

generãtẽ. ¶Ideo potestas maleficii permittit diabolo
i hoc actu magis quã in aliis actibus. Sicut etiam in
serpentibus magis ostendit virtus maleficiorũ quã i
aliis animalibus qa p serpentẽ dyabolus mulierem
temptauit. Sic inpedimentum maleficii potest deo p
mittente esse ex concupiscencia mouens hominem ad
talem mulierem. ꝙ nõ ad aliam. Et similiter potest dy
abolus prestare viro inpedimẽtum q̃tum ad omnes
mulieres inpediendo excitat omnem cõcupiscencie sue
per quam carnalis copula tollit. Vnde. ꝙ maleficium
dicitur quia ei humano opere non potest remedium fi
eri ¶Dunquid licet vnum malefitium per aliud re
moueri? S. Non oportet ut malefici testant. ꝙ si posset
nõ debet quia auxilium a dyabolo nõ est inplorãdũ
¶Item nota. non oportet q̃ licet peccatum tollatur ab
homine propter quod huiusmodi accessit tollit. ꝙ ma
leficiũ id est potestas dyaboli quia trãseunte culpa
remanet pena. ꝙ permittit quandoq̃ deus hominem
licet correctum etiam pena ad huc fatigari d ¶Do
tandum q̃ licet exorcismi valeant ad reprimendum
plurimas infestaciones. non tamen semper ualent ad
reprimẽdum eos demones quantum ad omnes mole
stias corporales diuino hoc exigente iudicio tamen ex
orcismi semper ualent contra illas infestaciones demo
num cõtra quas sunt principaliter ĩstituti. e ¶Do
tandum etiam q̃ si post separationem redierit poten/
tia se mutuo cognoscendi carnaliter debet matrimoni/
um inter eos reintegrari ex eo q̃ sic non esset perpetu
um set magis temporale ¶Per ea que dicta sunt de
matrimonio. ꝙ inpedimentis sufficiat

¶ Incipit tabula super dyalogum de septē sacramē
tis ecclesie. Ad cuiꝰ faciliorem cognitionē cuiuslibet ca
pituli dum queritᵉ particula iuxta ordinem litterarū
alphabeti recurratᵉ ad seriem ubi singulorꝫ sacramen/
torꝫ casus facilime inuenuntᵉ. Et primo de sacramēto
baptismi

¶ De sacramento baptismi

Capitulum primum

Et quibus constituitᵉ baptismi sacramētū. a
Ex aqua naturali b
Quare potius ex aqua q̄ ex alio elemento c
Forma baptismi talis. d
Utrum baptisare possit quis se ipsum e
Utrum bene dicatur Baptiso te in nōibus f
Utrum uariari possint prenunciando g
Quot modis possit forma uariari in uerbis b

¶ Capitulum secundum

De ritu ꝫ modo baptisandi ita tene a
Utrū asperso aut īmersio semel aut pluries fiat b
Utrum una asperso sufficeret. c
Que pars corporis debet aspergi uel in mergi. d
Quando dandus est baptismus. e
Quibus dandus est baptismus. f
De pueris repertis quid sit faciendum. g
Utrum rebaptisandi sunt de quibus dubitatᵉ. ꝛc b

¶ Capitulum tercium

Que persona possit ꝫ debeat baptisare. a
Utꝫ duo homiēs simlᵉ possint unū puerꝫ baptisare b
Utrum hereticus possit baptisare. c
Quid prosit baptismus ficte accedentibus. d

Quid ualet grā in baptismo collata. e
¶ Capitulum quartum.
Utrum sufficiat unū tenere puulū ⁊ baptisare. f
Quot sufficiunt leuare pueꝝ de sacro fonte. g
Utrum consanguinei ꝑ una psona ibi sint. h
Cuius etatis debent esse leuantes puerum. i
Utꝝ masculꝰ baptisatꝰ nōie femelle sit ꝛbaptisādꝰ. k
Si mulier mortua fuerit ⁊ in faus credat viuere quid
faciēdū sit. l Cathecismꝰ ⁊ exorcismꝰ qd sint. m
Que bpatismum precedunt ⁊ sequnt. n
¶ De sacramento confirmationis.
Capitulum quintum.
Que materia que forma qbꝰ ptinet ministrare. utrum
ōnes suscipere debeāt hoc totū quere ibiō otūo ordiē
¶ De sacramento ordinis Ca. vi
Quid sit ordinis sacramentum. a
Q sunt solum septem ordines. b
Quō potest eē unū sacramētū ⁊ septem ordines c
In quibus ordinibus ꝛpmitur caracter. d
Quid uestes sacre sig e
In corona an sit ordo. f
Utrum episcopatus sit ordo. g
Utꝝ sacerdotes nō episcopi possint oferr ordies. h
Utrum nō baptisatꝰ possit ordines conferre. i
¶ Capitulum septimum.
Impedīēcia ordinem susceptionum. k
Sexus femineus impedit. l
Defectus discretionis impedit. ⁊ tem de tempore or/
dinandorum ⁊ibidem. m
Seruitus impedit. n

Homicisidium impedit. o
Illegitimus ex precedente. p
Matrimonium impedit ex ꝓcepto. q
Bigamia impedit ideo. r
Bigamia ita·⁊ tot modis otrabit' ſ
Membri defectus vel vicium impedit. t
Furtiue uel plures vna die ſuſcipere. v
Hereticꝰ vel degradatꝰ vtrū poſſit oferre ordines. x
Utrum ſuſcipiens in mortali peccato conferat y
Utrum ordinatus teneatur dicere horas z
¶ De ſacramento eucharistie ca·viii·
Materia huius ſacramenti q̄ ſit a
Utrum de azimo ſolum poſſit confici. b
Dinū quare ſ̄qrit' ad oficiēndū hoc ſac̄mētū· c
De quo vino non celebrat'. d
De quo pane fit hoc ſacramentum Ibidem·
Aqua ad quid miſceat'. e
Aqua non apposita vtrū ſit oſecratum. f
Forma huius ſacramenti in his verbis. g
Utrū ſit integrū corpus ſine ſanguine oſecrarare. h
Quō remanent ibi accidencia ſine ſubiecto. i
De vermibus inde generatis quid ſit faciendum. k
De hoſtia maſticata ab īfirmo qd ſit faciēd̄. Ibidem
¶ Capitulum nonum·
Cuis ſit miniſter huius ſacramenti. l
Utrum ieiunius·⁊ non oſeſſus ſit celebraturꝰ. m
Utꝝ pꝰ potacionē aque uel ſumptionē medicine po
ſſit ſacerdos celebrare Ibidem·
Reliquie ciboꝝ poſſunt trāſglutiri ātecelebrōnē. n
Quō peccat ſacerdos cōſcius peccati mortal'. o

Simulare celebrōnez ꝓpter ꝺsciēciā peccati mōrt p
¶ Capitulum decimum.
Quid facit sacerdos nocturna polcōne polut9 ⁊ ma/
culatus. q
Pollutio tot modis accidit r
Utrum possit sacerdos celebrare sine uestimentis. s
Licet ne celebrare plures missas in die. t
De defectib9 accn̄tib9 circa hmōi offm̄ ⁊ mīsteriū v
Pericula accideucia circa hoc sacramentū. x
De sanguinis stilla labente. y
Calix de qua materia dēt esse ⁊ corporale. z
¶ Capitulum vndecimum.
Quibus debet ministrari hoc sacramentum. a
Pctōribus nunquid debet ministrari. b
Panem petenti ꝓ eucharistia ita age c
Missa qua hora debet cebrari d
De bis que fiunt ⁊ dicuntur ī celebrōne e
Oblacio cōsecratio ibi sunt multa precedēcia multa su
bsequencia Nota etiam in missa fiunt bec. f
¶ De sacramento penitencie ca xii
Penitencia dicit secunda tabula post naufragium a
Materia ⁊ forma penitencie sunt ib dem
Posicio manus super caput penitentis b
Penitencia de quibus peccatis proprie fit c
Penitencii triplex genus d
Penitencia triplex est secundum suū gen9 ibidem f
Penitencia solempnis ita fit e
Penitens an cōfiteri debeat de quolibet peccato f
Peccata venialia ibidem
An sufficiat ꝺficeri semel in anno g

Vtrum debeat audire sacerdos suam fornicariã. i
Vtrum liceat ꝺficeri per interpretem k
Vtrum licet interrogare. Ibidem. l
Quot sunt circunstãcie aggrauantes peccatum. m
Confessionẽ itegram tot condiciones indicant n
Aquo. & qualis debet esse absolucio.
Vtrum debet vel potest sacerdos absoluere extra ne/
cessitatem. o
Crimina pro quibus remittit ad episcopum p
Tria crimina sunt reseruata pape. Ibidem
Excomunicacionem consule super absoluõne. Ibidẽ
Excomunicationis absolucio ad quem pineat q
Duplex modus excomunicationis .A iure scz. & a ca
none .Ibidem.
Sex sunt casus in quibus episcopus excomunicatum
a iure. non debet nec potest absoluere. Ibidem.
Excomunicacio in crimine. Ibidem.
Vtrum possit quis absolui inuitus. r
Vtrum quispossit sine alia excomunicatione absolui s
a prima.
Vtrum iudex possit absoluere a peccato sicut absoluit
ab excomunicatione inflecta pro peccato. t
Claues ecclesie in talibus operantur. Ibidem.
Iurisdictionis ordinis claues Ibidem.
Excomunicationem minorem simplex sacerdos depo
nit. v
Conmuuicare licet excomunicato in tot casibus. x

De satisfactione. Ca. xiii.

Hic nichil deficit.

Vtr penitencia infirmis inponenda sit a
Vtrũ vnus satisfacere possit pro alio b
Satisfactio duos habet effectus c
Vn prosint idulgẽcie penitẽtib9 d
Prosunt propter quatuor causas e

¶ Capitulum decimum quartum.

Spẽs satisfactiouis sunt tres. a
Vtrũ orãdo semper requirat' actual' intencio b
Prõ tria debet habere ut proficiat c
Vn orõne euagat' mens d
Vtrum orõ semper debeat esse vocalis. e
Vtrum hore pretermisse sint iterande. f
Que orõ magis sit utilis iniungenda laycis. g
Pater noster sic exponit'. Ibidem

¶ Capitulum decimumquintum

Elemosina q̃ est secũda ps satisfactiois duplex ẽt. a
Corrigere primũ est elemosina. Ibidem
Elemosine corporales sunt septem b
Elemosina debet firi de proprio c
De male acquisitis tripliciter. d
Vn de acquisitis ludo taxilo9 e
Vtrũ monach9 possit elemosinam facere absq; ofensu
superioris sui f.g
Vtr9 clerici beneficiati teneantur dare superflua b
Vtrum elemosina danda sit propinquiori. k
Vtrum ioculatoribus. l
Vtrum sibi ipsi quis facere possit elemosinam. m
Vtrum elemosine p defunctis date possint differri. n
Vtrũ peius sit defectus ppter dilatõnem. o
Elemosina spũalis septuplex est

Correctio proximi ita fit Tripliciter dirimit. ·p·q
Correctio fraterna quibus personis incumbat· r
Utrum peccatorem liceat corrigere· s
Utr moicio secreta dãat pcedere denõc omplẽdã t
Utr religiosi peccẽt q̃ palã i clis corrigũt deliquẽtz ·v
¶ Capitulum decimum sextum.
Utrum ieiuniũ cadat sub precepto· a
Qui sunt absoluti a ieiunio · q
De ieiunio peregrinorz· c
De laborantibus. d
De seruitoribus magnatum e
De peregrinantibus·ꝛ nutrientibus f
De pauperibns ieiunantibus g
De temporibus ieiuniorz· b
De cibariis sumendis· i
De mõ comedendi·ꝛ tempore ieiunorz· k
¶ Capitulum decimum septimum·
Utr restitucio sit necessaria· l
Utr furtũ rapina·ꝛ huiusmõi sint restituenda· m
Utr liceat suã rem surripere ab eo q eã iniuste accepit. n
Utr possit res alia ꝑ re furata ab eo q tullit· o
Utr rapina sit grauio peccatũ q̃ furtũ· p
¶ Capitulũ decimũ octauũ
De usura q̃liter·ꝛ in quibus otrahit· a
Utr mutuãs ·ꝛ dãpnũ inde incurrẽs possit ꝛrepetere·b
Utr obsequiũ possit recipi ꝓpter pecuniã· c
Utr oĩa acquisita p usurã dẽant reddi d
De dãpnis inpsonas vl in res illatis e
¶ Capitulum decimum nonum
De dampno bone fame ablate· f

De restitucione in res iniurioſe ablatas g
De dampno beneficii impediti. h
Vtrum debeat fieri reſtitucio ei cui res aufertur. i
Vtrum ille qui accepit ſemper debeat reſtituere. k
Nouem modis ſunt aliqui in cauſa dampni. l
Vtrum bellando ſit rapinam committere. m
Bellum iuſtum ⁊ iniuſtum. n
Vtrum preſcripſio ſemper ualeat. o
¶ Capitulum viceſimum.
Vtr̃ ⁊ qualiter fraus ſit ī ẽmptione ⁊ venditione. a
Emere ⁊ vendere ita illicitum ſit. b
Venditio tripliciter redditur illicita Ibidem.
Fraus exiſtente vẽditi vel emptoris quandoq; c
Quando venditor debet dicere vicium rei ſue. d
Res poteſt uendi ſecundum exigenciam loci. e
Quandoq; licet vendere rem carius q̃ ſit empta. f
Quando hoc poteſt fieri. g
Capitulum viceſimum primum.
De ſacramẽto ũctionis extreme. Materia. Forã. ⁊ qb9 gb9
hoc ſacramentum datur. a
Materia huiꝰ ⁊ forã. j. Ibidẽ In qb9 ptibus dat. b
Poteſt iterari vtrũ infirmũ debeat fieri iquiſitio. c.d
Tot ſunt articuli fidei. e
De ſacramento matrimonii.
¶ Capitulum viceſimum ſecundum
Quid ſit matrimonium. a
Quomodo grã ofertur in matrimonio b
Matrimonium habet tria bona. c
Vtr̃ carnalis copula ſit de eẽntia mr̃imonii. Ibidẽ
¶ Capitulum viceſimum tercium

Sponsalia. ⁊ mrimonium differunt. d
Sponsalia fiunt quuatuor modis. e
Utrum sub conditione dicitur est j. f
Dirimuntur octo modis. g
Quale tenpus requirit ad sponsalia. h
Utr carāl copula subsecuta spōsalia faciat mrimōiz. i

¶ Capitulum vicesimum quartum

Ad mrimonium duo requiruntur. a
Utr q nō cōsentit si aliā durz possit ꝑmā dimittere. b
Utr mrimōiz possit a mutis contrahi. c
Utrum per nuncios uel litteras. d
Utrum amentes uel furiosi. e
Consensus condicionaliter facit matrimoniū. f

¶ Capitulum vicesimum quintum.

Utrum alter teneatur semper debitum reddere g
Debitum reddere semper j. h
Utrum mulier viro leproso. i
Utrum debeat peti amuliere menstruosa. k
Menstruum in muliere duplex. ⁊ bedem
Utrum peti potest a pregnante. l
Utrum tenporibus sacris. m
Utrum quilbet cuilibet possit contrahere. n
Clamdestuum matrimonium o

¶ Capitulnm vicesimum sextum

De inpedimentis matrimonii. a
ipediūt. ⁊ nō dirimūt. ipediūt q̄dā. ⁊ dirimōt iā otract
um. b. c ¶ Capitulum vicesimum septimum
Conditionis inpedimētum i pedit. ⁊ dirimit a
Utr seruꝰ siē dm uolōtate possit mrimoniū otrahe
. b. Utr ꝑuū se facere vir possit siē uxore. c

Vtrum nati sequantur patrem uel matrem d
¶ Capitulum vicesimum octauum
Votum quid sit qualiter impedit a
Votum de quibus habeat fieri b
Vtrum teneatur quis implere votum c
Vouere non possunt tales d
Quis possit dispensare e
Votum impedit·⁊ dirimit
Votum solemne impedit ⁊ dirimit f
¶ Capitulum vicesimum nonum g
Cognationis impedimentum triplex est a
Consanguinitatis gradus distinguntur· b
Consanguinitas quare impedit mr̃imonium c
Consanguinitatis gradus d
Consanguinitatis gradus sunt quinq; regule e
¶ Capitulum tricesimum De affinitatate a
Affinitas·⁊ eius gradus b
Affinitas ita dirimit matrimonium c
Accusatio in talibus·⁊ atalibus d
¶ Capitulum tricesimum primum
De iusticia publice honestatis a
Differentia ab affinitate b
Impedit mr̃imonium·ȝ. c
¶ Capitulum tricesimum secundum
De cogr̃atione spirituali·⁊ tr̃ impedit mr̃imoniũ ·a·b
Cognatio spũalis cõtrahitur iter quatuor psonas c
Tres sunt spẽs cognationis spũalis d
Capitulum tricesimum tercium
Decognatione legali a
Adoptare possunt tales persone

Adoptatio duplex perfecta·7 inperfecta c
Differunt inter se in quatuor d
Impedit arrogatio matrimonium e
Cognatio legalis triplex f
De impedimento criminis. g

¶ Capitulum tricesimum

Que crimina impediunt·7 quot sunt a
Utrum propter crimē adulterii dimitti possit uxor· b
Septem casus sunt in quibus nō potest dimitti. c
Utrū iudicio ꝓpo vir possit dimittere adulteram. d
Utrū mulier possit maritū dimittere tali causa· e
Utrū post diuortiū possint reconciliari f
De statu quadruplici filiorum g
Utrum illegitimi possint legitimari b
Sex modi sunt legitimandi filios. i

¶ Capitulum tricesimum·quintum

¶ De dispari cultu·

Utrū ifidelis cū fideli possit cōtrabere mr̄imoniū b
De fideli discedente ab in fideli. c
Ad mr̄imoniū tria cōcurrūt·7 ibidem

¶ Capitulum tricesimum sextum

De inpedimento coactionis. a
Coactio duplex b
Cōstans·inconstas·pertinax·infamia. c
Coactio impedit matrimonium d
Utrū parentes cogere possint filios ad cōsensum· e

¶ Capitulum tricesimum septimum·

Ordo impedit

Ordines tres sunt principales ⁊ maiores. b
Capitulum. ·xxxviii.
De impedimēto ligaminis. a
Si mulier credēs vir̄ mortuū nupserit. b
Si dubitatio inde oriat distingue. c
Si prim⁹ redierit vtr̄ recipiet eū l' eam. d
Capitulū. ·xxxix.
De īpotentia coeundi a
Ex duplici īpedimēto proueniet b
Frigiditas impedit. Ibidem.
Ita cognoscat frigiditas. c
Arctatio in uirgine. d
Ignorās īpedimentū ante mr̄imonium. e
Capitulum. ·xl.
De impotētia ex maleficio. a
Vnde ꝓueniat maleficium. b
Vtr̄ liceat r̄mouere p aliud maleficium. c
Vtr̄ exorcism⁹ ad remouendū hoc ualeat. d
Si post separationē redierit potentia coeundi. separati debent reintegrari. e

Explicit tabula.